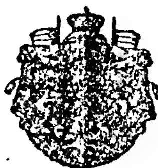
ДЪРЖАВЕНЪ ВѢСТНИКЪ

ИЗЛИЗА ВСѢКИ ПРИСЖТСТВЕНЪ ДЕНЬ

ГОДИШНАТА ЦѢНА НА ВѢСТНИКА Е:
ЗА БЪЛГАРИЯ . . . . 25 ЛЕВА
„ СТРАНСТВО . . . . 35 „

АБОНАМЕНТЪТЪ Е САМО ГОДИШЕНЪ, ЗАПОЧВА ОТЪ 1 ЯНУАРИЙ, И СЕ ПРѢДПЛАЩА.

ВСИЧКО, ЩО СЕ ОТНАСЯ ДО ВѢСТНИКА, СЕ ИЗПРАЩА ДО ДИРЕКЦИЯТА НА ДЪРЖАВНАТА ПЕЧАТНИЦА.

ЦѢНАТА ЗА ОБЯВЛЕНИЯТА И НАЧИНЪТЪ ЗА ВНАСЯНЕТО НА СУМИТѢ СЖ ПОКАЗАНИ ВЪ ОТДѢЛА „ОБЯВЛЕНИЯ“.

Година XXXVIII. София, понедѣлникъ, 21 мартъ 1916. Брой 65

ОФИЦИЯЛЕНЪ ОТДѢЛЪ

По М-ството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията.

УКАЗЪ

№ 8.

НИЕ ФЕРДИНАНДЪ I

съ божия милость и народната воля

Царь на Българитѣ.

Обявяваме на всички Наши вѣрноподанници, че XVII Обикновено Народно Събрание, втора редовна сесия, въ XXXVI си засѣдание, държано на 14 мартъ 1916 год., гласува и прие,

Ние утвърдихме и утвърдяваме слѣдующия

Законъ
за въвеждане Григориянския календарь.

Чл. 1. Отъ първий априлъ, хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, врѣмеброението въ Царство България става по новия стилъ — Григориянския календарь.

Деньтъ тридесеть и първий мартъ, хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, остава послѣденъ день, броенъ по стария календарь, и на слѣдващия слѣдъ него день веднага влиза въ сила новиятъ съ дата четиринадесетий априлъ хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, като начало на новото врѣмеброение въ Царството.

Чл. 2. Датата на всички правотворни събития, станали до деня четиринадесетий априлъ хилядо деветстотинъ и шестнадесета година новъ стилъ, ако първитѣ имъ послѣдствия продължаватъ и прѣзъ врѣме слѣдъ тоя день, ще се смѣта по правилата, по които се опрѣдѣлятъ съотвѣтствующитѣ дни по стария и новия календарь:

а) така, ако длъжникътъ трѣбва да заплати своя дългъ, възникналъ по записъ отъ 10 февруарий 1915 год., на 1 юлий 1916 год. старъ стилъ, — то е равносилно да заплати дълга си на 14 юлий 1916 год. по новото врѣмеброение;

б) ако Х. е роденъ на 10 февруарий 1911 год., — то значи, че е роденъ на 23 февруарий с. год.;

в) ако срокътъ за възбуждане на единъ процесъ е 15 януарий 1917 год., то значи, че срокътъ е на 28 януарий 1917 год. и т. н.

Чл. 3. Държавата, окръжнитѣ и общинскитѣ управления, банкитѣ и търговскитѣ дружества, търговцитѣ и всички лица въ Царството, физически или юридически безразлично, ще уреждатъ своето смѣтководство, своята кореспонденция и въобще цѣлия свой стопанско-правенъ битъ съгласно съ тоя законъ.

Чл. 4. Датитѣ на всички правотворни събития, които ще ставатъ отъ 14 (четиринадесетий) априлъ включително 1916 год. — били тѣ сдѣлки, договори, правонарушения, раждания, вѣнчания, умирания, възбуждане на процесъ или каквито и да сж и отъ каквито причини да сж се появили — ще се уреждатъ по новия, Григориянския, календарь подъ страхъ на глобяване до 100 лв. за всѣки отдѣленъ случай, платими солидарно отъ всички участвующи въ нарушението.

Чл. 5. Държавнитѣ и народнитѣ праздници, както и ония на Царския Домъ, се празднуватъ както слѣдва:

а) Рождениятъ день на Негово Царско Височество Прѣстолонаслѣдника — на 30 януарий,

б) Тезоименниятъ день на Нейно Величество Царицата — на 21 февруарий,

в) Рождениятъ день на Негово Величество Царя — на 27 февруарий,

г) Възшествието на Негово Величество Царя — на 14 августъ и

д) День на побѣдитѣ — на 27 ноемврий.

Чл. 6. Министерскиятъ Съвѣтъ ще издаде единъ правилникъ, утвърденъ съ Царски Указъ, съ който ще обясни подробноститѣ по прилагането на настоящия законъ.

Заповѣдваме, тоя законъ да се облѣче съ Държавния Печатъ, да се обнародва въ „Държавенъ Вѣстникъ“ и да се тури въ дѣйствие.

Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на Нашия Министъръ-Прѣдседатель и Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията.

Изданенъ въ София на 20 мартъ 1916 год.

На първообразния съ собствената на Негово Величество Царя ръка написано:

ФЕРДИНАНДЪ.

Приподписалъ,

Министъръ-Прѣдседатель и Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията:

Д-ръ В. Радославовъ.

Първообразниятъ законъ е облѣченъ съ Държавния Печатъ и зарегистрованъ подъ № 2560 на 21 мартъ 1916 год.

Пазитель на Държавния Печатъ,

Министъръ на Правосѫдието: **Хр. Ив. Поповъ.**

На първообразния съ собствената на Негово Величество ръка написано:

„**Одобрено. ФЕРДИНАНДЪ**".

Докладъ до Негово Величество Царя

№ 247.

Господарю,

Съгласно чл. 45 отъ Конституцията, имамъ честь да помоля Ваше Величество, съ подписване на приложения тукъ указъ, да утвърдите Закона за въвеждане Григорииянския календарь, приетъ отъ Народното Събрание прѣзъ изтеклата му редовна сесия, въ XXXVI му засѣдание, държано на 14 мартъ 1916 год.

Гр. София, 19 мартъ 1916 год.

Съмъ, Господарю, на Ваше Величество най-прѣданъ служитель и вѣренъ поданникъ,

Министъръ-Прѣдседатель, Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията:

Д-ръ В. Радославовъ.

НЕОФИЦИЯЛЕНЪ ОТДѢЛЪ

ОБЯВЛЕНИЯ.

ЗА ПУБЛИКАЦИИ ВЪ „ДЪРЖАВЕНЪ ВѢСТНИКЪ" СЕ ПЛАЩА: по 5 стот. на дума за всѣкакви обявления съ прибавка по 30 стот. на редъ за заглавие, дата и подписъ. — Баланси, протоколи и пр. — по 30 стот. на редъ. — Граждански и сѫдебни учрѣждения и финансови бирници плащатъ по 3 стот. на дума. — За фирми до 100 думи — 5 лева, а отъ 100 думи нагорѣ — 10 лева. — Изплащанията ставатъ съ оригинални вносни листове. — Абонаментъ и публикации се плащатъ по отдѣлно.

Загорско селско общин. управление, (Новозагорско).

ОБЯВЛЕНИЕ № 183. — На 21 априлъ 1916 год., въ 2 часа слѣдъ обѣдъ, въ канцеларията на общинското управление, ще се произведе търгъ, съ явно наддаване, за отдаване на наематель експлоатацията прѣзъ 1916 год., на два отрѣза (части) отъ общинската мера, за въ полза на фонда за подобрение на скотовъдството, състоящи: едина отрѣзъ отъ около 36 декара, на мѣстностьта „Дипсизя" и другия 4 дек. 6 ара, на мѣстностьта „Бузалъка". Първоначалната оцѣнка е: на частьта „Дипсизя" 40 лева, а на частьта „Бузалъка" 50 лева за цѣлитѣ части. Исканиятъ залогъ за участие въ търга е 5% върху първоначалната цѣна. Конкурентитѣ трѣбва да се съобразятъ съ чл. чл. 11, 13 и 14 отъ Закона за общественитѣ прѣдприятия. Поемнитѣ условия и другитѣ тържни книжа могатъ да се видятъ всѣки присѫтственъ день и часъ въ общинското управление.

С. Загорци, 12 мартъ 1916 година.

Кметъ: Ив. П. Добревъ.

1—(1340)—1 Секр.-бирникъ: Г. П. Кадъшковъ.

Софийски окрѫженъ сѫдъ.

ОПРѢДѢЛЕНИЕ № 534. — Софийскиятъ окрѫженъ сѫдъ, гражданско отдѣление, въ разпоредително засѣдание на 16 мартъ 1916 год., въ съставъ: прѣдседатель Г. Ханджиевъ, членове: П. Поповъ, Ст. Хакановъ, при секретаря Кр. Самоходовъ и прокурора Камбуровъ, слѣдъ изслушване докладвания отъ Хаканева въпросъ, за даване ходъ на част. гражд. дѣло № 38/1916 год., опрѣдѣли: допуща усиновяването на Стоянъ Варадиновъ отъ с. Житенъ, отъ Станко Гелевъ и Марица Станкова отъ с. село. На първообразното подписали: подпрѣдседатель Г. Ханджиевъ, членове: П. Поповъ, Ст. Хакановъ, подсекретарь Кр. Самоходовъ.

Вѣрно, за прѣдседатель: П. Поповъ.

1—(1335)—1 За секретарь: Г. х. Цоковъ.

Плѣвенски окрѫженъ сѫдъ.

ОПРѢДѢЛЕНИЕ № 402. — Плѣвенскиятъ окрѫженъ сѫдъ, въ разпоредително засѣдание на 28 януарий 1915 год., въ съставъ: прѣдседатель Янко Константиновъ, членове: Ив. Кировъ и В. Джиковъ, при подсекретаря В. Боцовъ и съ участието на прокурора Д. Бочаровъ, слѣдъ като изслуша докладваното отъ прѣдседателя и заключението на прокурора, като взема прѣдъ видъ, че по гражданското частно производство № 33/1915 год., сѫ изпълнени всички изискуеми отъ закона условия и че усиновяването ще бѫде полезно за усиновяемия, то на основание чл. 37 отъ Закона за припознаване незаконнороденитѣ дѣца и пр., сѫдътъ опрѣдѣли: допуска усиновяването на Петко Дичовъ и Стефанъ Дичовъ отъ село Карлуково, отъ Иото Пешевъ отъ сѫщото село. Дѣлото се прѣкратява. На първообразното подписали: прѣдседатель Я. Константиновъ, членове: Ив. Кировъ и В. Джиковъ и приподписалъ подсекретарь В. Боцовъ.

Вѣрно, прѣдседатель: Я. Костантиновъ.

1—(1317)—1 Секретарь: Д. Поповъ.

ОПРѢДѢЛЕНИЕ № 15. — Плѣвенскиятъ окрѫженъ сѫдъ, въ разпоредително засѣдание на 5 януарий 1916 год., въ съставъ: прѣдседатель Янко Константиновъ, подпрѣдседатель Никола Милановъ, членове: Ив. Н. Марковъ с. к., при и. д. подсекретаря Ив. Влаховъ и съ участието на прокурора Д. Бочаровъ, слѣдъ като изслуша докладваното отъ Ив. Н. Марковъ и заключението на прокурора, като взема прѣдъ видъ, че по гражданското частно производство № 1059/1915 год. сѫ изпълнени всички изискуеми отъ закона условия и че усиновяването ще бѫде полезно за усиновяемия, то на основание чл. 37 отъ Закона за припознаване незаконнороденитѣ дѣца и пр., сѫдътъ опрѣдѣли: допуска усиновяването на Иото Петковъ отъ село Писарово, отъ Доно Андреевъ отъ село Горна-Митрополия. Дѣлото се прѣкратява. На

„ТАБЛИЦА

за числото на поржчанитѣ отъ канцеларнята на орденитѣ разни ордени и войнишки кръстове за храбрость, съ обозначение на стойностьта имъ, отъ 28 ноемврий 1915 година до днесъ.

Наименование на орденитѣ	Число на поржчката	Единична стойность въ левове	Обща сума въ левове
Военень орденъ за храбрость:			
Велики кръстове	5	220.—	1.100
III степень	200	30.—	6.000
IV степень	1.200	15.—	18.000
Войнишки кръстове за храбрость:			
I, II, III и IV степени	250.000	2.—	500.000
Орденъ „Св. Александъръ" а) обикновени:			
III степень	30	86.—	2.580
б) съ мечове по срѣдата:			
Велики кръстове	10	210.—	2.100
I степень	15	198.—	2.970
II степень	25	164.—	4.100
III степень	70	94.—	6.580
IV степень	120	56.—	6.720
V степень	380	36.—	13.680
VI степень	2.100	12.—	25.200
в) съ мечове отгорѣ:			
Велики кръстове	10	210.—	2.100
I степень	15	198.—	2.970
II степень	20	164.—	3.280
III степень	30	94.—	2.820
IV степень	50	56.—	2.800
V степень	50	36.—	1.800
VI степень	50	12.—	600
Орденъ за военна заслуга:			
III степень	150	55.—	8.250
IV степень	200	35.—	7.000
V степень съ корона	50	30.—	1.500
V степень безъ корона	450	25.—	11.250
VI степень съ корона	50	20.—	1.000
VI степень безъ корона	2.300	15.—	34.500
Орденъ за гражданска заслуга:			
V степень съ корона	50	30.—	1.500
V степень безъ корона	90	25.	2.250
VI степень безъ корона	100	15.—	1.500
Орденъ за заслуга.	800	17.—	13.600
Медали:			
а) сребърни	2.600	5.—	13.000
б) бронзови съ корона	4.200	7.—	29.400
в) бронзови безъ корона	7.200	2.50	18.000
Орденъ „Св. Александъръ" съ брилянти. а) обикновени:			
II степень	4	1.800.—	
III степень	4	1.400.—	
б) съ мечове по срѣдата:			
II степень	6	1.800.—	
III степень	6	1.400.—	
Орденъ за военна заслуга съ брилянти:			57.600
II степень	4	1.800.—	
III степень	4	1.400.—	
Орденъ за гражданска заслуга съ брилянти:			
II степень	4	1.800.—	
III степень	4	1.400.—	
Всичко .			805.750

Г. г. народни прѣдставители! Не ще съмнѣние, че сумата, която тукъ е обозначена, като я прѣгледа човѣкъ, на пръвъ погледъ като-че-ли се оказва извънредно голѣма. Но позволете да ви припомня едно обстоятелство, което ще ви покаже, че сумата не е толкова голѣма, колкото на пръвъ погледъ изглежда. Когато вземете да прослѣдите бюджетитѣ, вие ще видите, че въ продължение на повече отъ 8 години народнитѣ прѣдставители сж гласували въ обикновено врѣме за покупка на ордени по 80 хиляди лева всѣка година. Е, г. г. народни прѣдставители, ако вие въ продължение на 10 години ежегодно сте гласували въ най-обикновено врѣме по 80 хиляди лева за купуване на ордени, сега, когато имаме тази война, кой отъ васъ би намѣрилъ, че похарчването на една сума отъ 10 пжти повече ще бжде прѣувеличено? Вѣрно е, г. г. народни прѣдставители, че само това съображение е достатъчно да ви убѣди, че нѣма прѣувеличеность въ това искане. Но азъ мога да кажа, че надали народното прѣдставителство би намѣрило по-голѣмъ икономистъ въ това отношение отъ мене.

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Министъръ Д. Тончевъ: И азъ гледамъ да съкратя нѣщо отъ сумата, и затова, като се съгласявамъ съ г. генералъ Найденовъ, нашия колега, че трѣбва да се увеличи съ извѣстна сума кредитътъ отъ 500 хиляди лева, ще се съглася да се увеличи само на 700.000 л. Тъй щото моля г. секретаря въ заглавието да поправи цифрата 5 на 7. Затова, г. г. народни прѣдставители, слѣдъ тия обяснения, които ви дадохъ, ще моля да гласувате чл. 1 тъй, както го прочете г. секретарьтъ съ поправката отъ 500.000 л. на 700.000 л. (Ржкоплѣскания отъ дѣсницата)

С. Костурковъ: Заглавието е вече гласувано. Г. министърътъ трѣбваше да си направи по-рано смѣтката, а не сега.

К. Сидеровъ: Вие сега набързо пишете, а трѣбваше порано да си направите тази смѣтка.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които сж съгласни да се приеме чл. 1 съ поправката, прѣдложена отъ г. министра на финанситѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Н. Цановъ: На трето четене може да я направите единъ милионъ.

Министъръ-прѣдседател д-ръ В. Радославовъ: Ще артисатъ.

Секретарь П. Панайотовъ: (Чете)

„Чл. 2. Горната сума да се отпуща постепенно, споредъ нуждата, на Канцеларията на българскитѣ ордени и да се оправдава само съ разписка отъ лицето, на чието име е издадена платежната заповѣдь."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 2, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се. (Ржкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Слѣдующиятъ пунктъ отъ дневния редъ е: първо четене законопроекта за въвеждане на григорянския календаръ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь П. Панайотовъ: (Чете)

„ИЗЛОЖЕНИЕ

на мотивитѣ къмъ законопроекта за въвеждане на григорянския календаръ.

„Г. г. народни прѣдставители! Научно е доказано, че западниятъ, нареченъ григориянски, календаръ е по-точенъ отъ източния или юлиянския, който, като заостава съ единъ день на всѣки 128 години, досега е закъснѣлъ съ цѣли 13 дни. Поради това, отъ въвеждането си насамъ григорянскиятъ календаръ полека-полека се възприе отъ всички по-просвѣтени държави и народи. Съ тоя календаръ си служатъ държавитѣ на западна Европа, съ които ние сме въ непрѣкжснати икономически и културни връзки. Нееднаквостьта въ календара, обаче, създава мжчнотии при поддържането на тия връзки. За избѣгване на тия мжчнотии

правителството рѣши да ви сезира съ приложения законопроектъ за въвеждане на григорианския календаръ въ царство България. Въвеждането на тоя календаръ, освѣнъ дѣто ще ни даде едно по-съобразно съ науката врѣмеброение, ще ни подравни въ това отношение съ държавитѣ на западъ и ще улесни нашитѣ вносно-износни връзки.

„Прѣминаването отъ стария календаръ въ новия ще причини една загуба отъ 13 дни, които ще трѣбва да се взематъ отъ годината, прѣзъ която се извършва то. За да се избѣгнатъ материялнитѣ щети, които би произтекли отъ това намаление на текущата година съ 13 дни, въ законопроекта се прѣдвидѣ, щото всички срокове по разнитѣ юридически институти и по частно-правнитѣ сдѣлки и договори, които срокове ще продължаватъ да текатъ и въ първия день отъ новото врѣмеброение въ царството, да се продължаватъ съ разликата въ двата календара — съ 13 дни.

„Г. г. народни прѣдставители! Понеже календарниятъ въпросъ нѣма нищо общо съ църковнитѣ догми и канони, законопроектътъ прѣдвижда и установенитѣ по закона вѣроизповѣдни празници (Господски и Светийски) да се празнуватъ по новия стилъ. По тоя начинъ църковнитѣ нареждания за тия празници ще се примирятъ съ науката и измѣстването на пролѣтното равноденствие, констатирано още въ Никейския вселенски съборъ, ще бѫде изправено.

„Що се отнася до другитѣ неприсѫтствени дни, установени съ закона за празницитѣ и недѣлната почивка (празници държавни, народни и на царския домъ), за тѣхъ законопроектътъ прѣдвижда точнитѣ дати, съотвѣтно изчислени.

„На правителството сѫ твърдѣ добрѣ извѣстни грижитѣ, които въвеждането на новия календаръ ще прѣдизвика у управляющитѣ черковни крѫгове и то ще направи всичко необходимо, за да бѫде народната ни църква освободена отъ тия грижи; а резултатътъ отъ това ще доведе до пълното освобождение на нашата автокефална църква, а организация, до завършване на нейната самостойность, о отношение на другитѣ православни църкви.

„Настоящата 1916 г. извънредно много подхожда за въвеждането на врѣмеброението по новия стилъ въ царството, понеже по една случайность пасхалиитѣ по двата календара напълно съвпадатъ.

„Понеже прѣминаването отъ единия календаръ въ другия ще бѫде, по всѣка вѣроятность, придружено отъ нѣкои технически мѫчнотии, прѣдвидѣ се въ законопроекта издаването на единъ правилникъ, въ който ще бѫдатъ обяснени подробноститѣ по прилагането му.

„Убѣденъ, че сте проникнати достатъчно отъ ползата, която страната има да извлѣче съ промѣната на календара, азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители, да дадете гласъ за приемането на приложения законопроектъ.

„София, 26 февруарий 1916 г.

„Министъръ-прѣдседатель, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията: Д-ръ В. Радославовъ.

„ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за въвеждане григорианския календаръ.

„Чл. 1. Отъ първи априлъ, хилядо деветстотинъ и шестнадесета година нататъкъ григорианскиятъ календаръ ще замѣсти напълно въ царство България досега дѣйствуващия юлиянски календаръ.

„Чл. 2. Деньтъ тридесеть и първи мартъ, хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, ще бѫде послѣдниятъ день, броенъ по стария календаръ и на слѣдващия слѣдъ него день веднага влиза въ сила новиятъ съ дата четиринадесети априлъ хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, като начало на новото врѣмеброение въ царството.

„Чл. 3. Датата на всички правотворни събития, станали до деня четиринадесети априлъ хилядо деветстотинъ и шестнадесета година новъ стилъ, ако правнитѣ имъ послѣдствия продължаватъ и прѣзъ врѣме слѣдъ тоя день, ще се смѣта по правилата, по които се опрѣдѣлятъ съотвѣтствующитѣ дни по стария и новия календаръ:

„а) така, ако длъжникътъ трѣбва да заплати своя дългъ, възникналъ по записъ отъ 10 февруарий 1915 г., на 1 юлий 1916 г. старъ стилъ — то е равносилно да заплати дълга си на 14 юлий 1916 г. по новото врѣмеброение;

„б) ако Х. е роденъ на 10 февруарий 1911 г. — то значи, че е роденъ на 23 февруарий с. г.;

в) ако срокътъ за възбуждане на единъ процесъ е 15 януарий 1917 г., то значи, че срокътъ е на 28 януарий 1917 г. и т. н.

„Чл. 4. Датитѣ на всички правотворни събития, които ще ставатъ отъ 14 (четиринадесети) априлъ 1916 г. включително занапрѣдъ — били тѣ сдѣлки, договори, правонарушения, раждания, вѣнчания, умирания, възбуждане на процесъ или каквито и да сѫ и отъ каквито причини да сѫ се появили — ще се регулиратъ по новия, григорианския, календаръ подъ страхъ на глобяване до 100 л. за всѣки отдѣленъ случай, платими солидарно отъ всички участвующи въ нарушението.

„Чл. 5. Държавата, окрѫжнитѣ и общинскитѣ управления, банкитѣ и търговскитѣ дружества, търговцитѣ и всички лица въ царството, физически или юридически, безразлично, ще уреждатъ своето смѣтководство, своята кореспонденция и въобще цѣлия свой правенъ битъ (финансовъ, търговски, граждански и пр.), съгласно тоя законъ.

„Чл. 6. Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноническитѣ правила и вѫтрѣшния вѣрски животъ на православната църква, и тъй като погрѣшностьта на календара на Юлия Цезаръ е била констатирана още въ Никейския вселенски съборъ, то установенитѣ въ закона за празницитѣ неприсѫтствени дни, господски и светийски, ще се празнуватъ на сѫщитѣ дати по новия стилъ, чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ.

„Чл. 7. Що се отнася до държавнитѣ, народни и на царския домъ празници, за тѣхъ се установяватъ слѣднитѣ дати:

„а) рождениятъ день на Негово Царско Височество Прѣстолонаследника ще се празнува на 30 януарий;

б) тезоименниятъ день на Нейно Величество Царицата ще се празнува на 21 февруарий;

„в) рождениятъ день на Негово Величество Царя ще се празнува на 26 февруарий;

„г) възшествието на Негово Величество Царя ще се празнува на 14 августъ и

„д) деньтъ на побѣдитѣ ще бѫде 27 ноемврий.

„Чл. 8. Министерскиятъ съветъ ще издаде единъ правилникъ, утвърденъ съ царски указъ, съ който ще обясни подробноститѣ за прилагането на настоящия законъ и ще допълни празнотитѣ, които биха се усѣтили на практика.

„Чл. 9. Противорѣчивитѣ на настоящия законъ постановления на другитѣ закони се отмѣняватъ".

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Стефанъ Бобчевъ.

С. С. Бобчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Необходимостьта отъ едно правилно врѣмеброене е извикала още въ най-старитѣ народи уреждането на тъй нареченитѣ календари. Нѣма народъ въ старината, който да не е ималъ свой календаръ. Нѣкои отъ тѣзи календари сѫ били даже твърдѣ правилни, много близки до календара, който ние употрѣбяваме въ настоящемъ. Въ Персия и въ Египетъ, особено въ тия двѣ държави, вслѣдствие на голѣмитѣ астрономически знания на ученитѣ, календаритѣ сѫ били почти приближили точностьта на днешнитѣ календари, юлиянския и григориянския. Въ Гърция и Римъ тия календари не сѫ били толкозъ добре уредени. Особено прѣди Юлий Цезаръ въ Римъ е имало въ извѣстно врѣме положение, което би могло да се нарече хаотическо въ смисълъ на врѣмеброенето. Благодарение на обстоятелството, че врѣмеброенето, опрѣдѣлянето на разнитѣ фази въ мѣсеца, тъй нареченитѣ календи, иди и нони въ Римския календаръ, е било прѣдоставено на жрецитѣ, тѣ, по едни или по други съображения, а главно поради едно отпущане, невнимание сѫ дали възможность, щото календарътъ да се заплете. Ето поради коя причина Юлий Цезаръ е замислилъ да извърши една голѣма календарна реформа, да фиксира, да опрѣдѣли веднъжъ завинаги, споредъ неговото схващане, врѣмеброенето и разнитѣ части, така да се каже, въ туй врѣмеброене, мѣсецитѣ, годинитѣ, днитѣ и т. н. Юлий Цезаръ, обаче, не можеше да намѣри въ Римъ учени, които да му помогнатъ, и той се обърна къмъ една знаменитость, къмъ единъ голѣмъ авторитетъ въ Египетъ, къмъ Созигена, познатъ като най-голѣмъ майсторъ въ астрономията на своето врѣме, като най-голѣмъ математикъ, и при услугитѣ на този Созигена той можа да уреди този календаръ, който носи неговото име. Този календаръ отпослѣ, въ 325 година отъ нашата ера слѣдъ рождество Христово, стана календаръ на цѣлото християнство. И дѣйствително въ 325 година Никейскиятъ съборъ, първиятъ вселенски съборъ, събранъ отъ Константинъ Велики, възприе календара на Юлий Цезаръ. Но както се

вижда въ тъй наречените дѣяния на Никейския съборъ и както се вижда отъ сетнѣшните нѣкои правила, уредени вслѣдствие посочванията, направени въ тѣзи дѣяния, опрѣдѣли се въ този Никейски съборъ отъ всички събрани прѣдставители на християнската църква, безъ разлика — тогава нѣмаше такава разлика на убѣжденията — какъ трѣбва да става празнуването на така наречените подвижни празници. Пасхалията, която е една много мъчна наука, наука за опрѣдѣление на пасхата и на извѣстни празници дни свързани съ пасхата, бѣше опрѣдѣлена въ основни положения на този Никейски съборъ. Опрѣдѣли се, че тази пасха за онуй врѣме по-възможность трѣбва по никой начинъ да не съвпадне съ пасхата, която празнуватъ евреитѣ, че тази пасха непрѣменно трѣбва да бѫде първата недѣля подиръ пролѣтното равноденствие и слѣдующето слѣдъ това пълнолуние, и когато се случи равноденствието, пълнолунието да бѫде прѣди еврейската пасха, тогава трѣбва да се отиде слѣдъ единъ мѣсецъ, да бѫде пасхата първата недѣля слѣдъ слѣдующето пълнолуние. Има и още други извѣстни правила, по кой начинъ трѣбва да се уреди пасхата и въобще тъй наречената пасхалия, прѣдъ видъ начина на уреждането на празницитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Забѣлѣжете, че има лица, на които туй, което обяснявамъ и което е единъ редъ, една норма възприета — може да бѫде правилна, може да бѫде неправилна отъ гледището на философията, отъ гледището на убѣждението на извѣстни хора — се вижда нѣкакъ-си смѣшно, а въ дѣйствителность, за онѣзи врѣмена и за всички врѣмена, въ които трѣбва да се пази редъ, норми, приети веднъжъ, могатъ да бѫдатъ прѣмахнати само слѣдъ дълги обсѫждания и слѣдъ намѣрване, че на мѣстото на тия норми трѣбва да бѫдатъ поставени други. Тия сѫ нормитѣ, които тогава християнската църква прие, тия сѫ нормитѣ, които сѫ прѣдадени тогава на насъ, на нашата национална църква; тия сѫ нормитѣ, които найнапрѣдъ Св. св. Кирилъ и Методий донесоха на насъ; тия сѫ нормитѣ, съ които ние живѣемъ въ продължение на десетки столѣтия. Този календаръ юлиянски, за който е думата, бързамъ да кажа, че у насъ, въ България, е станалъ нѣщо като единъ националенъ календаръ. Той е донесенъ още единъ пѫть, казвамъ, отъ светитѣ равноапостоли Кирилъ и Методий и тѣхнитѣ ученици, той е внедренъ, вселенъ у насъ, той е станалъ кръвь отъ нашата кръвь, плъть отъ нашата плъть. Истина е, че въ юлиянския календаръ е имало една извѣстна погрѣшка, както, впрочемъ, погрѣшка има и въ григориянския календаръ. Тази погрѣшка се е състояла въ това, че годината е смѣтната отъ 365 дни и 6 часа. 11-тѣ минути, които сѫ по-малко, не сѫ били взети въ внимание, вслѣдствие на което астрономическата наука и въобще ученитѣ въ продължение на много вѣкове сѫ продължавали да отказватъ, че юлиянскиятъ календаръ прави извѣстни опущения и че той трѣбва да се поправи, защото на всѣки 400 години има около 3 дни, съ които той остава назадъ — по право би било да се каже, че той напрѣдва. Много прѣдложения отъ страна на много учени сѫ били правени, особено на папитѣ, да уредятъ единъ другъ календаръ, казвамъ на папитѣ, защото въ старо врѣме и досега календарътъ е до голѣма степень толкозъ важенъ въ областьта на духовнитѣ отношения, колкото е важенъ и въ областьта на гражданскитѣ отношения. Юлий Цезаръ е издалъ календара не като императоръ, не като държавенъ владетель, а като pontifex maximus; Григорий XIII отпослѣ го е поправилъ като папа, защото той намѣрвалъ, че трѣбвало непрѣменно за западната църква, за римокатолическата църква да се направи единъ другъ календаръ, който да бѫде по-съотвѣтенъ съ науката. Това бѣше въ 1582 г., когато папа Григорий, за да уреди по-правилно календара, повика единъ другъ ученъ астрономъ Луйджи Лилио, на когото възложи изучването на юлиянския календаръ и поиска отъ него да му прѣдстави единъ проектъ за измѣняването му и за допълняването му. Отъ рапорта, отъ доклада, който бѣше получилъ той отъ него, се вижда, че отъ Никейския съборъ, когато е потвърденъ за църквата, за християнството юлиянскиятъ календаръ, до 1582 г. има 10 дни, съ които трѣбва да се поправи календарьтъ, а слѣдъ извѣстно врѣме трѣбва да бѫдатъ уголѣмени на 11, на 12, или, както е сега, на 13 дни. Папа Григорий XIII нареди календара по такъвъ начинъ, щото на пасхалията не обърна внимание, което бѣха обърнали въ Никейския съборъ. И ето защо православната църква не възприе календара на папа Григорий, тъй като той прѣди всичко не бѣше направенъ съ съгласието на всички други църкви, а пъкъ въ православната църква съборностьта е, която рѣшава. Само при едно съборно рѣшение на извѣстенъ църковенъ въпросъ, извѣстна стара наредба, която досѣга прѣмо църквата, може да бѫде измѣнена. Нѣма ли единъ църковенъ съборъ, билъ той вселенски или по мѣстенъ за извѣстна църква, нѣма ли такъвъ единъ църковенъ съборъ, който да рѣши единъ извѣстенъ въпросъ, то такъвъ въпросъ може да се счита, че е неразрѣшенъ. За църквата е валидно само онова, което едно съборно постановление е наредило. Нѣма съмнѣние — както азъ по-послѣ ще ви кажа, че разбирамъ въпроса — че когато се касае за държавни постановления, църквата е длъжна да се подчинява, когато се касае за граждански наредби, църквата е длъжна да се подчинява, и тя се подчинява, но за наредби, които се касаятъ тѣсно до областьта на църквата — не до управлението — каквито сѫ празницитѣ, тамъ църквата е запазила за себе си правото, което сѫ наредили християнскитѣ събори; църквата е наредила правила, щото подобни измѣнения да ставатъ отъ съборитѣ на сѫщата църква. Защото папа Григорий не бѣше взелъ мнѣнието на другитѣ църкви: Александрийска, Иерусалимска, Антиохийска, Цариградска и т. н., затуй не се възприе този календаръ, който прие папа Григорий XIII.

Д-ръ П. Табурновъ: Тѣ бѣха раздѣлени тогава.

С. С. Бобчевъ: Длъженъ съмъ при това да прибавя, че григориянскиятъ календаръ не се възприе веднага и въ много даже католически и протестантски страни. Той продължава съ голѣми усилия да се разпространява въ Германия, въ Англия и въ много други страни подиръ 150 години; въ Швейцария най-късно се възприе. Ще прибавя веднага, че въ Австрия григориянскиятъ календаръ не дѣйствува въ протежение на цѣлата австрийска територия; има мѣста, кѫдѣто като граждански календаръ той е задължителенъ, и не може да бѫде инакъ, но той нѣма право да засѣга вѣрата, свободата на вѣроизповѣданията, свободата на съвѣстьта, ако щете, свободата на прѣдразсѫдкитѣ, на суевѣрията на хората, които сѫ убѣдени, че трѣбва инакъ да празнуватъ, а не тъй, както е угодно на който да е управникъ, на която да било власть. Ромънитѣ въ Австрия, които сѫ 3—4 милиона, си иматъ своя юлиянски календаръ за своитѣ празници и за своята църква, а въ гражданско отношение тѣ сѫ длъжни да се съобразяватъ съ григориянския календаръ. Даже униятитѣ, галичанитѣ, буковинцитѣ, които иматъ уния съ папата, и тѣ сѫ запазили своя юлиянски календаръ, когато се касае за пасхалията, когато се касае за тѣхнитѣ празници. Когато въ 1814 или 1815 г. австрийското правителство се опита да наложи григориянския, римо-католическия календаръ на сърбитѣ въ Австрия — както се знае, тѣ иматъ тамъ своя патриаршия, своя особена самостоятелна църква — патриархъ Стефанъ Стратемировичъ написа една обширна записка до императора, въ която му обясни, каква ще каже свобода на вѣроизповѣданието при условията, на които тѣ сѫ се явили въ тази земя. Той му обясни, че юлиянскиятъ календаръ е тѣсно свързанъ съ вѣрата, която изповѣдва населението, намѣрило подслонъ въ австрийската монархия, население, избѣгало отъ турско и заселено тамъ въ много стотини хиляди души. И императорътъ, като прочита тази мемория, надписва: да се не задѣвать въ тѣхнитѣ вѣроизповѣдни отношения и нека продължаватъ да се ползуватъ отъ сѫщия календаръ, както досега.

Не само това, но азъ знамъ положително, че сега слѣдъ окупацията на Сърбия, слѣдъ извѣстното завземане на сръбскитѣ земи отъ австрийскитѣ власти, австрийскитѣ власти тамъ сѫ въвели нов граждански календаръ — григориянския, обаче въ вѣрско отношение прѣдоставено е на населението да се рѫководи по стария редъ, пакъ да си има юлиянския календаръ въ вѣрско отношение. Това го зная отъ положителенъ официаленъ източникъ. Австрийскиятъ императоръ гледа на свободата на съвѣстьта и на свободата на вѣроизповѣданията много отъ високо и иска тази свобода да не бѫде засѣгната. Вие въ държавно и гражданско отношение сте обязани да се подчинявате на този календаръ. Въ вѣроизповѣдно отношение, празнувайте, както щете, молете се на Бога, както щете, кръстете се, както щете, това е работа на вашата съвѣсть, на вашата традиция, на вашитѣ, ако щете, прѣдразсѫдъци, но въ държавно отношение вие ще се подчинявате на закона, вие ще бѫдете наказвани, ако полицата не напишете по новия стилъ. Но че вие щѣли сте да празнувате вашата пасха на 20 априлъ, а не както ние ще я празнуваме на 10 или на 12 или на 13, това заради насъ е безразлично, тамъ вие сте напълно свободни, правете каквото щете; ние не желаемъ да влизаме въ вашия вѫтрѣшенъ миръ, ние не желаемъ да нарушаваме вашитѣ стари обичаи, вашата вѣра.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ за реформата на календара е единъ въпросъ, който се появява наврѣдъ въ Европа периодически въ продължение на цѣлото 18

столѣтие; въ 19-то столѣтие — сѫщо. Въ края на 19-то столѣтие особени учени астрономически дружества, географически дружества и разни други учени се заловиха да помислятъ какъ да направятъ обединението на календара, l'unification du calendrier, а не да натрапятъ григорянския календаръ. Като имаха прѣдъ видъ, че и григорянскиятъ календаръ има своитѣ недостатъци, и юлиянскиятъ календаръ ги има, тѣ се замислиха какъ да направятъ единъ такъвъ календаръ, който да бѫде възприетъ отъ всички народи и отъ всички държави. Туй бѣше задачата на ученитѣ. И въ разни конгреси и конференции, които ставаха, този въпросъ бѣше дебатиранъ, бѣше разискванъ, по него се четоха доклади, по него се писаха брошури, по него се изказаха желания и се правѣха заключителни положения. Азъ имахъ случая да прочета нѣкои отъ заключенията на конференцията, струва ми се въ 1912 г., която се държа въ Парижъ, на търговско-индустриялнитѣ камари. Въ тази конференция се е разгледалъ въпросътъ за унификацията на календара отъ търговско и индустриялно гледище, и въ пожеланията и заключенията, които прави докладчикътъ и които най-послѣ, повече или по-малко, ги възприе тази конференция, на първо мѣсто се казва, че григорянскиятъ календаръ не е по за прѣдпочитане отъ юлиянския и че трѣбва да се направятъ извѣстни подобрения и въ единия и въ другия. Има даже хора, какъвто е Нюкомъ, единъ знаменитъ американски астрономъ, който казва, че похубаво е да се реформира юлиянскиятъ календаръ, а не григорянскиятъ, тъй като юлиянскиятъ календаръ е попрактиченъ, но лесенъ за изчисления, отколкото григорянския. И той привежда купъ математически и редъ други доказателства. Въ тази конференция въ Парижъ сѫ дошли до туй заключение: ако ще става реформа, тази реформа трѣбва да бѫде радикална; унификацията, обединението на календаритѣ трѣбва да стане по единъ разуменъ начинъ. Защо най-напрѣдъ мѣсецитѣ декемврий и януарий, единъ слѣдъ другъ да иматъ по 31 дена. Защо февруарий да има 28 дена, а понѣкога 29? Защо юлий и августъ единъ слѣдъ другъ тоже да иматъ по 31 дена? Нѣма никаква система, нѣма никакъвъ редъ. Защо да не стане пакъ — всѣки трети мѣсецъ да има по 31 день — за да има една система, единъ редъ. Защо единъ мѣсецъ да има 28 дена, а другъ ...? Уравнете ги и, като ги уравните най-послѣ остава единъ день. Единъ прѣдлага този послѣденъ день да се нарече ultima, понеже остава самъ. Въ края на годината слѣдъ като се турятъ на всѣки 3 мѣсеца по единъ день, най-послѣ ще остане единъ день повече и този день искатъ да се нарича ultima. Послѣ казва се: „Защо да ги наричаме януарий, февруарий, мартъ и т. н., съ тѣзи езически названия, които напомнятъ съвсѣмъ друга, много отживѣла епоха; дайте да имъ туримъ други имена“. Впрочемъ, ако е работа за други имена, ние имаме наши имена, иматъ ги и другитѣ славяни, но не е тамъ въпросътъ. Въпросътъ е за унификацията, за обединението на календара, въпросътъ е календарътъ да бѫде общъ, единъ за всички народи, за да може да имъ служи на практическитѣ нужди, за да може числото 1 януарий да бѫде 1 януарий за всички народи, безъ разлика, дѣ сѫ тѣ и какви сѫ, безъ разлика на вѣроизповѣдание и народность. Но какво ще направятъ тѣ съ своята вѣра, това е тѣхна работа, нека празнуватъ както си щатъ. Та, казвамъ, г. г. народни прѣдставители, намѣрили сѫ се учени, които сѫ се занимавали съ астрономията и изобщо съ календарната реформа, които казватъ, че, ако ще се прави реформа, тази реформа трѣбва да бѫде обща и не трѣбва да се състои въ налагане дѣто и да било на григорянския календаръ. На туй да се обърне особено внимание.

У насъ, въ България, въпросътъ за една реформа въ календара не е новъ. Той е билъ повдиганъ и въ друго врѣме. Въ 1896 г. у насъ въ София се яви Парнабитскиятъ патеръ Цезаръ Тондини де Кваренги. Цезаръ де Кваренги идѣше отъ Италия. Той се прѣдставляваше за делегатъ на реалната Болонска академия. Той твърдѣше налѣво и надѣсно, че въ неговата мисия има само едно: науката да тържествува и нищо друго. Той прѣпоръчваше григорянския календаръ. Той има срѣщи съ нѣколко отъ тогавашнитѣ видни управници. Той чете една конференция въ Alliance Française, на която е присѫтствувалъ и Негово Величество и нѣкои други отъ министритѣ. Той чете на слѣдующата година една друга конференция въ Пловдивъ въ залата на учителската дружба. Въ сдружение съ г. д-ръ Миланъ Шишмановъ, патеръ де Кваренги изработи единъ законопроектъ, който поднесе на тогавашния министъръ-прѣдседатель, покойния д-ръ Стоиловъ. Обаче нему бѣше дадено да разбере, че една такава сериозна реформа, каквато се изисква, не може да стане току-тъй много лесно, че тукъ се изискватъ голѣми изучвания, че българското общество трѣбва да бѫде освѣтлено по този въпросъ, че трѣбва да станатъ разисквания въ печата, а главно, че трѣбва да се вземе съгласието, мнѣнието на църквата, защото реформата на календара засѣга отблизо вѣроизповѣднитѣ празници, които не сѫ уредени отъ гражданската власть, а сѫ уредени отъ канонитѣ, съ църковнитѣ правила. Тондини де Кваренги, отличенъ ученъ — трѣбва да му се отдаде тая справедливость, понеже това се вижда отъ конференциитѣ, които държалъ, отъ писмата, които писалъ и отъ брошуритѣ, които издавалъ — разбра най-послѣ, че е необходимо най-напрѣдъ да прѣскочи, да отиде да посѣти Цариградъ и Петроградъ, отдѣто се върна въ Италия, въ Римъ отчаянъ, както самъ казва, въ своята мисия да види, че XX-то столѣтие настѫпва при едно необединение на календара. Но той не се отчая. Като истински привърженикъ на една идея, станала за него възлюбена, той продължаваше да пише, продължаваше да пропагандира. Той се обърна къмъ италиянското географическо дружество и обърна органа на това дружество, може да се каже, на органъ на своитѣ идеи. Той писа постоянно и най-послѣ дойде до туй заключение: не може да стане реформа въ календаритѣ, ако не се вземе въ внимание вѣроизповѣдната страна на въпроса; необходимо е да се оставятъ на спокойствие празницитѣ на пасхалията и другитѣ празници въ черквата; нека православната църква си ги урежда, както иска; но нека ние на първо врѣме да се съгласимъ да приемемъ поне въ гражданския оборотъ, въ гражданскитѣ обръщения, въ междудържавнитѣ отношения григорянския календаръ, па макаръ и да се измѣни. Въ едно писмо, което Тондини де Кваренги напечата въ в. „La Bulgarie“, отправено до прѣдседателя на пловдивската „Учителска дружба“, д-ръ Ламбревъ, той казва: „Узнахъ, че в. „Отзивъ“ въ България не е съгласенъ съ реформата, която азъ прѣдлагамъ за вашата страна. Туй ми прави едно лошо впечатление. Азъ мисля, че в. „Отзивъ“, на който съчувствувамъ въ главната идея, трѣбва да се съгласи по принципъ съ тази реформа. Колкото се касае за начина на прилагането на тази реформа, съгласенъ съмъ съ в. „Отзивъ“, че затуй трѣбва да станатъ събрания, конференции, които да обсѫдятъ въпроса. Азъ не искамъ непрѣменно да се наложи григорянскиятъ календаръ“. Писмото е напечатано, както казахъ, въ единъ отъ мартенскитѣ броеве на в. „La Bulgarie“.

Но не е само това. Тондини де Кваренги, заедно съ д-ръ Шишманова приготвятъ единъ законопроектъ. Този законопроектъ, който прѣдложиха на д-ръ Стоилова — зачухъ отъ страна — нѣкои го отдавали на инициативата на самия Стоиловъ и че тогавашното правителство го възприело, одобрило и щѣло да го внесе въ Народното събрание за разглеждане. Моитѣ най-положителни свѣдѣния сѫ, че Стоиловото правителство не е възприемало подобенъ законопроектъ. Този законопроектъ си е останалъ законопроектъ на г. д-ръ Миланъ Шишмановъ и на Тондини де Кваренги. Той е напечатанъ въ в. „La Bulgarie“ на френцузки, кѫдето е казано изрично: „Проектъ приготвенъ отъ Тондини де Кваренги и д-ръ Миланъ Шишмановъ“. Той е напечатанъ и въ „Списанието на юридическото дружество“, кн. 5 отъ май 1897 г. на стр. 207 и слѣдующитѣ. Този законопроектъ нито е внасянъ въ Министерския съвѣтъ тогава, нито пъкъ е разискванъ даже на частенъ редъ, нито пъкъ е било давано каквото и да било съгласие за неговото приемане отъ тогавашното правителство. Това азъ го знамъ непосрѣдно, това го знамъ, защото по този въпросъ и азъ съмъ се разговорялъ съ тогавашнитѣ мѣродавни срѣди. Азъ съмъ изказалъ мнѣнието си още тогазъ, нѣщо прѣди 20 години, по този въпросъ въ „Юридически прѣгледъ“. Този законопроектъ. . .

Д-ръ П. Джидровъ: Не е законопроектъ.

С. С. Бобчевъ: Разбира се — нареченъ законопроектъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Кой е могълъ да го нарече законопроектъ?

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: (Къмъ С. С. Бобчева) Не се отказвайте, има данни.

С. С. Бобчевъ: Всѣки може да нарече законопроектъ въ научно отношение нѣщо, което крои да бѫде законопроектъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Кой е този, който е мислѣлъ да го направи законопроектъ?

С. С. Бобчевъ: Всѣки, който мисли, че единъ неговъ проектъ може да стане законъ, може да го нарече законопроектъ. Азъ мога да напечатамъ утрѣ колкото щете законопроекти, но съ това вие не се свързвате да приемете, че тѣ сѫ законопроекти и да ги внасяте и приемате

Министръ Х. И Поповъ: Това е теоритическа работа. Въпросътъ е кой е наложилъ на тѣзи двѣ лица да го нарекатъ законопроектъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Стоиловъ бѣше съгласенъ.

Министръ Х. И. Поповъ: Стоиловъ ли е казалъ? Какъ така човѣкъ може да ги нарече законопроекти; това сѫ статии, както и Вашето изказано мнѣние.

С. С. Бобчевъ: Още веднъжъ ви заявявамъ, че такъвъ законопроектъ отъ страна на правителството не е билъ възприеманъ; правителството такъвъ законопроектъ не е усвоявало, не е публикувало; такъвъ законопроектъ на д-ръ Стоилова и на неговото правителство въ Министерството на външнитѣ работи не сѫществува, нѣма. Самъ Стоиловъ бѣше на съвсѣмъ друго мнѣние. Той бѣше на мнѣние, което имамъ честьта да поддържамъ сега и което съмъ поддържалъ прѣди 20 години.

Министръ-председатель д-ръ В. Радославовъ: Направихте ли справка въ архивата на министерството?

С. С. Бобчевъ: Да, направихъ справка и ми казаха, че подобно нѣщо нѣма.

П. Даскаловъ: Колко работи сте казали, че нѣма, и все има.

С. С. Бобчевъ: Въ чл. чл. 9 и 10 на проекта на д-ръ Шишманова и Тондини де Кваренги се казва тъй: (Чете) „Чл. 9. 1 януарий, споредъ западния календаръ, който отговаря на 20 декемврий, стара дата, ще се счита за официална нова година. Напротивъ, 13 януар -, по новия календаръ, отговарящъ на 1 януарий по ста| я календаръ, нѣма да се счита освѣнъ за религиозенъ (черковенъ) праздникъ безъ официаленъ характеръ“. Значи на черквата се оставя да си празнува както ще празницитѣ. Чл. 10. (Чете) „Освѣнъ случая, прѣдвиденъ въ прѣдидущия членъ, ще се празнуватъ и занапрѣдъ официално сѫщитѣ празници, които сѫ били празнувани досега. Тия празници ще се обнародватъ въ „Държавенъ вестникъ“ съ двойната дата“.

Сега не е важно това, защото, както ви казахъ, този проектъ не е свързвалъ съ нищо тогавашното българско правителство; важното е, че даже този проектъ не е посмѣялъ да отиде по-нататъкъ, отколкото да възприеме само гражданския календаръ за гражданскитѣ потрѣби и за междудържавнитѣ отношения, и че, колкото се касае до нормитѣ, които уреждатъ църковния животъ, до празницитѣ, тамъ и проектътъ на Де Кваренги не е смѣялъ да посѣгне и да поиска да се измѣняватъ.

Министръ Д. Петковъ: Двѣ години срокъ има, г. Бобчевъ.

С. С. Бобчевъ: Да, има.

Министръ Д. Петковъ: Прочетете го.

С. С. Бобчевъ: Искате да го чета? Азъ казахъ какъ грижливо сѫ постѫпвали и никого тѣ не сѫ задължавали. Ще прочета и по-надолу, кѫдѣто искате църквата да изучи въпроса.

Министръ Д. Петковъ: Оттогава се изминаха много години и въпросътъ трѣбва да е изученъ.

С. С. Бобчевъ: (Чете) „Българската църква ще бѫде свободна да слѣдва въ всичко, което се отнася до нея, календара на държавата или да продължава до извѣстно врѣме да си служи съ своя календаръ; но тя ще се покани да изучи между това врѣме най-добрия способъ“ — църквата да намѣри този способъ, а не да ѝ се натрапва съ заповѣдь и съ указъ — . . .

Министръ Х. И. Поповъ: Никой не ѝ се натрапва.

С. С. Бобчевъ: „. . . по който, безъ потрѣсения, ще може да се прокара реформата на календара до 1900 г. и правителството ще ѝ дава всичкото си съдѣйствие, за да може сега, когато обстоятелствата ѝ позволяватъ, да осѫществи волята на Никейския вселенски съборъ: щото църковниятъ календаръ да отговаря на науката.“ Така щото прѣдоставя се тая свобода на църквата. Ако ви цитирамъ това, то е за да видите, г. г. народни прѣдставители, че въ календарния въпросъ сѫдено е на църквата да играе извѣстна роля и че не можемъ ние да игнорираме църквата, когато се касае да се произнасяме за въпроси по уреждането не на народнитѣ и държавнитѣ празници, а на вѣроизповѣднитѣ. Тамъ ние нѣмаме право да налагаме на църквата какъ да празнува и кога да празнува. Това бѣше моята мисъль и тази мисъль азъ исках прѣдъ васъ да изнеса. За да не се помисли, че сега ми е дошло на ума да говоря така, както говоря прѣдъ васъ сега, ще ви прочета какво съмъ писалъ прѣди 20 години по този въпросъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Значи за 20 години не сте успѣли да си промѣните мнѣнието.

С. С. Бобчевъ: Слѣдъ печатането на този проектъ въ „Юридическото списание“, въ „Юридически прегледъ“ отъ 15 юлий е напечатано: (Чете) „Въ нашия юридически печатъ става вече дума за календарна реформа у насъ въ смисълъ дали да се промѣни сегашниятъ календаръ (юлиянскиятъ), по който ние сме закъснѣли съ 12 дни отъ западния стилъ“.

Д-ръ П. Табурновъ: Хората цитиратъ авторитети.

С. С. Бобчевъ: (Продължава да чете) „Този въпросъ се повдигна у насъ вслѣдствие на една грижа, която полага нѣкой си католически попъ, казватъ, де Кваренги, който най-напрѣдъ челъ една лекция въ този смисълъ въ Пловдивъ, а отпослѣ изготвилъ и единъ законопроектъ. Нѣма съмнѣние, че отъ гледището на науката, реформата, начело на която се туря г. де Кваренги, има всички прѣимущества“ — доволни ли сте, г. Табурновъ?

Д-ръ П. Табурновъ: Вие признавате, че трѣбва да се приготви законопроектъ.

Отъ лѣвицата: Защо се обрѫщате къмъ него?

С. С. Бобчевъ: Понеже той най-много се вълнува. — (Продължава да чете) „. . . ала въ нашия сегашенъ календаръ не е научниятъ елементъ, който играе най-важната роля. Той е тѣсно свързанъ съ една часть отъ обрядовата страна на нашия религиозенъ битъ. Празницитѣ въ църквата: Пасхата, Коледа, Нова година сѫ вече дълбоко сраслu въ нашия животъ. Една реформа, която ще е единъ прѣвратъ въ тая область, заслужва, прочее, едно много пообстоятелствено и всестранно изучване, отколкото прочитането на една сказка и набърже съставянето на единъ законопроектъ. Ние не сме, прочее, противни по принципъ за една реформа въ тази смисъль“ — и сега не сме противни на една календарна реформа — „но сме противъ тази ужасна бързина, лекомислена и осѫдителна, съ която ние сме наклонни да прегръщаме всички новотии, които ломятъ нашия народенъ битъ, нашия религиозенъ миръ, нашитѣ вѣроизповѣдни традиции, обичаи и обряди. Па най-послѣ, да си обадимъ правичката, не виждаме защо ние да бѫдемъ най-умнитѣ между другитѣ православни народи и държави. . . “

Отъ дѣсницата: А а-а!

С. С. Бобчевъ: „. . . Утѣшително е, че у насъ вече нѣколко вѣстника се изказаха открито противъ тази реформа“. (Възражения отъ дѣсницата) — Да, утѣшително е, че има съвѣсть въ главитѣ на хората, че се отнасятъ прѣдпазливо къмъ такива реформи, които ломятъ обществения, народния строй. — „Ние имъ съчувствуваме. Освѣнъ това, по този въпросъ даже единъ австро-маджарски листъ, като „Пестеръ Лойдъ“ справедливо се изказва, безъ всѣкакви заобикалки, като за едно дѣло съвсѣмъ несполучливо прѣдприето въ България. „На въпроса, каже „Пестеръ Лойдъ“, не може да се гледа само като на държавенъ и политически, тъй като той въ основата си е черковенъ“ — „Пестеръ Лойдъ“ го казва това, учи ни на умъ, посочва ни какъ трѣбва да гледаме на нѣщата — „и досѣга и днесъ още толкова черковни интереси, щото именно отъ тая страна той би възбудилъ най-силно съпротивление.“ Много право, свършваме ние своята бѣлѣжка!“

(Прѣдседателското мѣсто заема изново прѣдседательтъ)

Г. г. народни прѣдставители! Прѣдложението за реформата на юлиянския календарь или, по-право, прѣдложението за приемане григорянския календарь — както щете — у насъ се внесе малко внезаяно.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Отъ 20 години се разисква този въпросъ.

С. С. Бобчевъ: За сега, казвамъ. Не знамъ какъ може да мислятъ другитѣ, но азъ поне не мислѣхъ, че въ туй врѣме, когато вниманието на всички ни е обърнато на друга страна, въ туй военно врѣме, когато не могатъ да се разискватъ въпроси отъ такъвъ извънредно важенъ, прѣломенъ, исторически характеръ, ще бѫде внесено това прѣдложение. Менѣ ми се струва, че въ такова едно врѣме едвали можемъ ние да бѫдемъ сезирани съ такава една реформа. Реформи, като календарната, могатъ да бѫдатъ извършени въ мирно врѣме, спокойно, при зрѣло обсѫждане, при дълбоко изучване, при учени събрания и консултации, а никакъ не съ една бързина да се внасятъ въ едно Народно събрание и веднага да се иска тѣхното приемане. Този законопроектъ, който намъ се внася, споредъ моитѣ свѣдѣния, е приготвенъ извънредно набързе. Докладътъ, който е прѣдставенъ отъ комисията, която се е изказала по него, е много интересенъ, и азъ се надѣвамъ, че въ комисията, която ще разгледа тукъ, въ Народното събрание, този законопроектъ, г. министърътъ ще бѫде тъй любезенъ да прѣдстави доклада.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Има мотиви къмъ законопроекта.

С. С. Бобчевъ: Добрѣ е този докладъ да се прѣдстави, защото въ него има извънредно важни съображения, които, разгледани, ще обадятъ противоположнитѣ на онѣзи заключения, ще докаратъ до противоположнитѣ на онѣзи заключения, които сѫ направили г. г. комисаритѣ. Ако не се мамя, има едно особено мнѣние, което сѫщо така заслужава да бѫде взето подъ внимание.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: То е найважното — особеното мнѣние.

С. С. Бобчевъ: Изложението на мотивитѣ къмъ законопроекта, г. г. народни прѣдставители, има три страни, три части. Първата часть е за научностьта на законопроекта; втората е за практичностьта на законопроекта, а третата се отнася до въпроса, че законопроектътъ никакъ не засѣга вѣрски, църковни въпроси.

По въпроса за научностьта на календара. Вие вече чухте отъ мене, че григорянскиятъ календарь се критикува не по-малко отъ юлиянския, и че има учени, както казахъ, като Нюкомбъ и Витевски, които искатъ да се реформира не григориянскиятъ, а юлиянскиятъ календарь, като по-простъ и по-лесенъ въ прѣсмѣтанията, които се правятъ.

Х. Бояджиевъ: И по единия, и по другия, сега часътъ е осемь.

Прѣдседательтъ: Моля, г. Бобчевъ. Часътъ е 8. Народното събрание е властно да рѣши да се продължи засѣданието.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: До 12 ч.

Прѣдседательтъ: Които сѫ съгласни съ туй прѣдложение, да си вдигнатъ рѫката. (Мнозинство) Прието. (Оспорване отъ лѣвицата)

Й. Йоновъ: 60 души гласуватъ за, а 54 — противъ. Азъ ги броихъ.

А. Христовъ: Ти нѣмашъ думата!

Министъръ Ж. Бакаловъ: И вие вдигнахте рѫка — защо протестирате?

А. Христовъ: Да не се обажда.

Й. Йоновъ: Докогато имамъ езикъ, ще имамъ думата.

Прѣдседательтъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да. Оставете частнитѣ приказки.

С. С. Бобчевъ: И послѣ, г. г. народни прѣдставители, ако дѣйствително се касае за научностьта на прѣдмета, би трѣбвало да ни се прѣдложи едно прѣдложение за единъ наученъ календарь, който дѣйствително да е поусъвършенствуванъ въ прѣсмѣтането си отъ юлиянския. Григориянскиятъ календарь — още веднъжъ поддържамъ — не е такъвъ.

По въпроса за практичностьта на григориянския календарь. Нѣма никакво съмнѣние, г. г. народни прѣдставители, че има една голѣма нужда да стане обединение на календаритѣ въ гражданско отношение. За това двѣ мнѣния не могатъ да сѫществуватъ. Практическата нужда, търговскитѣ вземания-давания, поличниятъ, мѣнителничниятъ въпросъ, междудържавнитѣ отношения, желѣзопѫтнитѣ отношения, телеграфопощенскитѣ отношения — всичко туй налага една необходимость да има единъ календарь. И въ туй отношение, азъ съмъ напълно съгласенъ съ мотивитѣ на законопроекта. За туй двѣ мнѣния, ми се струва, че не би трѣбвало да има. Обаче не е тамъ въпросътъ. Ако бѣше туй да се желае и ако искате туй да се постигне, много е лесно да се направи. Ние имаме вече пѫть. Ето на, какво правятъ въ Австрия, ето какво направиха сега въ Сърбия, на ако щете — ние имаме още единъ примѣръ — какво направиха въ Турция. Въ Турция стана обединение на календара, но не посегнаха на вѣрския си календарь.

Н. Мушановъ: Да, ама нашитѣ другояче мислятъ.

С. С. Бобчевъ: Има за тѣхъ само юлиянски календарь, нареченъ „руми" — гръцки — който е въ сила у тѣхъ, и го обърнаха алафранга: първото число на „руми" стана 14. И по този начинъ тѣ унифицираха, така да се каже, своя календарь съ европейския, съ новия стилъ. Но на вѣрската страна на календара не посегна, нито можеше да посегне асли турскиятъ парламентъ. Тѣхнитѣ стари мѣсеци пакъ си останаха — мухаремъ, сеферъ и т. н. Рамазанътъ и байрамътъ имъ не се уреждатъ по новия стилъ, а пакъ по стария. Така се урежда вѣрскиятъ календарь и на ромънитѣ въ Австрия, така се урежда вѣрскиятъ календарь и на православнитѣ въ Япония, кѫдѣто е въведенъ новиятъ календарь — допуснали сѫ вѣрската страна на календара да се урежда споредъ юлиянския календарь. Така е навсѣкѫдѣ. Не може тъй лесно да се посегне къмъ измѣнението на празницитѣ, не може тъй лесно да се посегне на вѣрската страна на календара отъ страна на единъ Парламентъ, на едно Народно събрание.

Г. г. народни прѣдставители! Въ мотивитѣ на законопроекта, на трето мѣсто, е казано: (Чете) „Понеже календарниятъ въпросъ нѣма нищо общо съ църковнитѣ догми и канони, законопроектътъ прѣдвижда и установенитѣ по закона вѣроизповѣдни празници (господски и светийски) да се празнуватъ по новия стилъ".

Д-ръ П. Джидровъ: Тамъ е малко нелогично, ама . . . нищо. Понеже тамъ се казва, че нѣма нищо общо между вѣрата и календара.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Има законъ за празницитѣ.

Прѣдседательтъ: Моля, оставете да говори свободно ораторътъ.

С. С. Бобчевъ: Сѫщо и въ текста се казва: (Чете) „Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноничнитѣ правила и вѫтрѣшния вѣрски животъ на православната църква, и тъй като погрѣшностьта на календара на Юлия Цезаръ е била констатирана още въ Никейския вселенски съборъ", — не зная откѫдѣ е взето това, такъвозъ нѣщо не е имало въ Никейския съборъ, нито въ правилата му, нито въ дѣянията му — . . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Мотиви въ законъ първи пѫть се виждатъ! Ще узаконимъ и мотивитѣ.

С. С. Бобчевъ: То пъкъ е другъ въпросъ — . . . „то установенитѣ въ закона за празницитѣ неприсѫтствени дни, господски и светийски, ще се празнуватъ на сѫщитѣ дати по новия стилъ, чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календарь.

Трѣбва да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че по този начинъ и подвижнитѣ празници, пасхалията, която е една особена наука за уреждане на Пасхата, и всички празници, слѣдващи слѣдъ нея и свързани съ нея, вече нѣма да се празнуватъ у насъ, както досега, а ще се празнуватъ тъй, както се празнуватъ отъ онѣзи, които сѫ възприели григориянския календарь.

Отнася ли се това до каноните на църквата, отнася ли се то до вътрешния животъ на църквата — ето въпросътъ, на който би трѣбвало да се отговори. Въ мотивитѣ и въ законопректа се отговаря на този въпросъ отрицателно. Е добрѣ, азъ ви отговарямъ положително: да, отнася се. Само ако бѣше ни се прѣдставило тукъ едно мнѣние, едно прѣдложение, направено отъ надлежната църковна власть, че тя не е заинтересована въ този въпросъ, че туй до нея не се отнася, че тя е съгласна да стане това, само тогазъ ние можемъ да кажемъ, че туй не е противно на църковнитѣ правила. Защото онуй, което ние знаемъ, то е, че се засѣгатъ прѣко канонитѣ, засѣгатъ се правилата на църквата; и нѣщо повече: че църквата, нейнитѣ служители, и да искатъ, не могатъ да приематъ това, което е написано въ този законопоектъ.

Х. Христовъ: Ще ги изключатъ.

С. С. Бобчевъ: И да искатъ, тѣ не сѫ въ състояние да го направятъ. Това имъ прѣдписватъ Антиохийския съборъ, първиятъ Никейски съборъ, апостолскитѣ правила, статия седма, и т. н.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Военно положение има сега — тя е лесна работа, комендантството ще я свърши.

С. С. Бобчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Взето ли е мнѣнието на върховната власть на българската църква, или не е взето, азъ не знамъ. Отъ туй, което четемъ въ този законопроектъ, ние виждаме, че мнѣнието на българската върховна духовна власть каточе не е взето. Не е взето заради туй, защото въ изложението на мотивитѣ има нѣщо, което показва, че не е взето мнѣнието на Светия български Синодъ.

Н. Мушановъ: А той да е направилъ нѣкакви постѫпки или протести противъ правителството?

С. С. Бобчевъ: Не знамъ. — „На правителството сѫ твърдѣ добрѣ извѣстни грижитѣ, които въвеждането на новия календаръ ще прѣдизвика у управляющитѣ църковни крѫгове, и то ще направи всичко необходимо, за да бѫде народната ни църква освободена отъ тия грижи; . . ."

Н. Комановъ: Значи, тя да се не грижи, а правителството да се грижи.

С. С. Бобчевъ: „. . . а резултатътъ отъ това ще доведе до пълното освобождение на нашата автокефална църковна организация, до завършване на нейната самостойность по отношение на другитѣ православни църкви". Отъ този параграфъ въ мотивитѣ ясно излиза слѣдното: че Светиятъ Синодъ не е питанъ, че българската църква не знае за туй, което сега става, че тя наистина много ще се загрижи, че туй въвеждане на календара ще прѣдизвика много злини. Азъ не зная, защо ще се загрижи църквата, ако това не се касае до нея, до догмитѣ или пъкъ до правилата. Какво означава това: „Църквата много ще се загрижи, въвеждането на този календаръ ще ѝ прѣдизвика голѣми грижи, но ние ще направимъ необходимото, за да бѫде народната ни църква освободена отъ тѣзи грижи"? То означава, че дѣйствително се засѣга вѣрскиятъ въпросъ, засѣгатъ се правилата. Слѣдователно, не е вѣрно това, което се говори по-горѣ. А независимо отъ туй, намъ е много добрѣ познато, че въпросътъ за празницитѣ, въпросътъ за пасхата, за пасхалиитѣ е чисто религиозенъ въпросъ.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Тамъ нѣма да се караме.

С. С. Бобчевъ: Прѣкрасно! Азъ отсега Ви поздравлявамъ, г. министъръ-прѣдседателю. Щомъ като Вие отивате на тази стѫпка, азъ Ви рѫкоплѣскамъ отсега. Но съ туй не се свършва всичкиятъ въпросъ. То е само първата стѫпка. Има подиръ туй да направите още едно, и тогазъ ще Ви рѫкоплѣскаме отъ всичкото си сърдце и съ всичката си сила. Щомъ като Вие се приближавате къмъ мене, тогава и азъ ще се приближа съвсѣмъ къмъ Васъ. Но тогазъ ще стане слѣдующето. Редомъ съ изхвърляне въпроса, който се отнася до пасхалията, редомъ съ прѣдоставяне на църквата да си урежда самичка въпроса за пасхата, да се направи, г. министъръ-прѣдседателю и г. г. народни прѣдставители, още една стѫпка: да се каже, че се прѣдоставя на църквата да си опрѣделя сама всички празници, подвижни и неподвижни, по свое усмотрѣние.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Тогава ще станатъ излишни дебатитѣ.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Не се касае за еврейскитѣ праздници. Не е за Талмуда.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: То не е магарешка грижа.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Ей че си намѣри името!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Азъ съмъ, може би, по-добъръ християнинъ отъ Васъ.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Това е качество на всички дьонмета — постятъ и когато не трѣбва да се пости. Да ви пази Господь отъ тѣхъ!

Прѣдседательтъ: (Звъни)

С. С. Бобчевъ: Азъ ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, че въ този въпросъ мнѣнието на българската църква бѣше, е, и остава необходимо, за да може да се извърши по начинъ правиленъ една реформа въ празницитѣ на календара. Щомъ като има норми въ областьта на църквата, които уреждатъ този въпросъ, не е свѣтската власть, която, противъ мнѣнието, вопрѣки мнѣнието на духовната власть, ще разрѣши въпроса. Най-малкото, което трѣбва да стане, е да се изиска туй мнѣние да се прѣдстави тукъ, за да се знае. Българската държава и българската църква не сѫ антагонисти, не сѫ противници. Оттогазъ, откогато сѫществува българскиятъ народъ, българското духовенство винаги, безъ изключение на врѣмена, е вървѣло наедно съ държавата.

П. Даскаловъ: Не винаги.

С. С. Бобчевъ: Българското духовенство не се е считало, като духовенството на Западъ, за поставено надъ държавата. Българската църква е била винаги въ врѫзка, въ солидарность съ държавата. Тя е поддържала държавата и е искала и държавата да я поддържа. Ето основата, върху която почиватъ взаимнитѣ отношения на българската църква и българската държава. На Западъ началникътъ на църквата, главата на църквата, както се нарича той, е заповѣдвалъ съ були, съ заповѣди, да му се подчини държавата. Тамъ е и учението за двата ножа, които, и двата, се намиратъ въ рѫцѣтѣ на онзи свещенноначалникъ, който се нарича папа. Ако ще, ще даде меча на тогозъ или оногозъ, и на когото даде този мечъ, той ще бѫде императоръ, той ще бѫде краль. Като освободи поданицитѣ отъ клетва, тѣ се считатъ освободени къмъ този държавенъ владѣтель. Това нѣщо нашата църква не познава. Отъ Кирила и Методия, отъ Климента и неговитѣ събратя, въ всичкото врѣме на първото и второто български царства, въ всичкото врѣме на новото, сегашното, третото българско царство ние виждаме, че църквата върви паралелно съ държавата. Защо, прочее, се питамъ азъ, защо ние да не се обърнемъ къмъ тази църква, защо да не я зачетемъ, защо се боимъ отъ нейното мнѣние? Има ли нѣкаква причина за това? Азъ не виждамъ. Духовенството е било, което е прѣдставяло истинския българската нация и прѣзъ всичкото врѣме на турското робство. Благодарение на духовенството ние сме запазили нашето национално единство. Четиридесеть години, г. г. народни прѣдставители, ние се мѫчимъ въ тази България, чрѣзъ българската църква, чрѣзъ единството на българската църква — както това е казано въ нашата конституция — да запазимъ и единството на българската националность. Е добрѣ, нима ние сега трѣбва да раздѣлимъ туй единство на тази националность чрѣзъ обединението на календара? По никой начинъ не би трѣбвало чрѣзъ обединението на календара да докараме разединението, така да кажа, на българската националность. Ние можехме смѣло да се обърнемъ къмъ българското духовенство и да поискаме отъ него да ни каже, какъ да действуваме въ този случай, и по този начинъ ние ще имаме съгласието на църквата, и всички страни, кѫдѣто се намиратъ българи, ще останатъ пакъ въ областьта, въ границитѣ на тази църква, и това ще бѫде много хубаво. А сега, като наредимъ единъ календаръ, според който ние ще празднуваме нова година или пасхата днесъ, а подиръ 13 дена ще празднуватъ нашитѣ братя българи въ Македония, Добруджа, Русия и въ много други мѣста, значи, тѣ ще празнуватъ слѣдъ насъ. . .

Министъръ Х. И. Поповъ: Това не е истина, това е погрѣшно схващане. Никой не иска това. Вие искате да разбивате отворени врата.

(Прѣдседателското мѣсто заема изново подпрѣдседательтъ г. д-ръ И. Момчиловъ)

А. Ляпчевъ: Тѣ нѣма да слушатъ такива глупави закони. Вие не сте разбрали нищо отъ народа. Свобода давате на народа въ Македония, а не позволявате свободата, за която той се е борилъ толкова години, винаги съ здравъ смисълъ.

П. Даскаловъ: Ти не си достоенъ да говоришъ отъ името на македонскитѣ българи, защото избѣга позорно отъ войната съ Турция.

А. Ляпчевъ: Мълчи бе, глупецъ! Ти си глупецъ.

П. Даскаловъ: Ти имашъ роднина, който днесъ е осъденъ, и ти си такъвъ. Недѣй ме кара да говоря какъвъ си ти.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г-да! Моля Ви се!

А. Ляпчевъ: Йоновъ ще каже защо е осъденъ.

П. Даскаловъ: И ти си македонски българинъ! И ти ще говоришъ отъ името на македонскитѣ българи! Ти не си достоенъ да говоришъ, защото нѣмашъ никакви заслуги къмъ македонскитѣ българи.

А. Ляпчевъ: Идиотъ!

П. Даскаловъ: Ти си идиотъ, защото нѣмашъ мозъкъ въ главата си. Ти си надута патка.

Н. Мушановъ: Ти ще давашъ атестации!

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Ляпчевъ, отъ кого вземахте разрѣшение да говорите?

А. Ляпчевъ: Азъ Ви моля да ме запишете, искамъ да говоря, и ще говоря, за да разберете каква глупость се прави.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще Ви запиша, то е другъ въпросъ; но не трѣбва да говорите безъ разрѣшение.

П. Даскаловъ: (Къмъ А. Ляпчевъ) Говоришъ отъ името на македонскитѣ българи, които не познавашъ и на които си чуждъ.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля! Ще наказвамъ всѣкиго, който не изпълнява правилника.

С. С. Бобчевъ: Въ чл. чл. 39 и 40 отъ нашата конституция сѫ прѣдвидени отношенията на държавата къмъ разнитѣ учрѣждения, а сѫщо така и къмъ нашата църква. Въ чл. 39 е казано изрично: (Чете) „Българското царство отъ църковна страна, като съставлява една нераздѣлна часть отъ българската църковна область, подчинява се на Светия Синодъ, върховната църковна власть на българската църква, дѣто и да се намира тая власть. Чрѣзъ послѣдната царството съхранява единението въ Вселенската източна църква въ всичко, що се отнася до догмитѣ на вѣрата."

Д-ръ П. Табурновъ: Догмитѣ на вѣрата!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви, г. Табурновъ.

С. С. Бобчевъ: Чувамъ отъ тамъ да ми се казва: „Догмитѣ", като че догма въ сѫщото врѣме ще каже и „вѣруюто", както изглежда, че го разбиратъ. Догма значи учение. Догми сѫ и правилата, и прѣданията, и ученията, всичко е догма.

Д-ръ П. Табурновъ: А-а-а!

С. С. Бобчевъ: И който го не знае, нѣма да го проводя да чете други съчинения — нека вземе да прочете отъ Schtuz — Kirchenrecht, да вземе да прочете Суворова, Шагунинъ, за да види, че догма е всичко това, което азъ поддържамъ, основното учение на църквата.

Министъръ Х. И. Поповъ: Тъй кажете. А календарътъ основно учение ли е? Това не е догма.

С. С. Бобчевъ: Ако вие това не знаете, азъ ви моля да прочетете, за да видите, че въпросътъ за пасхалията е догма.

Министъръ Х. И. Поповъ: 325 години България е живѣла и безъ тая догма.

С. С. Бобчевъ: Вие вземете и прочетете — па нѣма нужда и да четете — но попитайте само компетентни хора, и тѣ ще ви кажатъ, че е така.

Д-ръ В. Черневъ: Попитайте Бобчева, компетентния, и той ще ви каже.

С. С. Бобчевъ: Азъ се отклонихъ да ви говоря за догмитѣ, защото г. Табурновъ бѣше любезенъ да ме отклони.

Д-ръ П. Табурновъ: Азъ ви казахъ, че само четете догмитѣ.

С. С. Бобчевъ: Азъ ви прочетохъ отъ конституцията текста, че българската държава има тѣсна връзка съ българската църква. И азъ не разбирмъ, че тя е подчинена на българската църква, но въ солидарностьта си съ нея, тя е длъжна по всѣки въпросъ, който се отнася до религията, . . .

Д-ръ П. Табурновъ: До догмитѣ.

С. С. Бобчевъ: . . . до църквата, до църковното управление, който се касае до административнитѣ църковни отношения, тя е длъжна да се обърне къмъ Светия Синодъ. У насъ, казахъ, църквата е съборна, нѣмаме патриархъ, а и да имаме, той щѣше да бѫде primus inter pares, както нашия екзархъ. У насъ нѣма папа, който да заповѣдва, но има синодална съборна църква, която рѣшава съборно, и ние не трѣбва да се боимъ да позволимъ на тая църква да свика единъ помѣстенъ съборъ, и тя сама да уреди този въпросъ. Ето правилниятъ пѫть — другъ пѫть нѣма, г. г. народни прѣдставители, всички други пѫтища сѫ криви.

Д-ръ Б. Вазовъ: Другото е вървене прѣзъ просото.

С. С. Бобчевъ: Послѣ, въ ст. ст. 40, 41 и 42 отъ конституцията ясно се говори за свободата на вѣроизповѣданията — не само на православното, което съставлява господствующата вѣра въ българската църква, но за всички. Ще можемъ ли ние да накараме българския народъ съ една заповѣдь, съ единъ граждански законъ, безъ да се е взело рѣшение отъ надлежната съборна църква, отъ православната християнска власть, може ли, казвамъ, едно Народно събрание, една държавна власть, едно правителство, да наложи какъ да се празнува и кога да се празнува въ вѣрско-религиозно отношение?

Министъръ Х. И. Поповъ: Никой не налага това.

С. С. Бобчевъ: Чувамъ сега нови работи, които не сѫ въ законопроекта.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ние оставяме църквата свободна — да се знае — всички празници да си празнува както ще. Това е смисълътъ на законопроекта. Ако не го разбирате, ако редакцията е погрѣшна, то е друго.

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Н. Мушановъ: Чия е редакцията? Чия е грѣшката тогава?

Министъръ Х. И. Поповъ: Ще я кажемъ. Не е искано това, за което той говори тукъ два часа. Не искаме да опрѣдѣляме празницитѣ на църквата.

Н. Мушановъ: Погрѣшна редакция!

Министъръ Х. И. Поповъ: Ако той така разбира текста, той разбива отворени врата. Празницитѣ щѣли сме да опрѣдѣляме!

А. Христовъ: Ако редакцията е погрѣшна, поправете я.

А. Ляпчевъ: Оттеглете този законопроектъ и внесете другъ, по-правъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

С. С. Бобчевъ: И азъ се страхувамъ, г. г. народни прѣдставители, че съ този законопроектъ, ако той дѣйствително бѫде прокаранъ, и съ този текстъ, който има, както ни е прѣдложенъ, ние ще достигнемъ извѣстни печални резултати. Когато българскиятъ войникъ, покритъ съ слава и лаври, прави обединението на България, ние ще направимъ едно разединение въ тая България вѫтрѣ, ще направимъ едно разединение въ българската националность, която се намира вънъ отъ прѣдѣлитѣ на България. Това ще стане, ако дѣйствително се осѫществи туй, което е въ този законопроектъ. И азъ мисля, че е умѣстно да цитирамъ, да напомня на г. д-ръ Радославова — макаръ той и да отсѫтствува — едни негови думи, които той каза, и ни даватъ още повече основание да вѣрвамъ, че ще се спрете прѣдъ този законопроектъ, особено прѣдъ шестата статия; прѣдъ туй, което се касае до уреждането на вѣрскитѣ религиозни празници, защото той самъ декларира прѣди нѣколко дни: „Ние винаги сме защищавали народната българска църква, защищавали сме я не само на думи, но и на дѣло". Именно сега е моментъ да се защити истински българската църква. И понеже българската църква не допуща по никой начинъ гражданската власть да й налага уреждането на нейната съвѣсть, на нейната вѣроизповѣдна свобода, уреждането на празницитѣ, които влизатъ въ отношенията, въ нормитѣ, които уреждатъ църковния животъ, то азъ се надѣвамъ, че и въ случая правителството, г. д-ръ Радославовъ ще се откаже ако не отъ друго, поне отъ тази ст. 6, която говори, че календарната реформа не засѣгала догмата, и която нарежда, щото всички празници у насъ да се празнуватъ по новъ стилъ.

А. Христовъ: Вѣрскитѣ празници.

С. С. Бобчевъ: Подобно нѣщо по никой начинъ не трѣбва да стане. Г. г. народни прѣдставители! Нека православната българска църква бѫде свободна, както сѫ свободни всички други вѣроизповѣдания; не й отнемайте тая свобода, която иматъ всички други вѣри у насъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Да не я унищожаваме.

С. С. Бобчевъ: Нека й оставимъ тая свобода, която е имала досега, да си урежда сама въпроса за празницитѣ. Другъ е въпросътъ, ако намѣримъ отпослѣ, че е необходимо по единъ, другъ, трети вѣрски интересъ да направимъ нѣкои реформи въ календара и празницитѣ. Но ние нѣмаме право, и държавната власть не може, и не бива да налага единъ такъвъ календаръ, какъвто сега съ този законопроектъ се врѣдлага, защото — още веднъжъ казвамъ — инакъ ние ще достигнемъ много печални, много скръбни резултати. (Рѫкоплѣскане отъ лѣвицата)

Н. Мушановъ: Г. Прѣдседателю! Дайте 1/2 часъ отдихъ, да вечеряме.

П. Даскаловъ: Който е гладенъ, да върви да яде. (Прѣрекание)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на правосѫдието.

Министъръ Х. И. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ рѣчьта на г. Бобчева се разбира, че не се схваща истинската смисъль на създаденитѣ разпоредби. Всички рѣчи на г. Бобчева се въртятъ около фразата, която стои тукъ въ чл. 6 и която, трѣбва да признаемъ, не е съвсѣмъ удачно редактирана. И като гледамъ какъ се разбира тая статия, мисля, че можемъ да допуснемъ да се даде една по-добра редакция, или пъкъ да се обяснимъ тукъ. Въ Министерския съвѣтъ всички министри излѣзохме отъ принципа, че вѣрата ни, църквата ни ще остане свободна въ своитѣ вѣрски и всички други правоотношения; ние нѣма да закачаме църквата, тя ще си реди празницитѣ посвоему, и всичко, каквото е правила досега, свободна е да го прави и занапрѣдъ. Това да го знаете хубаво.

Д-ръ Б. Вазовъ: Сами сте прѣдставили проекта въ този смисълъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Тукъ се говори два часа отъ г. Бобчева и той искаше да отвори отворена врата.

Н. Комановъ: Не е истина, или пъкъ не сте знаяли какво сте писали.

А. Христовъ: Жалко, че сте неграмотни, написали сте неграмотно единъ законопроектъ. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да!

Министъръ Х. И. Поповъ: Нѣма защо да се говори тенденциозно каква била нашата религия, каква била нашата църква. Противъ нашата църква никоя партия и въобще никой не е билъ. Какво иска да каже г. Бобчевъ? — Че тѣ сѫ пазители, че тѣ сѫ съкровището на православието въ България! Това ли иска да каже! Както всички българи, така и ние нѣма защо да се обявяваме противъ църквата, нѣма защо да казваме, че нѣкой гонилъ църквата.

С. С. Бобчевъ: Напротивъ, азъ казахъ, че вие не я гоните.

Министъръ Х. И. Поповъ: За единъ бившъ министръ това е съвсѣмъ недостолѣпно, защото отъ смисъла на законопроекта и отъ идущата ст. 7 единъ юристъ, като г. Бобчевъ, може много лесно да разбере, че нашето правителство не е искало, не иска, и нѣма да иска никога да накърнява правата на църквата. Не е Либералната партия, която е накърнявала правата на църквата. (Рѫкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Министъръ Х. И. Поповъ: Да, какво „А-а-а", какво означава това: да ни пледирате тукъ и да рисувате правителството, каточе то е отворило борба на Синода, на църквата! Колко имъ се иска на г-да опозиционеритѣ това! Диритъ само да се хванатъ само за влакно и веднага да прѣдставятъ правителството, че то е отворило война на духовенството. Е добрѣ, ние нѣма да отворимъ война на духовенството, знайте това! (Рѫкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) А какво искаме ние? Това, за което г. Бобчевъ каза, че е напълно съгласенъ съ насъ. Какво? Граждански оборотъ — това, което не е църковно, това, което е свѣтско, всички тѣзи правоотношения ще се редятъ по новия календаръ, безъ да закачаме нито празницитѣ, нито нищо. Ние нѣма да редимъ никаква пасхалия, което можехме да направимъ въ чл. 7. Какво си мисли г. Бобчевъ? Че ние ще закачимъ празницитѣ и ще редимъ по новъ стилъ; кога ще падне пасхалията, кога слѣдъ 40 дена ще бѫде св. Спасъ, кога св. Духъ и не знамъ още какво. Съ това правителството не се е нагърбвало и нѣма да се нагърбва.

Д-ръ Б. Вазовъ: Признайте, че се поуплашихте малко.

Министъръ Х. И. Поповъ: И г. Бобчевъ много добрѣ съзира тукъ кои празници сме си позволили въ чл. 7 да размѣстимъ, и се преструва, че не разбира, за да се възползува да говори, че той е единственъ пазитель на нашата православна църква. Това е прѣувеличение, съ това се дири само да се възбуди духовенството, както виждате, това е единствената тенденция. (Глъчка въ лѣвицата, лѣвия центъръ и крайната лѣвица) Виждате, г. г. народни прѣдставители, въ чл. 7 се казва: (Чете) „Що се отнася до държавнитѣ, народни и на царския домъ празници, за тѣхъ се установяватъ слѣднитѣ дати", и ги редимъ тукъ: рожденъ день на Негово Величество и т. н., тѣзи сѫ празницитѣ, които ние си позволяваме да уредимъ чрѣзъ закона. Защо? Защото не сѫ църковни, защото сѫ народни, и нѣма защо да ми се сърдятъ тамъ противницитѣ, защото тѣ даже канонически празници унищожиха съ законъ. Гдѣ е „Св. Илия", гдѣ е третиятъ день на Коледа, гдѣ сѫ маса други празници, които демократитѣ унищожиха, но народътъ пакъ си ги празнува? (Рѫкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) А сега трѣбваше ли да ми говорятъ за вѣрата. И вие за вѣрата ще плачете! Не, ние и това оставяме. Какво сте правили съ законъ, то е ваша работа, за това не държимъ смѣтка.

А. Христовъ: Ама тукъ въ чл. 6 пише: „Господски празници".

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, не прѣкѫсвайте.

Министъръ Х. И. Поповъ: За това давайте вие смѣтка прѣдъ народа. Какъ можете да закачате такива празници, които народътъ вече е привикналъ да празнува, а днесь отваряте уста и ще ни изядете: „Вѣрата отиде!". Нѣма да

иде, защото ви казвамъ и повтарямъ, че ние не закачаме и тѣзи духовни празници, които вие сте закачили съ законъ, нищо не искаме; ние закачаме единствено празницитѣ, които сж споменати въ чл. 7 и които не сж черковни. Ама казватъ: „Защо казвате така въ чл. 6"? Чл. 6 може и по-удачно да се редактира, защото смисълътъ му е именно този, който азъ ви тълкувамъ и както се разбира отъ мотивитѣ и отъ всички други членове. Какво имаме тукъ? „Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ" — искаме да кажемъ на църквата и на тия, които искатъ да ни обвиняватъ, че тази календарна реформа нѣма да закача въ нищо догмитѣ — „нито каноническитѣ правила и вжтрѣшния вѣрски животъ на православната църква . . ."

С. С. Бобчевъ: Четете послѣ.

Министъръ Х. И. Поповъ: „. . . и тъй като погрѣшностьта на календара на Юлий Цезаръ е била констатирана още въ Никейския съборъ. . ." Имало е гласове още тогава, че е погрѣшенъ, защото 11 минути не се вематъ прѣдъ видъ, . . .

А. Ляпчевъ: И григорянскиятъ е погрѣшенъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: . . . и погрѣшностьта я знае даже всѣки неграмотенъ човѣкъ — има 13 дни разлика. За каво ще спори по това сериозенъ човѣкъ? Погрѣшностьта на този календаръ още тогава е съзнэта, отъ всѣки ученъ е съзнавана и всѣкога ще бжде съзнавана. Тия 11 минути днесъ сж дали резултатъ 13 дни, а г. Бобчевъ каза: „Не, не е билъ погрѣшенъ". Той не чулъ, той не зналъ никога това! Това е нѣщо, което не може да се говори, г-да! Всички го знаятъ, и хората констатиратъ, че има 13 дни разлика, вслѣдствие на тия 11 минути. Ама защо се казало тукъ! Казва се затуй, защото погрѣшностьта на календара се съзнава и отъ насъ. Вие не съзнавате ли я? Ние искаме да се доближимъ до истината, затуй говоримъ тъй, че тази реформа не засѣга нито каноническитѣ правила и вжтрѣшния вѣрски животъ на църквата.

А. Христовъ: Четете по-нататъкъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля.

Министъръ Х. И. Поповъ: Азъ мисля, че когато говори единъ министъръ, депутатитѣ трѣбва да мълчатъ. Какви сж тия „по-нататъкъ"? Изпитъ ли ще давамъ прѣдъ него?

А. Ляпчевъ: Ако умно говори министърътъ, нѣма да го прѣкжсватъ.

П. Даскаловъ: Въ всѣки случай, много по-умно отъ тебе говори.

Министъръ Х. И. Поповъ: Вие нѣма да ме учите да говоря.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Найпослѣ, г-да, разберете български. Правилникътъ ви задължава да пазите тишина. Който не желае да слуша, да излѣзе вънъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: „И тъй като погрѣшностьта на календара на Юлий Цезаръ е била константирана още въ Никейския вселенски съборъ, то установенитѣ въ закона за празницитѣ неприсжтствени дни" — ние говоримъ за закона за празницитѣ, защото имаме законъ за празницитѣ — „Господски и Светийски ще се празнуватъ на сжщитѣ дати по новия стилъ, . . ."

Отъ лѣвицата: Е-е-е?

Министъръ Х. И. Поповъ: Чакайте. — „. . . чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ. Искаме да кажемъ: по новия стилъ, чрѣзъ което се повтаря погрѣшностьта на юлиянския календаръ. То значи, имате на 1 януарий праздникъ — църквата така е установила — той ще бжде пакъ на сжщия день, но ние по нашия календаръ ще имаме 14 януарий, съ което се поправя погрѣшностьта. Ако бѣше нѣкое друго правоотношение, когато имаше 12 дни разлика, ще поправимъ тази погрѣшка съ туй, и календарътъ ще бжде тъй, както е днесъ 1 — 14, 2 — 15 и т. н. Защо се възмущавате, защо вдигате кой знае каква гюрултия? Четете до срѣдата, четете и понататъкъ. Г. Бобчевъ тръгналъ по една логика, която не може да се поддържа сериозно. Като иска така да схване този законопроектъ и да обвинява правителството, той не си задава въпроса, каква смисъль ще иматъ тия думи, които сме помѣстили тукъ: „чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ". Изоставя тия думи, защото не му трѣбватъ. Ако искаше да бжде истински тълкуватель, той трѣбваше да се попита: какво значение има тази алинея? Не се пита. И толкова пжти казахме на г. Бобчевъ: не чупете отворени врата, защото не сме искали, не искаме и нѣма да искаме да закачаме или каноническитѣ правила, или догмитѣ, или вжтрѣшния вѣрски животъ на нашата църква. Ние искаме да въведемъ григориянския календаръ само въ гражданскитѣ правоотношения, въ търговскитѣ правоотношения, въ финансовитѣ правоотношения, въ държавния ни животъ, както е въ други държави. Въ това църквата нѣма право да се бърка, и ние мислимъ, че ще улеснимъ нашитѣ търговци, нашитѣ граждани, нашия битъ, както каза г. Бобчевъ, и въ това отношение ние сме напълно съгласни.

Говори ни се: какъ тъй леко сте възприели една реформа? Ние по-леко възприемаме реформитѣ, ние не сме консерватори, както сж г. г. народняцитѣ. (Ржкоплѣскане въ дѣсницата и дѣсния центъръ) Правимъ съединение, тѣ казватъ: чакайте, прѣдпазливость — не щатъ. Искаме автономия на Македония — чакайте, не щатъ. Искаме свобода на Македония — чакайте, прѣдпазливость, прѣдпазливость, и както виждате, нито едно събитие важно не сж постигнали въ нашия животъ, защото сж много прѣдпазливи. Ние, либералитѣ, това, което чувствуваме, че трѣбва да стане — става. Съединение кога ще стане, при насъ става; когато ще трѣбва да се освободи Македония съ рискъ, при насъ става. Тѣ не се рѣшаватъ, тѣ казватъ: назадъ, г-да, погинва България.

С. Костурковъ: Забравяте 1912 и 1913 г.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Министъръ Х. И. Поповъ: Най-послѣ, когато единъ юристъ ви доказва тукъ, че григориянскиятъ календаръ е дѣйствително по-добъръ, че той е въведенъ слѣдъ дълги диспути въ Англия, въ Германия и въ много протестански страни, защото сега да се говори, че това е такова грамадно прѣстжпление, че ние сме чуть-ли не обвиняеми тукъ, министритѣ, заедно съ болшинството. Въ Европа само 300 милиона хора живѣятъ съ този календаръ. И толкова ли е грѣхъ, и толкова ли сж безумни хората тамъ, че трѣбваше г. Бобчевъ да ни чете такъвъ обвинителенъ актъ, какъвто го чухте? Но, г-да, азъ съмъ увѣренъ, че вие ще се съгласите съ правителството и това тълкуване, което излиза отъ самия законопроектъ, отъ самитѣ думи, че цѣльта на правителството е да улесни въобще нашия битъ и икономически, и правенъ, като оставя живота на църквата да си бжде тъй свободенъ, както си е билъ досега. Нѣма нужда да ни се четатъ нотации и да се обвиняваме тукъ, за да чуе народътъ, че ние посѣгаме на нѣкакви права на църквата. Тя ще си остане независима и правителството ще си бжде пакъ независимо. Не може да се твърди, че календарниятъ въпросъ е билъ чисто държавенъ въпросъ. Който е писалъ това въ „Пестеръ Лойдъ" или въ който да е вѣстникъ, нѣма да ни убѣди. Календарниятъ въпросъ има и църковна страна и гражданска. Гражданскиятъ битъ ще се реди отъ гражданскитѣ власти, църковниятъ битъ ще се реди отъ църковнитѣ власти, и не сме ние, които ще посегнемъ на него. Ние много хубаво знаемъ, че нашата църква и да иска да рѣши въпроса, тя надали е въ състояние да го рѣши, защото е една църква, която се счита схизматическа, другитѣ църкви нѣма да признаятъ нейното рѣшение и можемъ да я поставимъ въ такова положение, щото да добие по-голѣма анатема. Защо ще я поставяме въ такова положение? Ние отъ църквата нищо не искаме и тя отъ насъ да не иска нищо. Ще я оставимъ съвършено свободна, а нашиятъ народъ ще има едно ново, по-добро, по-близо до истината прѣброяване на врѣмето. Ние мислимъ, че съ това правимъ една стжпка напрѣдъ къмъ културата, доближаваме се до по-добра култура, а никакъ не мислимъ, че правимъ нѣкакво прѣстжпление, както ни обвинява г. Бобчевъ. Азъ мисля, че г. Бобчевъ се заблуди отъ туй, или искаше да бжде заблуденъ, като мисли, че ние ще закачаме църквата. Искамъ да кажа, че смисълътъ на закона е ясенъ. Ако бѣше вникналъ въ тази алинея, която го е заблудила, щѣше да разбере този смисълъ. Но ако нѣкой не го е разбралъ, и ако тази редакция се вижда малко тъмна, мисля, че тѣзи обяснения, които дадохъ, сж прѣдостатъчни, за да знае българскиятъ

народъ и цѣлата опозиция, че не желаемъ да закачаме бита на нашата църква.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г. министре! Единъ въпросъ, за да се обясни.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не е този начинътъ, по който трѣбва да ставатъ дебатитѣ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Кога ще се празнува Коледа и кога ще се празнува Гергьовденъ?

Министъръ Х. И. Поповъ: Всичко, както е било досега. Коледа ще се празнува на 25 декемврий по старъ стилъ, то ще бжде 7 януарий новъ стилъ, ще бжде въ сжщия день, както е туренъ сега въ календара. (Смѣхъ въ лѣвицата) То е сжщиятъ день, само че то е 25 декемврий, а ние ще го считаме 7 януарий. Св. Василий ще се празнува пакъ на сжщия день, на който е билъ, 1/14 януарий, а нова година ще се празнува на 1 януарий по новия стилъ. Едно трѣбва да знаете, че нищо нѣма да се измѣни, всичко ще си бжде по стария стилъ.

Н. Цановъ: На дѣдо Радославовъ кога ще се празнува празникътъ?

Министъръ Х. И. Поповъ: На 1/14. Той си е празникъ и ще бжде на сжщия день, както е сега. (Глъчка) Църквата ще празнува на 1 януарий този празникъ, а у насъ е 14. Ами тази година какъ бѣше? Нали бѣше пакъ тъй — 1/14 януарий.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е ли по-добрѣ да се вдигне заседанието, за да се освѣтли правителството?

Н. Харлаковъ: Противоречие има.

Министъръ Х. И. Поповъ: Съвсѣмъ нѣма противоречие, трѣбва да го четете.

Н. Харлаковъ: Споредъ закона, Коледа се празнува на 25 по новъ стилъ или по старъ — 12 декемврий.

Министъръ Х. И. Поповъ: Азъ дадохъ обяснения, че нищо нѣма да се измѣни, всички празници ще бждатъ на сжщитѣ дни, само че съотвѣтствующиятъ день по новия стилъ ще бжде другъ.

Н. Харлаковъ: Ама текстътъ на закона не е тъй.

Министъръ Х. И. Поповъ: Изрично е казано.

Н. Харлаковъ: Казано е, че ще се празнуватъ на сжщитѣ дати по новия стилъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: На сжщитѣ дати. Ами има една алинея, която казва: „прѣзъ което се поправя погрѣшността на юлиянския календаръ" — това го не четете. Ще бжде пакъ сжщото. Както щете го кажете, но цѣльта на законопроекта е тази. Нѣма нищо да противоречи. . . (Глъчка)

Н. Харлаковъ: Споредъ текста на закона, свѣтскитѣ и господски празници ще се празнуватъ на сжщитѣ дати по новия стилъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Новиятъ стилъ, който поправя погрѣшността. Напр., Св. Илия е на 20 юлий, турете му още 13 дена, ще се празнува на 2 августъ — той е пакъ сжщиятъ стилъ.

А. Христовъ: Ако е така, съгласни сме.

П. Даскаловъ: И Радославовъ го каза. (Прѣрекание)

Министъръ Х. И. Поповъ: Нищо нѣма да измѣнимъ, но ние ще смѣтаме вече финансовия битъ, икономическия, полицитѣ и цѣлиятъ граждански битъ по новия стилъ — нищо повече. Недѣйте мисли, че правимъ нѣкоя реформа. Този въпросъ е изученъ и нѣма защо да се изучава. (Голѣма глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Даскаловъ! Най-напрѣдъ Васъ ще накажа.

П. Даскаловъ: Азъ не приказвамъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Какво не приказвате?

Министъръ Х. И. Поповъ: Считамъ за нужно да дамъ тия обяснения, защото гледаме, че цѣлата опозиция мисли като г. Бобчевъ. Ние отхвърляме тия идеи и еднакво мислимъ съ него, че вънъ отъ вѣрския животъ, вънъ отъ догмитѣ, вънъ отъ каноническитѣ правила, този законъ ще има сила точно тъй, както закона за празницитѣ. Вие можете да говорите, че демократитѣ съ него закачатъ вѣрата, но тѣ не я закачатъ. Християнитѣ празнуватъ св. Илия, но когато дойде до гражданския животъ, чиновникътъ ще работи на св. Илия. И на третия день на Великдень и на Коледа ще работи чиновникътъ, а добриятъ християнинъ, който иска да бжде така, както иска владиката, той ще празнува.

Н. Харлаковъ: Два пжти ще празнуваме Коледа.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Министъръ Х. И. Поповъ: Сега, какво да правимъ? Ние вече имаме единъ календаръ. Законътъ за празницитѣ е по-лошъ отъ този законъ, защото не дава на хората да празнуватъ, и ние ще го измѣнимъ, понеже има вѣрски работи, които сж нарушени, а тукъ нѣма нищо.

Н. Харлаковъ: Искамъ едно обяснение.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Правя Ви нова бѣлѣжка, г. Харлаковъ. Народното събрание не е кръчма да си правите кефъ.

М. Ничевъ: Едно обяснение иска.

Министъръ Х. И. Поповъ: Нѣма защо да спорите, когато туй е цѣльта. Може да се поизмѣни редакцията.

М. Ничевъ: Тогава, нѣма да говоримъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Александъръ Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Взехъ думата, за да изложа нашето мнѣние по внесения отъ г. министъръ-прѣдседателя и министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията законопроектъ за въвеждане на григориянския календаръ. Още слѣдъ първия ораторъ, който говори по настоящия законопроектъ, единъ отъ членоветѣ на правителството даде обяснения, които съ нищо не хармониратъ съ самия законопроектъ и, може-би, бждащиятъ четецъ на нашитѣ дневници отъ днешното засѣдание ще се учудва, какъ е било възможно такъвъ парламентаренъ дѣецъ, какъвто е г. Бобчевъ, и другъ парламентаренъ дѣецъ, какъвто е министърътъ на правосждието, да дойдатъ да спорятъ върху единъ много ясенъ текстъ на единъ законопроектъ, внесенъ отъ самото правителство. Прави ми впечатление и вѣрвамъ, че това е мнѣнието на всички тукъ присжтствующи, безразлично дали сж тѣ въ лѣвицата или дѣсницата, че отъ страна на правителството се прави отстжпление отъ онуй положение, на което почива самиятъ законопроектъ.

М. Ничевъ: Това не е грѣхъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но у насъ често пжти такива отстжпления не се признаватъ. Това не е нѣкакво достойнство на тия, които отричатъ — то е, може би, една отъ най-лошитѣ страни на нашия политически животъ. Би било по-почтено, по-правилно, по-парламентарно, ще кажа азъ, ако почитаемото правителство стане и заяви: ние изработихме единъ законопроектъ, като прокарахме това и това положение, но то бѣше нѣкога, тогава, когато мислѣхме другояче по повдигнатитѣ въпроси; слѣдъ това Министерскиятъ съвѣтъ взе прѣдъ видъ извѣстни съображения и измѣни своето мнѣние. Нѣма нищо непочтено, нѣма нищо непарламентарно въ това. Защото, както единъ законопроектъ на правителството, обсжденъ отъ Министерския съвѣтъ, да кажемъ, прѣди единъ мѣсецъ, тогава е билъ одобренъ отъ болшинството министри, така слѣдъ единъ мѣсецъ, днесъ, вчера или прѣди нѣколко дена, може да е билъ отново обсжжданъ и вслѣдствие на това сжщитѣ министри по редъ съображения, принципиални, държавни, църковни, политически и всевъзможни, да измѣнятъ своето убѣждение.

Министъръ Х. И. Поповъ: Не се е измѣнило. Тогава какъвъ смисълъ ще иматъ думитѣ: „че календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноническитѣ правила и вжтрѣшния вѣрски животъ на църквата"?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Сега въ сжщность ние стоимъ прѣдъ слѣдната алтернатива: едно мнѣние на министра на правосждието, нехармониращe съ самия законопроектъ. Ние, съгласно правилника и конституцията, имаме право да обсждимъ този законопроектъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Четете чл. 6.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Каквито автентични тълкувания и обяснения да се даватъ отъ министра на правосждието, за насъ само Народното събрание може да даде автентични тълкувания и то на единъ законопроектъ. Понеже законопроектътъ е внесенъ въ такава форма и съ такова съдържание, ние сме длъжни да кажемъ мнѣнието си по това съдържание.

А. Германски: Понеже искате така да го разбирате.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Както г. министърътъ на правосждието счете за своя длъжность да каже мнѣнието си по съдържанието на тоя законопроектъ, така и азъ съмъ дълженъ като народенъ прѣдставитель да кажа своето мнѣние възъ основа на онова схващане на съдържанието на самия законопроектъ, което ще изкажа прѣдъ Народното събрание.

Министъръ Х. И. Поповъ: Позволете.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ Ви слушахъ, ще Ви моля и Вие да ме изслушате, за да свърша по-скоро. Още повече съ задоволство констатирамъ, че правите извѣстно отстжпление.

Министъръ Х. И. Поповъ: Какъвъ смисълъ биха имали тогава думитѣ въ чл. 6: „Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноническитѣ правила и вжтрѣшния вѣрски животъ на православната църква"?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ ще обясня.

М. Ничевъ: (Къмъ министъръ Х. И. Поповъ) Ама то не е грѣхъ, ако отстжпите.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ние, които сме писали законопроекта, по-добрѣ можемъ да обяснимъ каква ни е цѣльта, отколкото Вие.

Д-ръ А. Гиргиновъ: И ако ние констатираме едно коренно принципиално различие между съдържанието на самия законопроектъ и онова, което каза прѣдставительтъ на министерството, който взе думата, ние стоимъ прѣдъ слѣдната алтернатива: или да приемемъ, че министерството, когато е рѣшавало да внесе подобенъ законопроектъ въ Народното събрание, не е знаело какво внася, нито е разбирало съдържанието на този законопроектъ — а това нѣщо азъ отблъсквамъ още отсега за честьта на нашето министерство — или пъкъ министерството е разбирало много добрѣ навремето съдържанието на този законопроектъ и впослѣдствие е рѣшило да се отклони отъ това съдържание, като прави вече едно принципиално, сжществено отклонение отъ положенията, които сж легнали въ законопроекта. И понеже никакви обяснения, както вече казахъ, даже на единъ некомпетентенъ по въпроса министъръ, който не е авторъ на законодателното прѣдложение, не могатъ да бждатъ съставна часть на самия законопроектъ, нито пъкъ неговото автентично тълкувание, то ще ми позволите много накратко да си кажа мнѣнието върху самото съдържание на законопроекта, тъй както той се прѣдлага на първо четене въ Народното събрание.

Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ има три цѣли. Първата цѣль на законопроекта е чисто календарна; втората е политическа — да унищожи досега сжществуващитѣ наши народни, национални праздници; третата е чисто църковна, защото се отнася до реда на църковнитѣ праздници въ царството. Първата цѣль, както казахъ, е чисто календарна. Тази цѣль на законопроекта се прѣслѣдва по нѣколко съображения. На първо мѣсто стои съображението, съ което и ние отчасти можемъ да се съгласимъ: за по-голѣмата научность на григорианския календаръ. Добрѣ се забѣлѣза отъ г. Бобчева, че дѣйствително може, въ извѣстно отношение, да е по-наученъ григорианскиятъ календаръ, . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това научно по-точенъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . но той не е безпогрѣшенъ. Плюсъ при това ще трѣбва да се има прѣдъ видъ, че и той по отношение на Рождество Христово, понеже не е поправилъ врѣмето отъ Рождество Христово до Никейския съборъ, е неточенъ, значи погрѣшенъ е и по отношение на лѣтоочислението отъ Рождество Христово. Но въ гражданския и икономически животъ, безспорно, този календаръ — григорианскиятъ — може да създаде извѣстни удобства, макаръ и нѣкакви особени неудобства и прѣчки досега да не сж се чувствували. Защо? Защото тѣзи, които сж имали да работятъ съ новия стилъ, съ григорианския календаръ, сж могли да бждатъ толкова грамотни, за да се справятъ лесно, както съ числата по юлиянския, така и съ числата по григорианския календаръ. Нѣкакви особени прѣчки не е имало тоже и за държавата, която си нагласява своето телеграфо-пощенско, своето желѣзничарско дѣло според новия стилъ. Нашитѣ търговци, които трѣбва да кореспондиратъ съ фабрики или търговци въ чужбина, си служатъ съ датитѣ по новия стилъ, значи по григорианския календаръ; нѣкакви особени прѣчки, казвамъ, не е имало. Могло е да има неудобство за слабограмотния, за неинтелигентния българинъ, който не може да прави изчисленията и по единия и по другия календари, който не знае да събира и да вади числото 13. (Глъчка)

М. Такевъ: Това кафене ли е, г. прѣдседателю?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Че Вие ли ще пазите реда? Отдѣве, когато министърътъ говорѣше, тамъ вие говорѣхте.

П. Даскаловъ: (Къмъ М. Такевъ) Кой знае какви умни работи говори ораторътъ ви!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Дали григорианскиятъ календаръ е по-наученъ или по-правиленъ за въ гражданския животъ е единъ въпросъ, отдѣленъ отъ другия — доколко този календаръ е по-погрѣшенъ или по-правиленъ по отношение на църквата, специално за насъ, по отношение на православието. Азъ ще имамъ случая по-нататъкъ да докажа, въ допълнение на онова, което казахъ по въпроса за неизчисление врѣмето отъ Рождество Христово до Никейския съборъ, още и друга една неправилность на григорианския календаръ, специално по отношение на православието. Но този въпросъ засега го оставямъ настрана.

Минавамъ по-нататъкъ. Единъ вторъ мотивъ за това ново врѣмеброение се вади отъ онѣзи икономически и културни връзки — отъ вноса и износа — които сжществували между България и странство и които връзки заслужавали да бждатъ покровителствувани и отъ българския официаленъ календаръ. Г. г. народни прѣдставители! Икономически връзки, безспорно, има, но доколко държавата ще има полза отъ тѣзи икономически връзки, това не ще бжде въ зависимость отъ самия календаръ. Че тѣзи връзки ще трѣбва да бждатъ улеснявани не само отъ календарно гледище, се разбира отъ само себе си. Вносъ и износъ има въ България, но може би отъ този вносъ и износъ да настане и голѣма опасность за България. Ето защо за народното прѣдставителство това съображение би било много убѣдително, много състоятелно, ако покрай подкрѣпата, която се дава чрѣзъ календара, се дадатъ и всичкитѣ нужни доказателства на Народното събрание, че този вносъ и износъ и онѣзи културни и икономически връзки между днешна България и странство ще бждатъ насочени правилно за успѣха и за доброто развитие на нашето отечество.

И по-нататъкъ този, който е внесълъ закона, продължава: „Ние искаме да се приравнимъ съ Западъ". Да се приравнимъ — нѣмаме нищо противъ това. Да се приравнимъ въ културно отношение, да се приравнимъ въ икономическо отношение, да вземемъ всичкитѣ онѣзи науки, които могатъ да се вематъ отъ Западъ. Но нима само съ календара ние можемъ да се приравнимъ съ тази западна култура, нима ние можемъ да носимъ тѣзи празни илюзии да мислимъ, че България се обновява затова, че ще вземе западния календаръ? Нима нѣма нѣщо по-сжществено, нима нѣма едно обновление по-истинско, за да може България да се приравни истински съ Запада? Календарното приравнение е едно само външно приравнение, повече едно хвърляне прахъ въ очитѣ на обществото, за хората, които искатъ само съ формата или съ външностьта да се задо-

волятъ; календарното приравнение въ същность не е абсолютно никакво приравнение съ западната култура, съ западния прогресъ. България ще трѣбва дѣйствително да усвои тамошния редъ и порядъкъ, да вземе тамошната организация, ще трѣбва ние да насадимъ всичкитѣ тѣзи работи тукъ, въ страната ни. Само тогава можемъ да кажемъ, че се приравняваме съ Западъ. Но да мислимъ, че се приравняваме съ Западъ затова, че сме взели григорияпския календаръ, това е празна надежда, това е едно хвърляне прахъ въ очитѣ на българския народъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Кой мисли това? Кой Ви е казалъ, че само съ това ще стигнемъ западната култура?

М. Такевъ: Мотивитѣ. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вашиятъ в. „Народни права“ го пише. Той съ голѣми букви пише: „Обновлението на България“, защото се внасялъ въ Камарата законопроектъ за въвеждането на новия календаръ. „Обновление“ — тази голѣма приказка не може да се говори само възъ основа на този календаръ.

Минавамъ по-нататъкъ, г-да, къмъ втората цѣль на законопроекта. Въ послѣдния членъ на този законопроектъ, чл. 9, се казва, че всичкитѣ противоречащи на този законъ постановления въ другитѣ закони се отмѣнятъ. По-напрѣдъ, въ чл. 7, се изброяватъ националнитѣ празници. Тѣ сѫ подредени. При една справка между тѣзи национални празници, които оставатъ въ сила — говоря само за националнитѣ празници — при едно сравнение между тѣзи национални празници и празницитѣ, които досега познава нашиятъ законъ, ще констатирамe, че два отъ досегашнитѣ наши национални празници се заличаватъ, заличаватъ се, така да се каже, прикрито, не изрично. Ще се заличатъ затова, защото чл. 7 е изчерпателенъ по отношение на националнитѣ празници, а чл. 9 казва: всичко друго, което противоречи на чл. 7, се заличава. Безспорно, че този законъ, като по-новъ, ще дерогира по-първия законъ за празницитѣ, и затова ще имаме национални празници, безъ досегашни два. Кои сѫ тѣ? Тѣ сѫ: 19 февруарий, освобождението на България, и 22 септемврий, независимостьта на България. Какви сѫ мотивитѣ на почитаемото правителство да намалява българскитѣ национални празници и специално съ тѣзи два празника, не знамъ. Никѫдѣ въ мотивитѣ и въ законопроекта не се казва защо се заличаватъ тѣзи два празника.

Н. Харлаковъ: Имате грѣшка, г. Гиргиновъ. Мотивитѣ за изхвърлянето на 19 февруарий сѫ дадени въ законопроекта за прѣименованието на храма „Александъръ Невски“. Но азъ не държа на това мнѣние.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, не прѣкѫсвайте.

Д-ръ А. Гиргиновъ: То е другъ законопроектъ, а азъ говоря за този законопроектъ, въ който никакви мотиви нѣма. Какви държавни нужди, какви държавни интереси, какви държавни политики сѫ изисквали да бѫдатъ зачеркнати два национални празници? И ако изоставямъ 22 септемврий — защото тукъ отъ дѣсницата, а може би и отъ министерската маса, ще ме заподозрятъ, че съмъ пристрастенъ, като говоря за 22 септемврий, деньтъ на независимостьта и празникътъ на демократитѣ, къмъ групата на които се числя — азъ ще се спра специално за 19 февруарий, освобождението на България. До 19 февруарий 1878 г. България, като независима държава, не е сѫществувала. Слѣдъ 500-годишното робство, България едва на Санъ-Стефано получи своята държавна физиономия, като отдѣлно царство отъ Турция.

Министъръ Х. И. Поповъ. Въ демократическо врѣме не се празнуваше. Имаше разпореждане.

Н. Мушановъ: Не знаешъ какво приказвашъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Най-важниятъ актъ за българското племе, най-важниятъ актъ за българската държава отъ сѫществуването на България до днесъ, е онзи моментъ, когато изникна на новъ политически животъ тогавашното княжество България. Защото още тогава нашето отечество бѣ скѫсало юридически и фактически всички връзки съ Отоманската империя. Прѣди още Берлинския договоръ, нашето отечество започна своя държавнически животъ. И може би нѣма по-милъ день, нѣма по-милъ споменъ за българското племе отъ този моментъ, когато за пръвъ пѫть, слѣдъ 500-годишно робство, се почна новата политическа ера за българския народъ и за българската държава. И ако това е значението на този празникъ, питамъ азъ почитаемото правителство, кои държавни резони, кои висши интереси и какви висши политики сѫ наложили, да се заличи тая дата въ българската история?

Н. Комановъ: Политиката на глупава омраза.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Не можемъ ли да извадимъ заключение, че тукъ има едно правителство, което прѣди всичко игнорира 40-годишната история на българското племе; не можемъ ли да извадимъ отъ този фактъ доказателство, че вие правите една непоправима грѣшка, като отивате противъ най-цѣнното нѣщо, противъ най-цѣнния споменъ, който ще трѣбва да запише и днешна и бѫдаща България — спомена за нашето освобождение?

М. Такевъ: И на нашето обединение.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Сега вие унищожавате стари досега национални празници, но вие още не сте дали нови национални празници. Малко трѣбва да почакате още, за да ги дадете. И ако вие успѣете да ги дадете, ние ще дойдемъ да гласуваме съ рѫкоплѣскане вашитѣ нови национални празници, и ще ги запишемъ въ календара и закона.

Н. Мушановъ: Защото тѣ ще бѫдатъ народни, а не на правителството.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но вие нѣмате право, прѣди още да сте създали нови национални празници, да заличавате скѫпитѣ национални празници, какъвто е най-скѫпиятъ националенъ празникъ — освобождението на България. (Рѫкоплѣскане отъ лѣвицата и лѣвия центъръ) Вашата политика още не е дала такива резултати, съ които могатъ да се отбѣлѣжатъ нови национални празници. Ние всички ще се радваме отъ вашата политика, ако тя даде единъ великъ празникъ, но ние не можемъ да признаемъ, че вашата досегашна политика може съ нѣщо да аргументира такова едно законодателство, което не е плодъ на разума, което не е плодъ, на нѣкакво си държавничество, а е само плодъ на едно неразбиране, ако щете, за-да не кажа повече, плодъ на политическа дребнавость. Вашата политика, каквато ще да бѫде тя — тя може да е най-добрата — не ви е оторизирала и българскиятъ народъ не може да ви позволи да му заличите празника на неговото освобождение. Затова ли ще го заличите, защото споменътъ за руската държава билъ свързанъ съ този празникъ?

Недѣлко Атанасовъ: Само затова.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Нима може да изпадне въ такова едно мизерно положение българскиятъ народъ, за да помисли да отрече голѣмия фактъ въ неговото освобождение, само по тая дребна злобна мисъль, че този празникъ билъ свързанъ съ името на Русия, която, въ днешния моментъ, е неприятелски разположена къмъ България? Азъ смѣя сѫщо да твърдя, че даже вашата политика, която поддържате въ сегашния моментъ, и тя не изисква подобно игнориране на българскитѣ идеали, и тя не изисква игнорирането на такива национални празници. Вие сами си правите лоша услуга, когато свързвате вашата политика, отъ която ще трѣбва да чакате национални празници, съ унищожението на досегашното минало на България. Ето защо и въ тая му часть законопроектътъ не може да бѫде одобренъ. Той е, прѣди всичко, единъ законопроектъ, който противоречи на досегашната история и на миналото на българското племе, единъ законопроектъ, който отрича историята на България и сѫщеврѣменно светотатствено се докосва до най-милия споменъ на всѣки единъ българинъ. (Рѫкоплѣскане отъ лѣвицата и лѣвия центъръ)

Минавамъ къмъ третата цѣль. Тя е чисто църковна. Тя е църковна затова, защото засѣга досегашнитѣ наши православни църковни празници. Че има такава цѣль законопроектътъ, достатъчно е, за да се увѣримъ въ това, ако погледнемъ само нѣколко реда било отъ мотивитѣ, било отъ самия текстъ на законопроекта. Отъ тѣзи нѣколко реда и за насъ и за бѫдащия историкъ на XVII-то обикновено Народно събрание, когато проучва какъ този въпросъ се е дебатиралъ въ Народното събрание, ще стане

ясно дали г. министърътъ на правосѫдието съ днешната си рѣчь, изрази едно по-правилно схващане на законопроекта, отколкото ние — г. Бобчевъ, специално, и азъ — като мислимъ, че този законопроектъ има и една трета цѣль, а именно чисто църковна. Въ мотивитѣ на този законопроектъ е казано: (Чете) „Настоящата 1916 г. извънредно много подхожда за въвеждането на врѣмеброенето по новия стилъ въ царството, понеже, по една случайность, пасхалиитѣ по двата календара напълно съвпадатъ". Отъ този пасажъ на мотивитѣ се вижда, че законодательтъ или, по-право, вносачътъ на този законопроектъ, е искалъ да използува случайното съвпадение прѣзъ 1916 г. на двата календара, за да иска въ бѫдаще пасхалиитѣ въ България да се изчисляватъ сѫщо тѣка, както сѫ се изчислявали досега по новия стилъ; иска врѣмеброението да става за пасхалиитѣ по новия стилъ. Слѣдователно, както по новия стилъ католическата цьрква изчислява кога е пасхалията, така и ние въ бѫдаще, като използуваме случайното съвпадение на двата Великдена прѣзъ 1916 г., да ги изчисляваме, да възприемемъ това лѣтоброение. Това е специално за Великдена и за врѣмето около 110 дена прѣзъ годината, прѣди и слѣдъ Великдень, т. е. за всички онѣзи подвижни християнски празници въ България, които нашата православна църква празнува съ литургии, молитви и и всевъзможни други работи. Това се отнася специално за тѣзи близо 110 дена, защото вие знаете, че съобразно съ това, кога се пада Великдень, се опрѣдѣлятъ датитѣ на великденскитѣ празници, които продължаватъ повече отъ 50 дена прѣди и слѣдъ него.

По-нататъкъ въ сѫщия законопроектъ, въ чл. 6, е казано: (Чете) „Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноничнитѣ правила и вѫтрѣшния вѣрски животъ на православната църква и тъй като погрѣшностьта на календара на Юлий Цезаръ е била констатирана още въ Никейския вселенски съборъ" — това сѫ мотиви, та за правъ пѫть констатираме, че нашиятъ законодатель си служи съ една техника съвсѣмъ незаконодателна: законодателството такава техника не признава, въ самия текстъ на закона да има и мотиви — „то установенитѣ въ закона за празницитѣ неприсѫтствени дни, господски и светийски, ще се празнуватъ на сѫщитѣ дати по новия стилъ, чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ".

Н. Харлаковъ: 12 декемврий — Коледа!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че — това е много ясно — всичкитѣ наши църковни празници, господски и светийски, ще се празнуватъ по новия стилъ. Ясно е казано въ диспозитива на чл. 6 отъ законопроекта. Нѣма защо, слѣдователно, ние да се стараемъ да извъртаме това съдържание на чл. 6, . . .

М. Ничовъ: Както прави министърътъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . за да изваждаме нѣкакво тълкувание, което въ нищо не хармонира съ самия законопроектъ. Ето защо мотивитѣ на законопроекта, що се отнася до пасхалиитѣ, и чл. 6, който се отнася до всички останали господски и светийски празници, ме каратъ да твърдя, че третата цѣль на този законопроектъ е църковна.

Ако се приеме този законопроектъ — и понеже се иска отъ насъ вотъ да го приемемъ на първо четене, ще трѣбва да се приеме или не — ние ще имаме слѣдното: ние ще празнуваме всички наши църковни празници съ 13 дни порано отъ другитѣ православни църкви; ние сѫщеврѣменно ще празнуваме Великденскитѣ празници заедно съ католическата църква, защото тя се рѫководи отъ григориянския календаръ, и може би само случайно — както е въ 1916 г. — ще ги празнуваме заедно съ другитѣ православни църкви. Това е положението, това е резултатътъ отъ тази реформа въ календара, ако тя се приеме въ това й съдържание. По-нататъкъ ние ще имаме въ сѫщность една истинска схизма. Защо? Защото ние ще празнуваме въ други дни празницитѣ, въ сравнение съ другитѣ православни църкви. Ще ги празнуваме въ други дни. Сѫщеврѣменно въ България никой чуждъ православенъ свещеникъ не ще може да свещенодѣйствува при нито единъ църковенъ обрядъ. Въ това ще се изрази конкретно самата тази реформа. Когато ние празнуваме по григориянския календаръ Коледата на 25 декемврий новъ стилъ, въ сѫщия този моментъ нито единъ чуждъ православенъ свещеникъ не може да свещенодѣйствува заедно съ нашитѣ свещеници. Нито единъ! Досега можеше. Вие знаете, че даже редъ чужди православни църкви се осветиха отъ наши владици и свещеници. Отсега нататъкъ ще бѫде канонически забранено — по-нататъкъ ще се спра върху този въпросъ — на всѣки единъ чуждъ православенъ свещеникъ, епископъ или архиепископъ, да взема участие въ свещенодѣйствуването въ България.

М. Такевъ: Католишкитѣ свещеници ще дохождатъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: И по този начинъ вие ще имате фактически схизма, вие ще имате църковни обряди, църковни празници, които ще иматъ другъ редъ и нѣма да съвпадатъ по врѣме на православната църква. Вие тогава ще имате нарушено онова основно правило въ църквата, че светата Христова църква е една и недѣлима, че има само едно паство и единъ началникъ въ цѣлия свѣтъ. Вие, слѣдователно, нарушате това правило. Вие отивате да установявате, че днесъ ние тукъ ще празнуваме единъ праздникъ, а слѣдъ 13 дена ще празнуватъ сѫщия празникъ другитѣ православни църкви. Не можете, слѣдователно, да не се съгласите, че резултатътъ отъ тази църковна цѣль на законопроекта е: въ края на краищата да имате едно отцѣпване на българската православна църква отъ всички други православни църкви. Това е резултатътъ на онѣзи цѣли, които се прѣслѣдватъ съ законопроекта.

М. Такевъ: Тази е цѣльта на законопроекта.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това е доброволно обявяване схизма.

А. Христовъ: Това, което не смѣятъ да кажатъ, а само тълкуватъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но законопроектътъ си служи съ мотиви, съ които иска да убѣди народното прѣдставителство — и тукъ ще дамъ нужния отговоръ на г. министра на правосѫдието, понеже той го иска отъ мене — че тази реформа била само календарска, но не и църковна, защото, макаръ и да засѣга църковнитѣ празници, тя не противорѣчила на нито една отъ догмитѣ и канонитѣ на православието. Това е единъ мотивъ, и за да бѫде истински, би трѣбвало да се подкрѣпи съ каноническото право, да се извади или отъ свещеното писание, или отъ нѣкое рѣшение на вселенски съборъ, или отъ наредбитѣ на нѣкои светци, или отъ нѣкоя послѣдна енциклика и пр., т. е. да се докаже. „Той не противорѣчилъ", но трѣбва да се докаже, че не противорѣчи. И министерството кѫдѣ дири доказателства за правотата на този свой изъ основи фалшивъ мотивъ, който внесе ослѫ тукъ неразборията?

Въ законопроекта е казано, че имало установени по закона вѣроизповѣдни празници; български държавенъ законъ имало въ България, който законъ установявалъ църковнитѣ празници. Това не е вѣрно, това е една лъжа, ще кажа азъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ето го, бе! (Посочва закона за празницитѣ)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Дайте го. Азъ именно по него ще говоря. — Това не е вѣрно. Никакъвъ държавенъ законъ до днесъ не е могълъ да бѫде създаденъ въ България, който да установява църковнитѣ празници. Не сме ние, които ще ги установяваме. Това е изопачаване на оня законъ, който стои прѣдъ Васъ. Въ България има, обаче, единъ държавенъ законъ, който казва така: недѣлната почивка ще се празнува по такъвъ и такъвъ начинъ; сѫщеврѣменно обявява, че българската държава официално ще празнува. Ще затвори канцеларията си г. министъръ Поповъ и може да си стои въ кѫщи, а не въ канцеларията, когато има молебени, когато има извѣстни религиозни обряди. Това е, което казва българскиятъ законодатель.

Министъръ Х. И. Поповъ: „Рождество Христово — два дена, Възкресение Христово — два дена" и т. н.

М. Ничовъ: Църквата може и по петь дена да ги празнува.

Министъръ Х. И. Поповъ: Туй именно казваме и ние: църквата може да празнува, а ние ще си имаме календаръ. Моля ви се, законодательтъ имъ казва какво иска да каже, а тѣ: „Не, това и това искашъ да кажешъ". Добрѣ, ама това не е тълкуване.

А. Христовъ: Това е чамовъ календаръ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се, г. Христовъ.

М. Такевъ: Отъ кого взе думата, г. Поповъ?

Министъръ Х. И Поповъ: Казвамъ да имате прѣдъ видъ, че това не е законъ, а е законопроектъ, и който го внася, има право да ви даде обяснения, какъ да го разбирате. А вие казвате: „Не, друго се разбира". Казвате: „Ние ще тълкуваме". Ние, които сме изработили законопроекта, ние го тълкуваме.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Законътъ за праздницитѣ казва кога държавата ще празнува. Той не казва кога нашата църква ще празнува, нито казва какви обряди ще се правятъ, нито казва колко дена ще празнува светата наша църква извѣстенъ праздникъ, нито пъкъ установява църковнитѣ праздници въ България. Мене ме просто учудва, че почитаемото министерство не знае, че черковнитѣ обряди сж установени у насъ отъ единъ църковенъ уставъ, който е написанъ още отъ византийско врѣме, че той е въ сила и той установява църковнитѣ праздници. Нашиятъ законодатель прѣзъ 1910 ли, или прѣзъ 1911 г. бѣше — имаше и по-рано законъ за праздницитѣ — казва така: „Азъ вземамъ актъ, че въ България има църковни праздници. Тѣ сж тия и тия. Тѣхъ е опрѣдѣлила църквата, опрѣдѣлили сж ги църковнитѣ отци, църковниятъ уставъ". И казва по-нататъкъ: „Понеже сж опрѣдѣлени тѣзи праздници, азъ ще ги празнувамъ или не, азъ ще пущамъ своитѣ чиновници или нѣма да ги пущамъ. А който пъкъ, като християнинъ, иска да ги празнува, той ще отиде въ църква". Защото единъ свещеникъ отива да служи литургия въ църквата не затова, че имало държавенъ законъ за праздницитѣ, а затова, че има екзархийски и църковенъ устави, и защото, ако не отиде, подпада подъ отговорность. Свещеникътъ е дълженъ да отиде да служи въ църква литургия.

Министъръ Д. Петковъ: Кой му запрѣщава?

Д-ръ А. Гиргиновъ: А никой пжть българскиятъ законодатель не е могълъ да дойде до това чудовищно схващане да помисли, че той ще установява църковнитѣ праздници въ България.

Ето защо, слѣдователно, онова, което законопроектътъ изтъква въ своитѣ мотиви: именно, че догмитѣ и канонитѣ не противорѣчели, затова защото и по-рано българскиятъ законодатель установявалъ църковнитѣ праздници, е една фалшификация, ще кажа азъ, и на нашето минало, и на нашето законодателство. Слѣдователно, този мотивъ е абсолютно несъстоятеленъ.

Минавамъ по-нататъкъ. Не засѣгало канонитѣ! Г. г. народни прѣдставители! Тукъ ще трѣбва малко елементарно църковно право. Канонитѣ, правилата и догмитѣ на нашата религия иматъ два източника. Това сж: свещеното писание и, сжщеврѣменно, прѣданието, традицията, която се изразява и въ едно обичайно право. Традицията, прѣданието, извънъ светото писание, образува така нареченото църковно jus humanum — измѣнимо, човѣшко църковно право, обаче измѣнимо само отъ църквата. Въ противовѣсъ на това човѣшко църковно право стои така нареченото jus divinum — божественото църковно право; то е правото на свещеното писание. То е неизмѣнимо, то е вѣчно. Никой не може да го измѣни отъ гледище на Христовата вѣра. Слѣдователно, ако е въпросъ за канони, които обикновено почиватъ на traditio humana, едно прѣдание човѣшко, църковно сжщеврѣменно, отъ църковенъ произходъ, което е създадено или отъ светитѣ отци, или отъ нѣкакви събори, или пъкъ отъ папата, чрѣзъ издадени отъ него енциклики и т. н. Но този, който го създава, само той може да го и отмѣни, и никой другъ, отъ гледище на православието, на християнската вѣра.

Сега питамъ се азъ: календарната реформа има ли нѣкаква връзка съ канонитѣ на църквата, съ канонитѣ, въ смисълъ на църковно право, създадено слѣдъ Христа, извънъ светото писание? Защото въ светото писание може да нѣма нищо за календара, но извънъ светото писание има църковно право, задължително за всѣкиго, властно да разпорежда по отношение на църквата и измѣнимо само отъ самата църква, отъ онзи, който прѣдставя църквата и църковната власть. По въпроса за календара на първо мѣсто има рѣшение на Никейския съборъ, слѣдъ това рѣшението на папа Григорий XIII, относително григориянския календаръ. Никейскиятъ съборъ е рѣшилъ какъ да се оправи и какъ да се въведе юлиянскиятъ календаръ по отношение на християнската църква. Това го е рѣшилъ въ 321 г. Въ XVI-то столѣтие Григорий XIII, папа на католицитѣ, рѣшилъ какъ да се въведе григорянскиятъ календаръ.

(Прѣдседателското мѣсто заема изново прѣдседательтъ)

Вие виждате, слѣдователно, че тукъ има само църковни разпоредби. Аслж досега човѣчеството, християнското човѣчество, познава само църковната власть да се е занимавала съ календарни реформи по отношение на църквата. Ние българитѣ сме сега първи, ние сме новаторитѣ въ това отношение: съ нашето държавно учрѣждение, Народното събрание, което издава държавни закони, ние ще почнемъ да вършимъ онова, което сж вършили вселенскитѣ събори и папа Григорий XIII! Вие виждате, слѣдователно, въ какъвъ абсурдъ сме изпаднали, въ каква некомпетентность, въ какво противорѣчие съ основитѣ, на които сме седнали, съ цѣлата история. И тѣзи, които пишатъ въ мотивитѣ, че Никейскиятъ съборъ установилъ това и това, тѣзи, които казватъ, че ние взимаме календара на папа Григорий XIII, лъжатъ — ще кажа азъ — или, по-право, изопачаватъ досегашното минало, като казватъ: това не засѣга съ нищо църквата, не засѣга канонитѣ. Ами папата какъвъ е? Не е ли глава на църквата, не издава ли той постановления съ канонично значение? Ами Никейскиятъ съборъ какъвъ е? Не бѣ ли единъ общоправославенъ вселенски съборъ? Какъ така това не било канони! Ами нали тѣзи, които засѣдаватъ въ вселенския съборъ, издаватъ така наречениtѣ канони, тѣ носятъ апостолоиъ? Канонитѣ, слѣдователно, на тѣзи вселенски събори сж църковно право. И ако вие отивате противъ тѣзи рѣшения, безспорно, вие отивате и противъ канонитѣ.

Не е само това. Вие правите една реформа и по отношение на пасхалиитѣ. Вие казвате: „Ще имаме ново врѣмеброение, по другъ начинъ ще изчисляваме пасхалиитѣ". Ако е станало пълнолуние до 9 мартъ, нашата църква не го зачита за великденско пълнолуние, а чака единъ мѣсецъ близо, за да дойде ново пълнолуние, и тогава слѣдующата недѣля празнува Великденъ. По католишкитѣ правила това пълнолуние се зачита. Вие искате сега да празнуваме пасхалията заедно съ католицитѣ, и вие издавате граждански законъ, който има претенция да уреди въпроса за пасхалията. Е добрѣ, въ историята на християнската църква и специално на православната има слѣднитѣ факти. Никейскиятъ и Антиохийскиятъ събори (послѣдниятъ отъ 341 г.) сж провъзгласили седмото апостолско правило, възъ основа на което ще трѣбва по такъвъ и такъвъ начинъ, толкова врѣме отъ пролѣтното пълнолуние да се празднува Великденъ, като сжщеврѣменно се спазва строго, било отъ свещеници, било отъ миряни, било отъ отдѣлни църкви, подъ страхъ на отлжчване отъ църквата, правилото, по никой начинъ и въ никакъвъ случай християнскиятъ великденъ да не съвпада съ юдейския. Защото по такъвъ начинъ сж искали въ първо врѣме да изтъкнатъ разликата между християнската и юдейската вѣри въ онзи моментъ. Това ви е апостолското правило, това ви е канонътъ по отношение пасхалията — то е още въ сила по отношение на България. Нашата източно-православна християнска църква се държи строго о правилата на Никейския и Антиохийския събори, съ които правила се постановява какъ ще се празнува Великденъ по отношение пролѣтното пълнолуние, и се старае по всѣки начинъ да избѣгне съвпадението на нашия Великденъ съ юдейския. Е добрѣ, вие искате сега да вземете изчислението на григориянския календаръ по отношение на Великдена. Но вие не се ли запитвате че, прѣди всичко, това е единъ църковенъ въпросъ? Вие можете да изпаднете въ противорѣчие съ седмото апостолско правило, съ основното гледище на нашата православна църква, никога нашиятъ Великденъ да не съвпадне и съ юдейския. Имамъ данни отъ нѣмския авторъ Hefele отъ книгата му Conziliengeschichte, дѣто въ I томъ на стр. 376 е казано, че католишката църква е празднувала Великденъ прѣзъ 19 столѣтие — тѣзи дати сж отбѣлѣзани отъ историцитѣ — заедно съ евреитѣ на 1805, 1825, 1853 и 1854 г., значи, четири пжти. И така, по григориянскитѣ изчисления, католишкиятъ Великденъ само прѣзъ 19-то столѣтие е съвпадналъ четири пжти съ юдейския. Вие искате сега да дадете на българския православенъ народъ единъ Великденъ, който ще противорѣчи на постановленията на вселенскитѣ събори. Отгдѣ на гдѣ тогава тѣзи компетенции, отгдѣ на гдѣ тѣзи аргументи, че нѣмало канони, които да противорѣчатъ? Освѣнъ това, нашиятъ екзархийски уставъ е много ясенъ. Тоя уставъ има това прѣимущество надъ всички наши закони, че е отъ прѣди освобождението на България и че въ своитѣ основни положения биде санкциониранъ и отъ официална България. Когато е била основана нашата екзархия, прѣди да има България, господствували сж извѣстни гледища, едно отъ които е слѣдното, изразено въ чл. 100 п. 2 отъ екзархийския уставъ: (Чете) „Като върховна духовна власть, Св. Синодъ бди да се изпълняватъ

точно постановленията на светата православна църква, ка-
сателно правилното извършване на богослужението". Цър-
квата си има своето правилно извършване на богослуже-
нието; Св. Синодъ е този, който ще се грижи за правил-
ното извършване на богослужението. А по-нататъкъ въ чл.
142 п. 1 отъ сѫщия екзархийски уставъ е казано: „Свещен-
ницитѣ сѫ длъжни редовно да извършватъ ежедневното
църковно правило и да отслужватъ съ подобающето бла-
гочиние божествената литургия въ опредѣленитѣ отъ
църковния уставъ дни, както и въ народнитѣ праздници".
Ето ви екзархийскиятъ уставъ, който ви казва, че има цър-
ковенъ уставъ, който църковенъ уставъ, доколкото зная
азъ, е прѣведенъ отъ гръцки отъ Неофитъ Рилски, който
е въ сѫщность една народна светиня на българския на-
родъ и който установява днитѣ, кога се празнуватъ из-
вѣстни праздници.

Министъръ Х. П. Поповъ: Тѣ ще се празнуватъ на сѫ-
щитѣ дни.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Какъ тогава вие искате да нару-
шите екзархийския уставъ, защо вие искате да прѣнебрѣг-
нете църковния уставъ? Отгдѣ накѫдѣ най-послѣ вие
се считате компетентни да не съблюдавате тѣзи постано-
вления на църквата и да дохождате до погрѣшното тъл-
куване и схващане, че църквата нѣмала никакви канони,
които да сѫ въ противорѣчие съ тази незаконна реформа?

Но както каза и г. Бобчевъ, самиятъ законопроектъ
даже е едно доказателство, че се засѣгатъ прѣди всичко
канонитѣ и догмитѣ на нашата религия въ основитѣ си.
Въ мотивитѣ на този законопроектъ е казано: (Чете) „По
тоя начинъ църковнитѣ нареждания за тия праздници ще
се примирятъ съ науката и измѣстването на пролѣтното
равноденствие, констатирано още въ Никейския вселенски
съборъ, ще бѫде изправено". Ето че мотивитѣ ви казватъ,
че има църковни нареждания, а вие искате да не ги зачи-
тате. Когато не ги зачитате, кажете, че не искате да ги за-
читате, кажете на Народното събрание, че вие искате да
издавате църковни закони, за да разберемъ, че тукъ сме
владици и патрици (Смѣхъ и рѫкоплѣскане въ лѣвицата),
и че вие сте тукъ вселенски отци, та да издадемъ такъвъ
единъ законъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Казва нѣщо) (Общъ голѣмъ смѣхъ)

Министъръ Х. И. Поповъ: Много духовито! Надлежна
защита!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вториятъ мотивъ, г. г. народни
прѣдставители, за да се въведе григорианскиятъ календаръ,
е сѫщо така несъстоятеленъ. Той е така измѫдренъ мо-
тивъ, че въ сѫщность крие само опасности за нашата цър-
ква. Той е, като изоставимъ догмитѣ и канонитѣ, които сѫ
налице и които се нарушаватъ — че ние сме щѣли да ста-
немъ напълно автокефални. Нашата църква досега не била
автокефална, а сега съ тая календарска реформа щѣла да
стане автокефална. Ето ви тоже една неистина, една отъ
началото до края невѣрность. Защо? Защото ние и досега
сме били независими. Въ какво се изразява църковната
независимость? Църковната независимость на единъ на-
родъ, на една църква се изразява въ това, че национал-
ната му църква, или обществото, което образува църквата,
макаръ и по-малко отъ самия народъ, има пълна свобода
на администрация. Когато се рѫкополага нашъ владика, не
се изисква никакво одобрение нито отъ патриарха, нито
отъ папата: и понеже не се иска, нашата църква го рѫко-
полага въ този санъ, тя самата е автокефална и слѣди за
редовното и правилно изпълнение на всички църковни об-
ряди въ страната; понеже тя има всичката власть надъ
своитѣ подчинени, понеже тя запопва и отпопва, тя е авто-
кефална. То е очевидно. Православната църква не е авто-
кефална въ религиозно отношение; не че тя се различава
по догмитѣ и канонитѣ, защото православни църкви има
нѣколко, и тѣ сѫ все автокефални. И учението на Христа
се състои въ правилото, че трѣбва да има една единна не-
дѣлима църква, канонитѣ и догмитѣ трѣбва да бѫдатъ
едни и сѫщи. Слѣдователно, тя въ религиозно отноше-
ние не може да има автокефалность: автокефалность може
да има само въ управително, административно отношение,
по отношение разпоредбитѣ, които се правятъ специално
за нашата църква, които регулиратъ вѫтрѣшния животъ,
изпълнението на догмитѣ въ България. Е добрѣ, ние сме
напълно автокефални. Отворете и конституцията, прѣгле-
дайте цѣлата история на българския народъ, отъ основа-
ването на екзархията, и вие ще видите, че сме автокефални.
Ние сме прогласени за схизматици затова, защото отблъс-
нахме чуждата църковна власть, чуждата администрация.
Ние основахме единна самостоятелна православна църква,
съ отдѣлно управление — това е автокефалностьта. Сега
мотивитѣ дохождатъ да говорятъ за нѣкаква си автоке-
фалность и самитѣ тѣ могатъ да породятъ редъ съмнѣния.
Защо? Защото въ тия мотиви е казано доста двусмислено
и доста проблематично слѣдното: (Чете) „На правител-
ството сѫ твърдѣ добрѣ извѣстни грижитѣ, които въвеж-
дането на новия календаръ ще прѣдизвика у управляющитѣ
църковни крѫгове, и то ще направи всичко необходимо,
за да бѫде народната ни църква освободена отъ тия грижи,
а резултатътъ отъ това ще доведе до пълното освобож-
дение на нашата автокефална църковна организация, до
завършване на нейната самостойность по отношение на
другитѣ православни църкви". Каква е тая самостойность,
каква е тая по-пълна автокефалность, не се казва.

Вие виждате тукъ едни смѫтни понятия. Ако е въпросъ
да станемъ ние съвсѣмъ автокефални, по отношение на
другитѣ православни църкви, като отстѫпимъ отъ догмитѣ
и отъ канонитѣ на православието, тогава вие ще искате
да основете V нова християнска църква въ България.

М. Такевъ: Уния.

Д-ръ А Гиргиновъ: Ако е въпросъ за нѣкаква админи-
страция, трѣба да ни се каже, въ какво отношение ще бѫде
тая пълна автокефалность. Дали не е онова, което опо-
вѣсти „Камбана", че висшитѣ началници на учрѣжденията
ще избиратъ екзарха! Това ли значи автокефалность? Да
поставите българската екзархия подъ ботуша на българ-
ската бюрокрация — това ли е автокефалность? Това е
подчинение, това е бюрократизиране, това значи да отне-
мете вие на българската църква нейната свобода и да я
направите ваша чиновническа църква. За такава пълна ав-
токефалность не можемъ, слѣдователно, да се съгласимъ.
Не бихме могли да се съгласимъ и съ вашитѣ канонически
схващания, макаръ и да мислите, че сѫ чисто православни,
и слѣдователно, могатъ да се приематъ отъ нашата църква
въ различие отъ другитѣ православни църкви. Слѣдова-
телно, и цитираната фраза изъ мотивитѣ на законопроекта
прѣди всичко оборва сама законопроекта; тя не е фраза,
която може да успокои народното прѣдставителство; тя
е доказателство противъ, а не за законопроекта. Резулта-
тътъ отъ вашата автокефалность отъ този вашъ законо-
проектъ ще бѫде слѣдниятъ. Досега имахме привидна
схизма, прогласена отъ гръцкия патриархъ, защото бъл-
гарската църква се обяви независима. Защото българ-
скиятъ народъ искаше да има самостоятелна църква, безъ
зависимость отъ цариградския гръцки патриархъ; а отсега
нататъкъ ще създадеме истинската схизма, и ползата отъ
пълната автокефалность ще бѫде, че вие ще имате бъл-
гарска православна църква юридически и фактически
схизматическа, защото отива въ разрѣзъ съ постановле-
нията на вселенскитѣ събори, игнорира църковнитѣ устави
на светата православна църква. Такава църква става, без-
спорно, напълно схизматическа, безъ иерархия, и ще бѫде
прокълната.

Н. Комановъ: Ами че тѣ това искатъ въ законопроекта
— да скѫсатъ всѣкакви връзки съ нея и да я побѣдятъ.

И. Велчевъ: Той отъ всичко разбира.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но, г. г. народни прѣдставители!
Като имамъ прѣдъ видъ това, азъ си задавамъ въпроса:
може ли обикновеното Народно събрание да се занимава
съ такъвъ законопроектъ; имаме ли ние нуждната законо-
дателна компетенция да се занимаваме съ него? Ето единъ
важенъ конституционенъ въпросъ, защото отъ неговото
разрѣшение ще зависи, дали този законопроектъ, станалъ
законъ, ще бѫде конституционенъ или антиконституцио-
ненъ. Учрѣдителното Народно събрание провъзгласи неза-
висимостьта на българската църква. По-рано Берлинскиятъ
конгресъ искаше да постанови, и постанови, че въ Бълга-
рия въ сѫщность не ще има господствующа държавна
религия, въ смисълъ, държавата нѣма да се ангажира
съ никаква църква, а всичкитѣ църкви ще бѫдатъ на ед-
наква нога и еднакво официални въ България. Това е, ако
се не лъжа, разпоредбата на чл. 5 отъ Берлинския до-
говоръ. Обаче нашитѣ учрѣдители, които милѣеха за Бъл-

гарската екзархия и за българската национална църква, които съ голѣмъ жаръ защищаваха правата на църквата и й гарантираха една пълна автокефалность въ вътрѣшния животъ на държавата, поставиха въ нашата конституция съвсѣмъ друго начало. Въ чл. 37 отъ конституцията е прокарано началото, че господствующа религия въ българската държава е източно-православната. Слѣдователно, въ чл. 37 имаме едно отстъпление отъ разпоредбитѣ на Берлинския договоръ. Това е придобивка, ще кажа азъ, на българския народъ, който можа чрѣзъ своитѣ учредители да прокара и господствующа народна държавна църква въ нашата страна. Това е една цѣнна придобивка, макаръ че ненапълно хармонираща съ рзпоредбитѣ на чл. 5 отъ Берлинския договоръ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Излиза, че се готви новъ проектъ, който да отговаря на Берлинския договоръ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: По-нататъкъ въ нашата конституция е прокарано не само началото, че ние имаме една автокефална и господствующа църква, но че тая църква е единна съ православната църква, че тя не се различава въ нищо, нито по обрядитѣ, нито по догмитѣ, нито по канонитѣ и изпълнява всичко това, което изпълнява православната църква, само съ една разлика, че има свои управители, свои началници, свои духовни лица.

Нѣщо повече. По отношение църковната автономность, нашата конституция отиде даже по-далечъ и въ чл. 39 казва: (Чете) „Българското княжество — тогава, сега българското царство — като съставлява една нераздѣлна часть отъ българската църковна область, подчинява се на Св. Синодъ, върховната духовна власть на българската църква, дѣто и да се намира тая власть". Вие имате изразено сѫщеврѣменно и подчинението на българската държава подъ църковната власть на Св. Синодъ. Но въ каква смисълъ? Подчинение по отношение на догмитѣ, защото асля и понататъкъ въ чл. 39 отъ конституцията се казва: (Чете) „Чрѣзъ послѣднята — т. е. чрѣзъ властьта на Св. Синодъ — царството съхранява единението си съ вселенската въздточна църква въ всичко, що се отнася до догмитѣ на вѣрата". Св. Синодъ е, който опрѣдѣля догмитѣ на вѣрата. Ако има разногласие върху догмитѣ или канонитѣ, Св. Синодъ ще го уреди. Сѫщеврѣменно, първата часть на чл. 39 говори, че държавата въ църковно отношение е подчинена. Какво значи догми и канони, Св. Синодъ ще опрѣдѣли; но сѫщеврѣменно църквата ще бѫде независима и по отношение на чисто църковното си управление. Вие не можете да издадете указъ за назначение на единъ владика; за да стане такъвъ, църковната власть ще го провъзгласи. Ето това е автономията на българската църква. Слѣдователно, въ това отношение вие сте подчинени, подчинена е и държавната и законодателната власть у насъ на църквата по отношение на всички догми и чисто църковни разпореждания. Това е подчинението на българската държава. Слѣдователно, има пълно противорѣчие между вашия законопроектъ и чл. 39 отъ конституцията.

И. Велчевъ: Това нѣма нищо общо съ календара.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Безспорно, Св. Синодъ, като учрѣждение у насъ, имаше връзки съ държавната власть и въ други отношения, напр., въ финансово отношение и пр., той е въ зависимость отъ държавата. По отношение на своитѣ приходи и разходи той е зависимъ, защото ние плащаме, ние сме, които държимъ кесията на държавата. По отношение на чисто църковното управление, да се назначи единъ дяконъ, единъ свещеникъ, да се ръкоположи единъ владика, никакъвъ министъръ или държавенъ глава не може да издава указъ или даже законъ за подобно назначение.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Кой казва противното?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Това обяснява въ какво се състои подчинението на нашата държава на Св. Синодъ.

И. Велчевъ: Говорете за календара, а не за отношенията на църквата съ държавата.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие искате сега напълно да отдѣлите нашата църква отъ общото православие, не само да я отдѣлите, вие искате и въ църковно отношение да турите държавата надъ църквата. Но това противорѣчи не само на чл. 39, но и на нашето минало. То обижда българския народъ, защото той държи на своята църква. Слѣдователно, нѣмате право да разширявате компетенцията на държавата, респ. на Народното събрание, въ църковно отношение. Подобно нѣщо е забранено изрично отъ нашата конституция. Ако искате да прокарате нова законодателна компетентность на Народното събрание по чисто църковни въпроси, трѣбва най-напрѣдъ да измѣните конституцията.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие нѣмате право прѣди всичко да казвате въ законопроекта, че ще отдѣлите българската църква отъ всички други въсточни религии, въсточни църкви.

И. Велчевъ: Конституцията не се мѣси въ църквитѣ; тя нѣма нищо общо съ тѣхъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Не можете да я отдѣлите, защото чл. 39 казва, че нашата църква е единна. Вие не можете да заповѣдвате по църковнитѣ въпроси, защото този членъ разпорежда, че вие сте подчинени на църквата, а не църквата е подчинена на държавата.

Прѣдседательтъ: Говорете по прѣдмета.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ говоря, г. прѣдседателю, по прѣдмета. Ако разбирате сѫщностьта на въпроса, ще видите, че азъ говоря напълно по него. Считамъ, че този законопроектъ е едно грубо нарушение на досегашната традиция на чл. чл. 37 и 39, че той, ако бѫде гласуванъ, ще свидѣтелствува за явна антиконституционность въ нашата страна. Той ще бѫде антиконституционенъ и ще крие въ себе си посѣгателство върху гарантиранитѣ права на нашата църква, прѣдизвикателство, слѣдователно, и спрѣмо нашето досегашно минало.

И азъ сега на края се запитвамъ: имаше ли нужда отъ подобенъ законопроектъ; какви държавни нужди, каква държавна политика изискваше това? Азъ даже си поставямъ въпроса: нима въ България толкова е станала голѣма нуждата отъ гражданския григорянски календаръ, за да се бърза, прѣди още да е свършена войната, прѣди още новосъзданеното положение на България да бѫде консолидирано, съ въвеждането му, който, въведенъ само граждански, пакъ ще създаде едно недоумѣние въ съвѣстьта на всѣки единъ православенъ християнинъ? Ще кажете: ние броимъ сега Георгьовъ-день на 23 априлий старъ стилъ, а по новия стилъ нѣма да бѫде 23 априлий, а 6 май. Самото съпоставяне на новата дата съ онова, което досега знае българинътъ, ще бѫде единъ поводъ за смущение даже на неговата религиозна съвѣсть. Азъ се питамъ: въ този моментъ има ли нужда отъ тѣзи пертурбации въ схващанията? Вие считате, че има нужда и нѣма да има кой знае какво смущение. Добрѣ, но намъ се прѣдлага да въведемъ григорианския календаръ не само граждански, но и черковно. (Възражение отъ дѣсницата)

Министъръ Х. И. Поповъ: Сто пѫти Ви казахъ, че не е така.

Министъръ Д. Петковъ: Сто пѫти Ви се каза, че нѣма такава работа.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. министре! Ако искахте да нѣма дебати, трѣбваше да оттеглите този законопроектъ и да внесете другъ законопроектъ, защото азъ нѣмамъ гаранция, че това, което сега говорите, утрѣ ще бѫде законъ въ България, а въ България ние сме свидѣтели на редъ неправилности въ нашия Парламентъ. Азъ съмъ длъженъ да говоря по това, което сте раздали; то е черно на бѣло, вие не можете да го отрѣчете, вие не можете да ми отнемете правото да говоря по единъ законопроектъ. Вие се научете да пишете законопроекти прѣди да ги внасяте и тогава искайте да не говоримъ.

Прѣдседательтъ: Говорете по законопроекта.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Съ този законопроектъ вие засѣгате и църквата, и религията.

Министъръ Д. Петковъ: Не Ви е срамъ да говорите подобно нѣщо. Трѣбва да разберете какво се каза.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ Васъ съмъ Ви разбралъ много отдавна, познавамъ Ви отъ дълги години, какво искате да кажете?

И. Симеоновъ: Това не е търговия, г. министре. Срамно е за Васъ да говорите така.

Прѣдседательтъ: (Звъни)

Министъръ Д. Петковъ: Да си свивате устата, че ще ги разчекна.

И. Симеоновъ: (Приближава се до министерската маса) Заповѣдайте, елате ги разчекнете. Безсрамникъ! Ще ми разчекне устата — министъръ!

А. Германски: Ти си за Карлуково, а не си за Камарата.

Прѣдседательтъ: Оставете оратора да свърши.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ако г. г. министритѣ не бѣха ме прѣкжсвали, отдавна щѣхъ да свърша. Азъ, г-да, нѣма защо да се стѣснявамъ да говоря. (Глъчка)

Прѣдседательтъ: Моля, г-да, пазете тишина.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ говоря, г-да — и обяснихъ защо — по законопроекта. Ако г. г. министритѣ слушатъ дебати неприятни тѣмъ, тѣ ще трѣбва да се сърдятъ не намъ, а на себе си. Нѣма защо да се срамувамъ азъ, че сте внесли единъ законопроектъ, безъ да имате куражъ въ първия четвъртъ часъ да поддържате неговото съдържание. Вие трѣбва да се червите, а не азъ. Азъ ще говоря по законопроекта, както сте го раздали.

Министъръ Д. Петковъ: Както го разбирате.

Д-ръ А. Гиргиновъ: И както го разбирамъ, а вие правите отстжпление, защото нѣмате кавалерството да го поддържате.

Н. Калчевъ: Васъ сж Ви дали бѣлѣжки да говорите, а Вие мислите, че сж Ваши. Ако се явите на изпитъ прѣдъ единъ професоръ по каноническо право, ще Ви пишатъ нула. Вие нѣмате понятие отъ каноническо право.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Отъ Васъ атестация не искамъ. На друго мѣсто Вие сте дали атестация.

Прѣдседательтъ: (Звъни)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Единъ такъвъ законопроектъ ще има важни послѣдствия и за нашата държавна национална кауза. Ако ние въведемъ едно ново религиозно, църковно врѣмеброение у насъ, веднага отстжпленето отъ източната православна църква ще се използува отъ нашитѣ национални врагове, главно въ онѣзи страни, кждѣто подъ чужда власть има останали българи. (Възражение отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Прѣдседательтъ: Не давайте повече материялъ, г. Гиргиновъ, съ прѣкжсванията.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Не само българитѣ, които сж въ Добруджа, не само ония българи, които сж въ гръцка Македония, но и българитѣ, които сж въ Македония, въ българска Македония, българитѣ, които се намиратъ въ досегашнитѣ сръбски земи, ще бждатъ отчуждени за нашата национална кауза съ вашата календарна реформа.

Отъ дѣсницата: Бре-е!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Слѣдователно, вие трѣбва добрѣ да се замислите върху всички послѣдствия отъ такава една календарна реформа. Трѣбва добрѣ да се замислите за онова положение, което създавате на българитѣ като схизматици, за онова положение, което създавате на българитѣ въ Македония и Гърция. Не само тамъ е опасностьта. Тази опасность може да дойде и въ стара България, и въ бждаще да имаме това нещастно зрѣлище, да виждаме българитѣ, досега църковно обединени, да отиватъ да празнуватъ Коледа, Георгьовдень, Петровдень и пр. не въ българскитѣ църкви, а въ гръцкитѣ, ромънскитѣ, рускитѣ, каквито има въ България. Слѣдователно, пазете се отъ такова разцѣпление на българитѣ въ църковно отношение въ прѣдѣлитѣ на досегашна България, а още повече избѣгвайте отчуждаването и изгубването на българската национална кауза за ония българи, които сж подъ чужда власть, и въ ония земи, които ние ще трѣбва, прѣди всичко, да смелимъ, които земи трѣбва да свикнатъ съ новото държавно управление и съ историята на българския народъ. Въ историята на българския народъ трѣбва да има правилность и гордость, която може да позволи на всѣки да се каже, че е българинъ. Г. г. народни прѣдставители! Ние бихме гласували за законопроекта, не въ тая форма. Съ това съдържание той не може да бжде гласуванъ, защото е законопроектъ, който има тенденции, които не могатъ да бждатъ одобрени. Ние бихме гласували само ако се изоставѣше напълно църковната календарна реформа, ако въ законопроекта изрично се кажеше, че църковнитѣ празници въ царство България, били тѣ споменати въ закона за празницитѣ или не, били тѣ официални или не, ще бждатъ празнувани тогава, когато постанови нашата църква, специално Св. Синодъ, законопроектътъ да не се бърка нито по отношение на пасхата, нито по отношение на подвижнитѣ църковни празници. Само при това условие би била търпима, би била възможна тая реформа. Ако вие не възприемете това положение, вие ще приемете нѣщо, което ще стане законъ и ще прѣслѣдва трояка цѣль: едната цѣль е да се хвърли прахъ въ очитѣ на общественото и да се заблуждава съ нѣкакво обновление или напрѣдничавость; другата цѣль е да унищожи националнитѣ празници, цѣль, която може да бжде продуктъ на злобата и партизанството въ нашата страна; третата цѣль е антирелигиозна, антицърковна.

Отъ дѣсницата: Не е вѣрно.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие ще създадете единъ законъ, който е не само противонароденъ, който е не само противоцърковенъ, но който е противоконституционенъ и който, слѣдователно, не може да получи одобрението на българския народъ. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата и лѣвия центъръ)

Прѣдседательтъ: Има думата г. Христо Кабакчиевъ.

Х. Кабакчиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ тази ограда ние рѣдко сме бивали свидѣтели на такива ожесточени и оживени дебати, каквито се водятъ напослѣдъкъ около въпроси изъ една область на пръвъ погледъ съвършено чужда и далечна отъ политиката. Въ политическитѣ въпроси, които днесъ раздрусватъ цѣлия свѣтъ и България издъно, ние не ви виждаме да се нахвърляте съ такова едно увлѣчение едни срещу други. Обаче по тѣзи въпроси, за прѣименуването на църквата „Александъръ Невски" и по въпроса за новия календаръ, ние виждаме и двѣтѣ страни да изваждатъ всичкитѣ си оржжия, да изчерпватъ арсеналитѣ си издъно и съ най-тежката си артилерия да се нахвърлятъ едни върху други. Ако всичко това става, то е затуй, г-да, защото задъ църковнитѣ въпроси — ние ви го казахме, и азъ ще го повторя — се криятъ политически интереси. Тукъ ние имаме една политическа борба, която вие не смѣете да разкриете като такава въ нейнитѣ побуждения, въ нейнитѣ цѣли, а я прикривате задъ нѣкакви си канони, задъ нѣкакви си светии, или задъ нѣкаква си църква. Тукъ ние виждаме да се явяватъ оратори да приказватъ за каноническо право, за канонитѣ, за вселенскитѣ събори, за въпроси изъ историята на църквата, като че ли сж врѣли и кипѣли въ тази область. Всичко това тѣ тепърва го изкарватъ на сцената, за да си послужатъ съ него само като срѣдство за защита на съвършено други цѣли и на съвършено други побуждения.

Г. г. народни прѣдставители! Виждаме, напр., отъ опозицията Демократическата партия съ страстно увлѣчение да защищава църковнитѣ традиции и светиитѣ, сжщата тази партия, която детронира 22 светии (Смѣхъ и ржкоплѣскане въ дѣсницата и дѣсния центъръ) и унищожи 22 праздника, за да увеличи съ 22 деня работнитѣ дни на работническата класа въ България.

Отъ друга страна, г-да, отъ тукъ, отъ правителството, безъ съмнѣние, се посѣга върху църковнитѣ традиции, посѣга се върху оная относителна автономность вжтрѣшна, идейна, тъй да кажа, икономическа, която църквата имаше досега въ България, защото въ административно отношение, въ политическо отношение, въ материялно отношение, тя си е оржжие на българската държава, подчинена на нея.

Обаче правителството не смѣе открито да каже какво то върши, дори нѣщо много характерно, то въ лицето на г. министра Поповъ не иска да признае какво седи въ самия законопроектъ. (Смѣхъ) Едно отмѣтане ли има — азъ не зная. Но това, което е въ законопроекта, то е, че става една реформа, която изземва календара изъ областьта на църквата, и гражданската власть, държавната власть, настанява на нови мѣста светиитѣ. Това кажете, за да го чуе българскиятъ народъ и господата, които сж отгорѣ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Не е вѣрно. Светиитѣ сж на сжщитѣ дни, както сж били досега.

Х. Кабакчиевъ: Добрѣ, да речемъ, че е тъй.

Министъръ Х. И. Поповъ: Това казахъ 20 пжти, като не щете да го разберете, ваша работа. Единъ народенъ прѣдставитель трѣбва да разбере какво иска правителството. Тѣ спорятъ, а не питатъ какво мисли правителството върху това. Вие не искате да знаете това, което министърътъ желае да каже, а говорите по това, което е писано тукъ.

Х. Кабакчиевъ: Ако вие говорите искрено и откровено, би трѣбвало да отидете да реформирате по-дълбоко, да възприемете по-силна реформа, която не се ограничава само съ промѣната мѣстата на светиитѣ или промѣната на календара, а да възприемете една основна реформа, която дори буржоазията въ другитѣ страни е извършила, която вие не искате да извършите — то е раздѣлението на църквата отъ държавата.

П. Лисевъ: Това ли ви се иска?

Х. Кабакчиевъ: Тази реформа, която не е социалистическа специфичность, защото революционната буржоазия я е извършила въ други мѣста, вие не искате да я извършите; напротивъ, вие заякчавате все повече и повече връзката между църквата и държавата, поставяте църквата се въ по-голѣма зависимость отъ държавата и отивате дотамъ, че вие тукъ, едно правителство, влизате въ ролята на вселенски съборъ и искате да размѣстите светиитѣ на небето.

Министъръ Х. И. Поповъ: Пакъ заучено.

Х. Кабакчиевъ: Не е заучено.

Министъръ Х. И. Поповъ: Колко пжти искате да ви казвамъ, че нѣма да ги размѣстваме. Тамъ, кждето ги е турила църквата, тамъ ще стоятъ.

Х. Кабакчиевъ: Ние ще чуемъ и обясненията на г. министъръ-прѣдседателя по този въпросъ. Тѣ ще бждатъ много интересни и ще видимъ, дали ще бждатъ сжщитѣ, които Вие казахте, г. Поповъ.

П. Даскаловъ: Той ви каза сжщото.

Х. Кабакчиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да бжде ясно, когато е въпросъ за църквата въ България, че църквата е играла не една самостоятелна политическа роля, а най-напрѣдъ една политическа роля за възраждането и освобождението на българския народъ и слѣдъ това една политическа роля въ служба на българската възходяща, закрѣпваща се буржоазия. До освобождението църквата бѣше единъ институтъ, който съдѣйствува за отдѣлянето на българската нация, за нейното обособяване, за нейното сплотяване, и по този начинъ се явяваше църквата едно срѣдство за идейното освобождение и обединение на нацията. Българската буржоазия въ оная епоха не можеше да отиде по-далечъ отъ църковната независимость. Вие знаете, че въ послѣдната епоха, прѣди освобождението, Ботевъ, Левски, Каравеловъ и Сава Раковски се раздѣлиха отъ първитѣ пионери на българското освобождение, които защищаваха църковната независимость, защото тѣ искаха не само църковна независимость подъ егидата на султана, но и политическа независимость, и казваха, че свободата не иска екзарха, а иска Караджата. Слѣдъ освобождението църквата вече играе една роля много опрѣдѣлена. И това, за което вие спорите днесъ, то е собствено, да оставите църквата и въ бждаще въ услуга на политическитѣ и класови цѣли и класови интереси на буржоазията; да направите и въ бждаще църквата да служи като едно срѣдство за заблуждение на народнитѣ маси, да оставите религията като опиумъ за приспиването на работническата класа и на народнитѣ маси.

Г. г. народни прѣдставители! Вие отъ тази страна (Сочи дѣсницата) прѣдставяте вашитѣ реформи за промѣняването името на църквата и за промѣняването на календара като едни дълбоко културни прѣобразования, едва-ли не като единъ революционенъ актъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Това не е истина.

Х. Кабакчиевъ: Вие мислите, че правите единъ коренень прѣломъ. Е добрѣ, наистина, това, което вие вършите и което сте вършили досега, сравнително е единъ прѣломъ. Но въ какъвъ смисълъ? Въ този, че вие искате основателно да кжсате, да рѣжете и хвърляте едно политическо заблуждение, русофилството, но за да насаждате друго политическо заблуждение — национализма. Тукъ въ тази область наистина сте радикални — това не може да ви се отрече. И понеже вие засѣгате основата, засѣгате, както единъ отъ нашитѣ другари се изрази, капитала на буржоазната русофилска опозиция, а не само лихвитѣ, затуй тя вдигна такава врѣва. Вие засѣгате основата на русофилското суевѣрие и искате да изтръгвате изкоренъ цѣлата традиция. Въ основата това, което вършите, наистина е радикално. Обаче радикализмътъ ви се свършва само дотукъ, защото, като изкоренявате едно политическо заблуждение, русофилството, вие искате да насадите друго заблуждение — национализма.

Нѣкой отъ лѣвицата: Това не е национализъмъ.

Х. Кабакчиевъ: Че това е така се вижда отъ факта, какво вие много, извънредно много щадите монархизма. Напр., азъ ви питамъ, г-да: вие, като промѣнявате името на църквата, като детронирате единъ руски светия, съвършено второстепенъ и третостепенъ, който билъ загубенъ въ нѣкой параклисъ въ Москва, защо не промѣните и прѣмахнете паметника на монархизма, на руския царизъмъ, който стои тукъ, срѣщу Народното събрание? Тамъ не смѣете да посегнете, защото институтътъ на царизма за васъ е по-милъ и по-скжпъ отъ всичко, защото вашиятъ национализъмъ стои върху пиедестала, почива върху основата на монархизма, защото тѣ сж два образа, двѣ лица, двѣ тактики на една и сжща политика.

По-нататъкъ въ тази борба днесъ между русофилскитѣ партии и национализма, въ лицето на либералната коалиция, ние присжтствуваме на едно възобновление при една нова обстановка, при едни нови условия на политическата борба вжтрѣ въ страната, въ нѣдрата на българската буржоазия, която борба се е водила въ различни епохи. Прѣди освобождението тя бѣ между защитницитѣ на Екзархията и революционеритѣ, слѣдъ освобождението между голѣмата Либерална партия и русофилитѣ консерватори и понататакъ пакъ между русофилското и либералното течения. Днесъ, обаче, тази борба вече се води при една нова обстановка. Тази обстановка се различава отъ прѣжнитѣ по туй, че днесъ вие, всички буржоазни партии тукъ, имате подъ себе си единъ народъ обезимотенъ въ голѣмата си часть, една работническа класа многобройна, каквато порано нѣмаше и една пропадаща, съсипана дребна буржоазия, единъ народъ доведенъ до просяшка тояга. Е добрѣ, вие, и еднитѣ и другитѣ, гледате да не закачите тѣзи маси въ тѣхнитѣ вѣрвания, въ тѣхнитѣ религиозни убеждения,...

Нѣкой отъ лѣвия центъръ: И суевѣрия.

Х. Кабакчиевъ: ... и суевѣрия, и затуй старателно избѣгвахте да вършите онуй, което нѣкога истинскитѣ български патриоти, революционеритѣ, вършеха, които, като кастрѣха Екзархията, кастрѣха всички заблуждения и плюеха на всѣки царизъмъ, на всички царе, плюеха и на руския царь, заедно съ турския султанъ. Вие туй не вършите, вие кастрите само върховетѣ, вие изхвърляте едно заблуждение, но бързате да запушите дупката съ друго, като оставяте монархизма непокжтнатъ, или пъкъ правите като демократитѣ, които отъ една страна детронират 22 светии, за да услужатъ на интереситѣ на буржоазията, а сега съ страстно увлечение защищавать светиитѣ и църквата. Ето това лицемѣрие, тази прикритость, тази фалшивость, които сжществуватъ въ вашитѣ борби, сж ясни и изпъкватъ на повърхностьта. Вижда се, че не националнитѣ интереси, не интереситѣ на голѣмитѣ обществени класи и слоеве и не интересътъ на обединението на нацията

ви движатъ, а интересътъ за държането на масите въ подчинение и робство. Това, за което се борите, то е да намѣрите срѣдства за властвуване. Вие искате да изтръгнете идейнитѣ срѣдства за властвуване отъ рѫцѣтѣ на русофилската опозиция, за да ги имате въ ваши рѫцѣ.

Като прѣминемъ, г. г. народни прѣдставители, по-близо до прѣдмета, тукъ вече трѣбва да кажемъ, че промѣната на календара, тъй, както тя се прѣдставлява тукъ отъ законопроекта — азъ не говоря за особеното, специфичното тълкуване, което се даде отъ г. министъръ Попова — е наистина едно прѣобразование, което цѣли да приравни нашия календаръ въ всѣко отношение съ григорианския. Прѣди да отида по-нататъкъ, трѣбва да констатирамъ, че тази двойственость, която се забѣлѣза въ русофилската опозиция, която иска григорианския календаръ за гражданскитѣ и правни отношения, а иска да запази стария календаръ и реда на светиитѣ, е една каша, единъ хаосъ, отъ който нищо нѣма да излѣзе. Защото, какво вие ще постигнете, ако искрено прѣдлагате такава реформа? Нашиятъ селянинъ, нашиятъ занаятчия, нашиятъ работникъ, нима вие ще можете да ги свикнете въ новитѣ срокове и дати да упражняватъ своитѣ права или да реализиратъ своитѣ търговски отношения по новъ стилъ, ако тѣ знаятъ, че светиитѣ вървятъ по старъ стилъ? По никой начинъ това не може да се постигне.

Министъръ Д. Тоничевъ: Какъ празднуватъ вашитѣ работници 1 май на 18 априлъ.

Х. Кабакчиевъ: Значи, това, което се говори отсамъ (Сочи опозицията) или не е искрено, или е едно лекомислие. Обаче отъ тази страна, (Сочи дѣсницата) като не смѣятъ и г. г. министритѣ да кажатъ, че тѣ съ промѣната на стила промѣнятъ, размѣстватъ и светиитѣ, това тѣхно поведение доказва, че тѣ съ тѣхната реформа, която е радикална — така изглежда на пръвъ погледъ — вършатъ едно отъ двѣтѣ: или дѣйствително като я вършатъ, ще трѣбва да размѣстятъ светиитѣ и това трѣбва да го кажатъ открито, а не само да се заблуждаваме тукъ и да хвърляме прахъ въ очитѣ на русофилската опозиция, да не вдига гюрюлтия, докато гласуватъ законопроекта или, ако нѣма да ги размѣствате, пакъ да го кажатъ, но тогава вие нищо нѣма да направите.

Министъръ Х. И. Поповъ: Нѣма да ги мѣстимъ. Това е работа на църквата. Това да знаете.

Х. Кабакчиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ние поддържаме, че календарътъ е единъ институтъ отъ обществениѣ отношения, който трѣбва да бѫде изземъ отъ областьта на църквата и даденъ на политическата организация на обществото. Защото календарътъ, редътъ, по който днитѣ слѣдватъ, днитѣ, прѣзъ които трѣбва да се работи, днитѣ, прѣзъ които може да бѫде и трѣбва да бѫде народътъ свободенъ отъ трудъ, всичко това засѣга интереситѣ на всички обществени класи, на широката маса отъ народа, селянитѣ и занаятчиитѣ. Е добрѣ, макаръ досега календарътъ да се е уреждалъ отъ вселенски събори, макаръ той да е билъ изключително отъ компетентностьта на владици и патриарси, ако вие вършите едно дѣло смѣло и послѣдователно, кажете имъ: „Г-да, досега календарътъ бѣше въ ваши рѫцѣ, въ рѫцѣтѣ на църквата, обаче отсега нататъкъ той ще бѫде въ рѫцѣтѣ на държавата". Тя е единствената, която ще се разпорежда съ календара, защото това изискватъ интереситѣ на обществото, не сѫ вселенскитѣ събори, не е каноническото право, не сѫ съображенията за този или онзи светия, не сѫ традициитѣ, не сѫ заблужденията, не сѫ вѣрванията, които се разпореждатъ тукъ. Календарътъ трѣбва да прѣстане да бѫде срѣдство за поддържане на религиознитѣ заблуждения, трѣбва да прѣстане да бѫде срѣдство за поддържане на суевѣрията въ масата. Затуй иземете го всецѣло отъ областьта на църквата, оставете църквата съ своитѣ светии настрана, раздѣлете я отъ държавата, оставете я сама да се прѣхранва отъ срѣдствата на вѣрующитѣ, изгонете я съвършено като едно задължително учреждение и не ѝ давайте никакви срѣдства. Тя тогава, слѣдъ изчезването на религиознитѣ задължения, сама постепенно ще изчезне, защото развитието на икономическия животъ, на политическитѣ борби, на просвѣтата, на науката, всичко води къмъ изчезване, къмъ измиране на религиознитѣ заблуждения. Ако вие постѫпите по този начинъ, вие бихте извършили едно истинско революционно дѣло отъ гледище на буржоазията. Но вие щадите църквата и религията сами по себе си, вие ги пазите, защото тѣ ви сѫ нужни, вие не искате да скѫсате съ тѣхъ, и отъ тамъ тази половинчатость или това лицемѣрие и непослѣдователность, която забѣлѣзваме сега тукъ.

Слѣдователно, г-да, ние поддържаме, че календарътъ трѣбва да се иземе отъ областьта на църквата. Като е така, по-нататъкъ трѣбва да се констатира, че еднажъ изземъ календарътъ отъ вѣдомството на църквата и даденъ въ рѫцѣтѣ на цѣлото общество, той трѣбва да се приравни — абсолютно необходимо е това — къмъ западния календаръ. Колко това е необходимо се вижда отъ факта, че дори и русофилската опозиция не смѣе да каже, че е противъ григорианския календаръ по принципъ, ами ни прѣдлага тукъ само една компромисна реформа и, разбира се, за лице, колкото да примири заблужденията на маситѣ съ едно позиране, което е необходимо сега, защото ще бѫде много смѣшно, поне прѣдъ българската интелигенция да се яви защитникъ непрѣмѣнно на стария календаръ.

Приравнението на нашия календаръ къмъ западния се налага по нѣколко съображения. Прѣди всичко, по научни съображения, защото е доказано — азъ нѣма да повтарямъ тѣзи аргументи — че григорианскиятъ календаръ е много по-точенъ, единствениятъ, сравнително, най-точенъ календаръ, най-точното врѣмепрѣсмѣтане, което сѫществува въ науката днесъ. Когато вие, г-да, ще рѣшавате въпроса за календара, вие трѣбва да постѫпите тъй, както е постѫпилъ основательтъ на юлиянския календаръ. Когато той щѣше да основава своя календаръ кого попита? Повика ли светиитѣ или тѣхнитѣ прѣдставители на земята да ги пита какъвъ календаръ да прави? Не. Той се отнесе къмъ астрономитѣ въ Египетъ, отнесе се къмъ науката и съгласно съ науката той нареди календара. А днесъ тукъ, г-да, слушаме апели не къмъ науката, а къмъ светиитѣ. Вие не сте послѣдователни на юлиянския календаръ и на неговитѣ традиции. Днесъ, като не се намираме въ епохата на Юлий Цезаря, а въ една нова епоха, естествено е, че трѣбва да се попитаме какво ни казва науката. Науката е съгласна съ западния календаръ. Ето защо, отъ научно гледище, всѣко едно културно общество трѣбва да застане върху тази почва, върху почвата на новото лѣтоброене.

Но освѣнъ това има и други съображения, по които той се налага, прѣди всичко икономически. Докато източнитѣ народи бѣха икономически откѫснати и живѣеха независимо, почти отдѣлени съ китайски стѣни отъ западнитѣ капиталистически държави, бѣше възможно още да се поддържа въ тѣзи източни страни, въ България, въ Русия и т. н., едно друго лѣтоброене. Това не се чувствуваше като една прѣчка за икономическитѣ връзки между Изтока и Запада. Но вие знаете, че капитализмътъ става интернационаленъ, че връзкитѣ между капиталистичнитѣ държави постоянно се увеличаватъ и прѣплитатъ, че капиталистическото производство става едно международно производство, че индустрията и земледѣлието на всѣка една страна изваждатъ свои продукти на международния пазаръ и получаватъ отъ този пазаръ други продукти. Е добрѣ, при тѣзи условия, при тѣзи икономически връзки, запазването на туй раздѣление, на туй различие въ календара, е една голѣма прѣчка, една голѣма спънка за икономическото развитие. И затуй унифицирането на календара е тъй необходимо, както се наложиха по необходимость маса други реформи, г. г. народни прѣдставители. Ами вие, напр., имате вече желѣзопѫтнитѣ връзки въ Европа съ България, установени върху почвата на новия календаръ. Дирекцията на желѣзницитѣ и пощитѣ не кореспондира и не смѣта своитѣ вземания и дадания по стария календаръ; международнитѣ записи не се уреждатъ по стария календаръ. Всички нови връзки, икономически и обществени, които се вече наложиха и реализираха, сѫ унифицирани по отношение на врѣмечислението. Слѣдователно, отивайки по-нататъкъ по този пѫть, ясно е, че трѣбва не само държавнитѣ и икономически връзки, не само желѣзницитѣ, пощитѣ и т. н., но и частнитѣ икономически връзки, които все по-голѣма и по-голѣма роль започватъ да играятъ въ живота на източнитѣ народи, включително и на България, да почиватъ върху унифицираното лѣтоброене.

Най-послѣ, г. г. народни прѣдставители, има едно друго съображение, специфично, особено за интереситѣ на работническата класа, което налага уеднаквяването на календара на Западъ и на Изтокъ, и въвеждането на западния календаръ тукъ. Работническата класа и по своето положение, и по своитѣ интереси, и по своитѣ борби, и по своитѣ идеали е една интернационална класа. Осѫществяването на нейнитѣ идеали не е възможно върху почвата на националната държава, а върху почвата на коренното прѣобразуване на всички капиталистически държави, на

цѣлото човѣческо общество. Интернационализмътъ е идеалътъ на работническата класа. Този интернационализъмъ е олицетворенъ въ праздника на 1 май, който пролетариятътъ отъ цѣлия свѣтъ празднува въ единъ и сжщи день. Ние празнувахме този праздникъ досега на 18 априлъ затуй, защото у насъ сжществува стариятъ календаръ. Уеднакняването на календара ще прѣмахне и това заблуждение въ работницитѣ, въ маситѣ, което ги раздѣляше отъ западнитѣ тѣхни другари по положение. Интернационалниятъ социализъмъ, революционираме съзнанието на работническата класа въ всички страни, издигането й до разбирането, че тя има общи интереси, общи исторически задачи, се засилва и улеснява именно отъ тази реформа, отъ въвеждането на новия календаръ.

Н. Харлаковъ: Първи май е установенъ отъ парижкия съборъ въ 1889 г.

Х. Кабакчиевъ: Но, г. г. народни прѣдставители, като заявявамъ, че нашата група нѣма никакви причини, за да се противопостави за въвеждането на западния календаръ у насъ, и че, слѣдователно, тя ще гласува за този законопроектъ, безъ ни най-малко да се страхува отъ онова, което ще кажатъ несъзнателнитѣ маси, отъ това, че ще има противници, които ще спекулиратъ съ религиознитѣ заблуждения, съ традициитѣ на народа противъ насъ — азъ трѣбва веднага да прибавя, че съ тази реформа правителството се явява въ единъ моментъ, когато на дневенъ редъ има още редъ други въпроси, еднакво важни и по-важни отъ този. И отъ това гледище ние питаме правителството: защо то, което бърза, въ прѣдвечерието на закриване сесията, да прокара съ нощни засѣдания този законопроектъ, защо то още не е внесло законопроекта противъ скжпотията? Отъ тази маса тукъ (Сочи министерската маса) се призна, че всички досегашни законодателни мѣрки противъ скжпотията сж се оказали неефикасни. Въ България сжществува днесъ една скжпотия, за каквато азъ не зная, дали господата отъ министерската маса иматъ прѣдставление. Днесъ българскиятъ народъ не се интересува толкова отъ лѣтоброенето, колкото отъ въпроса за хлѣба, за своето сжществувание, за своето бждаще.

П. Лисевъ: Вие сте го хранили досега!

Х. Кабакчиевъ: Днесъ въ България сжществува скжпотия, която се надминава само отъ скжпотията въ Цариградъ и въ Турция.

Министъръ Х. И. Поповъ: И въ Австрия.

Х. Кабакчиевъ: Не е вѣрно. Капиталистическитѣ държави, които днесъ водятъ война, се оказаха много повече въ състояние да вършатъ своето дѣло, да водятъ война, отколкото вие, една полукапиталистическа държава, защото тамъ сжществува една организация въ производството, едно развитие на техниката, една дисциплина въ държавата, която дава възможность, щото поне отчасти да се тампериратъ гибелнитѣ послѣдствия отъ скжпотията, и се дава възможность на масата, макаръ много страдаща, пъшкаща подъ тежестьта на положението, поне отчасти да задоволи своитѣ нужди.

П. Лисевъ: Нищо общо нѣма това съ календара.

Х. Кабакчиевъ: У насъ ние това не го виждаме. У насъ скжпотията е безгранична, спекулацията е необуздана. Народната маса е изоставена на произвола на сждбата, да купува обуща по 60—70 л., да се храни въ столицата съ черенъ хлѣбъ, какъвто не го ядѣха по-рано и по селата. Дѣцата сж изоставени на улицитѣ боси, нѣма съ какво да се обуятъ, майкитѣ изнемогватъ отъ мизерия, българскиятъ народъ е въ чудо отъ този грабежъ, отъ тази спекулация, а вие спорите тукъ за светии, за каноническо право! (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица) Това е голѣмо безобразие, голѣмъ скандалъ, който се върши днесъ въ българския Парламентъ! Вие седите тукъ, но я идете въ крайнитѣ квартали да видите какво става, идете въ България да видите какво става тамъ.

Г. г. народни прѣдставители! Нищо не се прави. Ние протестираме тукъ, отъ това мѣсто, че вие ни занимавате съ календари, съ светии, съ промѣняване имената на църкви, а въ това врѣме нищо не правите за изхранването на българския народъ, за неговото сжществувание.

По-нататъкъ. Добрѣ, вие правите една реформа. Сама по себе си, тази реформа е добра. Обаче тя не е най-насжщната, тя не е най-необходимата и въ друго отношение. Вие казахте ли ни днесъ въ какво положение се намира българската държавна хазна? Казахте ли въ кой джобъ на българския народъ ще бъркате вие, за да вземете милионитѣ, които прахосвате по войната? Какво е днесъ България? Тя съ 50 милиона лева, ежемѣсечно получавани отъ Германия, води войната. И заради това българскиятъ финансовъ министъръ е рахатъ — той нѣма за какво да се грижи. Обаче това означава, че България е изпаднала въ положението на една наемническа държава, която се бори съ срѣдствата на Германия. Отнемете тѣзи срѣдства, единъ часъ не ще можете да продължавате вие войната. Но когато вие правите туй, вие прѣвръщате българското финансово стопанство въ една партида отъ тефтеритѣ на „Deutsche Reichsbank". Тамъ ще бждемъ заложени. Тамъ българскиятъ бюджетъ ще трѣбва за въ бждаще да плаща ежегодно 200 милиона лева, най-малко, лихви и погашения — капиталъ, който ще се взема отъ джоба на българския работникъ, на българския дребенъ селянинъ и занаятчия, ще се изнася въ чужбина.

П. Лисевъ: Другитѣ ще ги плащатъ.

Х. Кабакчиевъ: Вие трупате единъ дългъ, който ще стигне до 3 милиарда и който ще изисква единъ бждащъ бюджетъ отъ 600—700 милиона лева годишно, съ единъ сервисъ на държавнитѣ дългове отъ 150 милиона лева. Замислихте ли се вие върху това положение? Никакъ. И вие даже не създавате никакви нови източници. Македония — това е една разорена страна отъ събитията прѣзъ послѣднитѣ нѣколко десетилѣтия; Сърбия вие разорявате днесъ: взехте една часть отъ мжжкото й население и не го връщате, унищожихте друга часть отъ него, и тази страна ще остане безъ срѣдства, икономически съсипана. Откждѣ ще вземате милионитѣ, които трѣбва да се плащатъ за лихви и погашения? (Възражение отъ дѣсницата)

Прѣдседательтъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да. Г. Кабакчиевъ! По прѣдмета говорете.

Х. Кабакчиевъ: Да, има брашненъ чувалъ. Обаче този брашненъ чувалъ, като всѣки чувалъ, може да се тупа само до извѣстно врѣме.

По-нататъкъ, г. г. народни прѣдставители. Вие ни занимавате съ една календарна реформа, обаче занимавате ни съ нея въ едно врѣме, когато мотивитѣ, по които вие я вършите, цѣлитѣ, които прѣслѣдвате съ нея, тѣ не могатъ да станатъ извѣстни на българския народъ. Нали вие претендирате, че сте въ правия пжть — и сама по себе си календарната реформа може да се защищава, тя е една добра реформа — защо вие не дадете свобода на печата, за да може тази реформа да стане извѣстна на българския народъ? Вие разисквате, вие приемате една реформа, която, наистина, засѣга издъно убѣжденията, вѣрата, съвѣстьта на несъзнателнитѣ народни маси. Вие я прокарвате на тъмно; тя ще стане извѣстна утрѣ, или други день отъ глобитѣ, които вие ще събирате, за да я прилагате. Вие я прокарвате при едно интересно положение на самото Народно събрание: рѣчитѣ, които ще се държатъ тукъ, въ Камарата, по тази реформа, нѣма да видятъ бѣлъ свѣтъ. Азъ имамъ въ джоба си рѣчьта на нашия другарь Георги Кирковъ, държана въ Народното събрание, която ще ви посоча. Тя е цѣлата задраскана въ цензурата въ това врѣме, когато патриотичнитѣ декламации на Пеню Даскаловци и всевъзможни други патриотари и гешефтари се печататъ изцѣло въ вѣстницитѣ, или пъкъ когато се печататъ изцѣло рѣчитѣ на фаворититѣ на двореца, каквито сж демократическитѣ лидери (Смѣхъ въ дѣсницата и дѣсния центъръ) Вие, г. г. народни прѣдставители, си прѣдставете слѣдното положение. Приема се една реформа отъ културно значение. Ако тази реформа можехте да защитите съ аргументи, съ които не я защищавате, тогава не щѣхте да създадете окови за печата, не щѣхте да създадете този скандалъ, щото една партия, която има задъ гърба си 50 хиляди души избиратели, да знае, че не се позволява да се печататъ рѣчитѣ на ораторитѣ отъ тази партия, и да насаждате недоволство между тѣхъ. Съ пушки на фронта сж тѣ, но мислите ли вие, че не знаятъ какво се върши тукъ? Вие самички сѣчете клона, на който седите. Вие не виждате по-далече отъ носа си, и затуй именно прибѣгвате до такива мѣрки. Имаше ли нѣщо прѣстжпно въ рѣчьта на другаря Кирковъ, нѣщо, което да засѣга издъно

вашитѣ интереси или да заплашва съществуването на България, та не допуснахте печатането ѝ?

Г. г. народни прѣдставители! Насъ искатъ да ни занимаватъ съ календарни реформи въ туй врѣме, когато частната кореспонденция на всички български граждани е поставена също подъ цензура, вънрѣки конституцията. Конституцията забранява цензурата върху частната кореспонденция. Частната кореспонденция е свещена и неприкосновена. А тукъ, на вратата, за народния прѣдставитель има единъ цензоръ, който ще контролира неговата частна кореспонденция. Оттатъкъ при пощата, има една военна цензура, която нѣма да позволи да се печататъ новитѣ рѣчи. Народниятъ прѣдставитель е поставенъ подъ произвола на единъ прокуроръ, на единъ воененъ сждъ, който по свой капризъ може да открие дѣло и да каже: „Азъ не бръсна Народното събрание, нѣма да му дамъ дѣлото и нѣма нищо да му отговоря". (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица) Най-послѣ, имате Парламентъ, надъ който стои една изпълнителна власть, едно правителство, изпълнителна власть и правителство, които си служатъ съ прокурори и военни сждилища, за да повдигатъ слѣдствия противъ лѣвитѣ партии, да ги прѣслѣдватъ, чрѣзъ създаване тенденциозни политически процеси.

При туй положение вие искате да подкрѣпимъ вашата културна реформа.

Нѣкой отъ дѣсницата: Вие ще гласувате.

Х. Кабакчиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ние ще гласуваме, но ние казваме цѣлата истина. Ние ще гласуваме не заради вашитѣ черни очи, г-да, но заради нуждата отъ тази реформа. И ние имаме право, като гласуваме, да кажемъ цѣлата истина и нашитѣ политически мотиви, по които ние гласуваме.

Г. г. народни прѣдставители! Днесъ Народното събрание трѣбва да има свобода и възможность да разполага съ печата, за да изкаже своето убѣждение, своята мисъль прѣдъ българския народъ, особено тогава, когато се правятъ такива важни реформи. И, по-нататъкъ, Народното събрание трѣбва да пази своя имунитетъ, да пази своята цѣлость и своята независимость.

В. Коларовъ: Много ги интересува тѣхъ! Важна е за тѣхъ независимостьта на светиитѣ.

Х. Кабакчиевъ: Да, за светиитѣ тукъ се спори много. Въ това врѣме, когато народни прѣдставители, вънрѣки конституцията, за измислени прѣстжпления, за тѣхнитѣ политически програми, за тѣхнитѣ принципни декларации се даватъ подъ сждъ, когато поставени прокурори и сждии, орждия на правителството, поставени изключително за да прѣслѣдватъ политическитѣ ви противници, посѣгатъ върху цѣлостьта на Народното събрание и искатъ да взематъ цѣла една група и да я пратятъ въ затвора, тогава Народното събрание нѣмѣе и подкрѣпя, по този начинъ, онова, което върши правителството, скрито задъ военнитѣ органи. Ние протестираме противъ тази военна диктатура — това е истинска военна диктатура.

Ю. Юрдановъ: (Къмъ дѣсницата) Ще дойде редъ и до васъ.

Х. Кабакчиевъ: Разберете, г. г. народни прѣдставители, че този пжть, по който вие сте тръгнали, не може да се прикрие, самъ по себе си, съ тази реформа. Това оржжие, съ което вие, г-да, си служите — позволете ми да ви кажа — е едно двуостро оржжие. Днесъ вие го употрѣбявате срѣщу вашитѣ политически противници, а утрѣ милитаризмътъ и монархизмътъ може да го употрѣбятъ противъ васъ. Защото монархизмътъ въ България е много опитенъ въ това отношение. Въ 1912—1913 г. монархизмътъ въ България постави едно русофилско правителство да започне войната, а главното командуване даде на единъ либералъ, на единъ човѣкъ отъ Либералната партия. Днесъ монархизмътъ дава правителството на либералната коалиция, а главното командуване — въ ржцѣтѣ на единъ демократъ. Раздѣляй и владѣй, създавай интриги, обезсилвай, за да владѣешъ една буржоазия, която не умѣе сама да се управлява и да пази своята независимость! Това е истината. Вие днесъ се прѣгъвате отъ оня интриги, които ви разяждатъ вжтрѣшно. Вие днесъ поглеждате съ завистъ къмъ демократитѣ, които искатъ да завзематъ нѣкои ваши министерски постове. И ако тѣзи интриги годѣха само къмъ вашия политически крахъ, ние отъ тѣхъ нѣмаше да се боимъ — нѣма да съжаляваме за това. Но вие създавате раздори, вие ставате неволно орждие на една интригантска династическа политика, която знае какво прави, като раздѣля, за да владѣе. И по този начинъ може да раздѣлите нацията и въ най-рѣшителния моментъ да я тласнете въ пропастьта. Може да има новъ 16 юний, щомъ като нѣма единодушие между правителството и Главната квартира.

Прѣдседательтъ: (Звъни) Г. Кабакчиевъ! Не се отклонявайте отъ прѣдмета. Говорете по календара.

Х. Кабакчиевъ: Азъ съмъ къмъ края, г. прѣдседателю. Азъ не се отклонявамъ, защото ние даваме нашия вотъ по този законпроектъ и трѣбва да кажемъ цѣлата истина.

Най-послѣ, г. г. народни прѣдставители — и съ това свършвамъ — ние заявяваме, че ще гласуваме за новия календаръ, обаче същеврѣменно ние заявяваме, че найсжщественото днесъ за българския народъ е: да знае кога ще сключите вие миръ, мислите ли скоро да сключите миръ.

Нѣкой отъ лѣвицата: И по кой календаръ. (Смѣхъ)

Х. Кабакчиевъ: Българскиятъ народъ, прѣди да се интересува отъ календара, иска да знае, ще му дадете ли хлѣбъ, ще го облѣчете ли, ще го обуете ли и ще прѣмахнете ли тази цензура, която тежи надъ него? Затова, г. г. народни прѣдставители, сжщественниятъ въпросъ, на който работническата класа и българскиятъ народъ чакатъ отъ васъ отговоръ, той е: да му дадете миръ, да му дадете свобода, да му дадете хлѣбъ. (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица)

Прѣдседательтъ: Има думата г. Найденъ Комановъ.

Н. Комановъ: (Отъ трибуната) Г-да! Повикани сме въ края на засѣданията на Народното събрание да се занимаемъ все съ едри, голѣми реформи. Извѣстно ви е, че прѣди нѣколко дена, сжщо така прѣзъ нощьта, прѣименувахме черквата „Св. Александъръ Невски" въ „Св. св. Кирилъ и Методий". Днеска пъкъ, въ врѣме, подобно на онова, ще трѣбва да изтикаме отъ употрѣблението въ България единъ старъ календаръ, за да го замѣстимъ съ новъ. Както виждате все крупни и голѣми реформи занимаватъ Камарата напослѣдъкъ.

Наистина, въпросътъ за календара не е отъ такова естество, отъ каквото бѣше въпросътъ за черквата. Тукъ трѣбва да признаемъ, че по тоя въпросъ малко реформаторски намѣрения сж движили правителството. Ако по въпроса за черквата можеше да се каже, че правителството е било пропито отъ злоба и силно желание да скжса всѣкакви исторически връзки между нашия народъ и другъ единъ народъ, съ който недавнашно минало го свързва, ...

Д-ръ Л. Дагоровъ: Кажете му името, недѣйте се стѣснява.

Н. Комановъ: Съ руския. — . . . днеска не можемъ да кажемъ сжщото за желанието, което движи правителството въ намѣрението му да реформира календара.

Този въпросъ, г. г. народни прѣдставители, е билъ слаганъ на разглеждане у насъ и по-рано, прѣди нѣколко години, не на разглеждане въ Народното събрание, но изниквалъ е като въпросъ за разглеждане въ литературата. Неотдавна, прѣди десетина години, бѣше се явилъ у насъ другъ единъ реформаторъ-календарджия.

Нѣкой отъ дѣсницата: Прѣди 20 години.

Н. Комановъ: Не 20. Не говоря за онзи реформаторъ италиянецъ, за който тукъ единъ отъ прѣждеговорившитѣ оратори ни говори.

Д-ръ В. Черневъ: Я му кажете името, че го забравиха хората. (Смѣхъ въ дѣсницата)

Н. Комановъ: Тукъ се касае за единъ другъ добъръ календарджия, именуемъ Балчо Нейковъ, който прѣди 10 години бѣше се заелъ да реформира календара въ България. Доколкото си спомнямъ, той бѣше повдигналъ този въпросъ тукъ, врѣдъ София, и даже станаха спорове между нѣкои литератори у насъ, които се занимаватъ съ писателство. Но изглежда, че той не е могълъ достатъчно

да обоснове и да изясни даже своята мисъль. Сега, г-да. ако се спремъ върху календарския въпросъ, ще видимъ, че наистина календарътъ, който се употрѣбява у насъ — нека си го кажемъ — отъ незапомнени врѣмена, още отъ врѣмето на вселенскитѣ събори, отъ 327 г. насамъ, съ когато България е приела християнската религия, а заедно съ нея и календара, послѣдниятъ е съставлявалъ нераздѣлна часть отъ нашата народна християнска вѣра, защото заедно съ приемането на християнството у насъ е възприетъ и този календаръ — юлиянскиятъ, съ който си служимъ и до день днешенъ.

В. Кознички: А бе що общо има между орало и юлиянски календаръ?

Н. Комановъ: Така че, казвамъ, въпросътъ за календара е нераздѣленъ отъ въпроса за религията на българския народъ.

П. Табурновъ: И трѣбва да си остане за вѣчни врѣмена.

Н. Комановъ: Днешното правителство е съ намѣрение да смѣни юлиянския календаръ съ григорянския. Наистина като разгледаме двата календара, ще видимъ, че по за прѣдпочитане е прѣдлаганиятъ сега григорянски календаръ по съображенията, които нѣкои отъ г. г. прѣждеговорившитѣ изтъкнаха тукъ. Най-важното съображение, което кара ученитѣ да прѣдпочитатъ григорянския календаръ, то е, че той е по-приближенъ до астрономическия календаръ, тъй да кажа, т. е. до врѣмето, прѣзъ което астрономитѣ изчисляватъ, че става завъртването на земята около слънцето. Заради това и този календаръ се смѣта отъ научно гледище за по-правъ, отколкото юлиянския. Но явно си личи отъ станалитѣ тукъ дебати, че не тѣзи мотиви, не мотивитѣ да приближи нашия календаръ, нашето врѣмеброение до истинското врѣмеброение, до което астрономитѣ въ послѣдно врѣме сѫ се добрали, сѫ движили правителството, а има малко по-други мотиви, и само съ тѣхъ ние можемъ да си обяснимъ намѣрението на правителството да се занимава въ сегашнитѣ трудни за нашата нация врѣмена съ смѣняване на календара.

Наистина, стариятъ юлиянски календаръ прибавя на всѣки 128 години по единъ день, . . .

Д-ръ В. Черневъ: Не прибавя, ами закъснява.

Н. Комановъ: Да, закъснява. — . . . а то значи че прибавя по единъ день повече и, слѣдователно, изтиква врѣмето назадъ, прави закъснѣние затова, защото наддължава врѣмето прѣзъ единъ периодъ отъ 128 години съ единъ день, — значи, причинява едно закъснение въ врѣмето. Това е лошата страна на юлиянския календаръ. Григорянскиятъ календаръ е повече приближенъ до истинското врѣме, въ което земята се завърта около слънцето. Слѣдователно, отъ научно гледище, той е по-правъ. Тази е разликата между двата календара. Този въпросъ, г-да, е билъ слаганъ на разглеждане и въ други страни. Въ Русия е билъ разглежданъ прѣди 40 и нѣколко години, въ други източни народи, които си служатъ съ юлиянския календаръ, той не е билъ разглежданъ, или ако е разглежданъ, той тъй слабо е билъ засегнатъ и тъй слабо е засягалъ общественото мнѣние, както и у насъ въ България.

Н. Начевъ: Ако Русия го приеме, ще го приемете ли и вие?

Н. Комановъ: И ние сега трѣбва да се занимаемъ съ този календаръ! Понеже правителството е възприело по начало да се занимае съ него, то трѣбваше прѣди всичко да вземе прѣдъ видъ онова, което е станало другадѣ, да вземе прѣдъ видъ обстоятелството, че и други народи, като сѫ се занимали съ него, не сѫ се рѣшили тъй бърже, както нашето правителство се рѣшава посрѣдъ нощь да го приеме. Думата ми е пакъ за Русия. Тамъ прѣди нѣколко десетилѣтия, като сѫ се занимали съ календарската реформа, намѣрили сѫ, че не е цѣлесъобразно да се замѣнява стариятъ календаръ съ новъ, не по тази причина, че не одобряватъ григорянския календаръ, като неотговарящъ, като не приближенъ до истинското, до астрономическото врѣмеброене, но по простата причина, че ще създадатъ бъркотия въ срѣдата на самото население, и вмѣсто да уредятъ календарския въпросъ, може още повече да го забъркатъ. И тамъ календарджии и реформатори, но вѣроятно не като нашето правителство, сѫ се спрѣли на една друга реформа. Тѣ сѫ намѣрили, че е по-добрѣ да реформиратъ юлиянския календаръ, но да не възприематъ григориянския, защото и той не е съвсѣмъ безпогрѣшенъ. И желающитѣ да реформиратъ календара другадѣ сѫ намѣрили за най-цѣлесъобразно да поддържатъ юлиянския календаръ, като направятъ нѣколко поправки въ него. Понеже най-силниятъ аргументъ на реформаторитѣ е билъ, че юлиянскиятъ календаръ прави едно закъснение прѣзъ всѣки 128 години, то тѣ сѫ се спрѣли на една такава реформа — да реформиратъ юлиянския календаръ, но да не възприематъ григорянския съ неговитѣ нови грѣшки; да съкратятъ онова наддължаване на врѣмето, което този календаръ причинява въ извѣстния вамъ периодъ отъ 128 години съ единъ день. Тѣ намиратъ, че щомъ юлиянскиятъ календаръ прави такова едно закъснение, найумѣстно ще бѫде прѣзъ всѣки единъ периодъ отъ 128 години да се намали съотвѣтната година съ единъ день, и по този начинъ нѣма да се дохожда до една такава бъркотия, до каквато е дошълъ юлиянскиятъ календаръ, а сѫщеврѣменно ще се избѣгнатъ и ония грѣшки, които допуща григорянскиятъ календаръ. Тамъ хората сѫ намѣрили тази реформа за най-приемлива. И ако у насъ и въ други държави единъ день ще се занимаятъ съ унификацията, както се казва тукъ, съ обединението на календара за всеобщо, всесвѣтско употрѣбление и улеснение, ще трѣбва да се възприеме това начало, ще трѣбва да се прибѣгне къмъ тази реформа на юлиянския календаръ — прѣзъ всѣки 128 години, когато календарътъ ще направи закъснѣние съ единъ день. съотвѣтната година да се намали съ единъ день. Така ще се доберемъ до едно по-точно лѣтоброение, което нѣма да увеличава грѣшкитѣ повече, отколкото досега. Но желанието да се замѣсти юлиянскиятъ календаръ съ григориянския, тъй както отъ извѣстно врѣме насамъ е ставало това въ нѣкои държави, е сѫщо така една грѣшка, каквато е поддържането на юлиянския календаръ.

Днесъ, г. г. народни прѣдставители, този въпросъ се слага на разглеждане у насъ. Нѣкои отъ прѣждеговорившитѣ се изказаха въ малко по-голѣма подробность относително съдържанието на проекта, и г. министърътъ на правосѫдието се опита да смѣтне, да обяви за неосновател обвинение това, което се каза тукъ отъ трибуната върху проекта на правителството, и да заяви, че правителството не поддържа една такава реформа, каквато му се приписва отъ ораторитѣ опозиционери. Истината, г-да, съвсѣмъ не говори тъй.

Министъръ Х. И. Поповъ: Закони тъй се правятъ, каквото мисли министърътъ, върху него ще говорите.

Н. Комановъ: Като вземете проекта, който всички имате наржка, ще видите, че той не е съобразенъ съ това, което г. министърътъ на правосѫдието иска да изнесе тукъ. Съ една рѣчь, проектътъ и г. министърътъ не сѫ се справили, и необходимо е сега двамата да се справятъ, за да се види, че това, което г. министърътъ поддържа, не се съдържа и не се поддържа отъ проекта.

Министъръ Д. Петковъ: Ако всички го разбиратъ като Васъ.

Н. Комановъ: Прѣди всичко, явно е, че правителството е смѣтало, като смѣни календара, заедно съ това да размѣсти всичкитѣ праздници, които православната християнска църква празднува прѣзъ годината. Чл. 6 на проекта е много ясенъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Много е ясенъ, ама не го разбирате. Прочетете го отначалото.

Н. Комановъ: Азъ ще моля г. министърътъ да го прочете, защото става толкова пѫти се чете тукъ, а той не го знае.

Министъръ Х. И. Поповъ: Четете го и вижте какво значи това: „Нито канонически, нито вѣрски животъ нѣма да се закача“.

Н. Комановъ: Ама тукъ се казва . . .

Министъръ Х. И. Поповъ: А, тукъ се казва!

Н. Комановъ: . . . че всички християнски праздници, господски и свѣтски, ще се празднуватъ на сѫщитѣ дати по новъ стилъ, . . .

Министъръ Х. И. Поповъ: Четете отначалото. Научете се да четете.

Н. Комановъ: . . . чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Какво значи това: както си е календарътъ, така ще си стоятъ праздницитѣ?

Министъръ Д. Петковъ: Ако праздникътъ е на 6, ще го празднувате на 19.

Н. Комановъ: Такава логика не може да се поддържа.

Министъръ Х. И. Поповъ: Когато единъ депутатъ не разбира въпроса, пита правителството, какво разбира подъ това, и като му се каже, нѣма вече споръ. „Не, ние тъй ще разбираме". Това само въ български Парламентъ е възможно, нѣма го въ други парламенти. Кажешъ му еднъжъ, два пѫти — не, настоява.

Н. Комановъ: Ще ми бѫде много приятно, ако г. министърътъ въ това си желание да поправи броенето и смѣтането на праздницитѣ, поправи и законопроекта. Ако законопроектътъ се гласува съ този текстъ, както се слага тукъ, ще излѣзе, че ние ще празднуваме праздницитѣ по новъ стилъ, слѣдователно, 13 дена по-рано, отколкото досега.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ако го разбиратъ хората тъй, както вие го разбирате, ще празднуватъ.

Н. Комановъ: Сега, ако правителството, виждайки че е забъркало смѣтката тукъ, или че е внесло едно прѣдложение, което не е даже изцѣло негово, а което му е внушено не знамъ откѫдѣ, . .

Д-ръ В. Черневъ: Отъ Берлинъ.

Н. Комановъ: Сигурно другадѣ, защото не се е справило съ Св. Синодъ.— . . . тогава явно е, че ние ще трѣбва да прѣмѣстимъ днитѣ на всички праздници.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ние нѣма да ги мѣстимъ. Вие ги мѣстете.

Н. Комановъ: Отъ друга страна, самото обстоятелство, че въ чл. 7 се изброяватъ нѣколко праздници, които ще трѣбва да запазятъ старитѣ си дати, показва, че намѣренията на правителството не сѫ били такива, каквито иска да ги прѣдстави сега. Желанието е било да се прѣмѣсти изцѣло годината, заедно съ нейнитѣ праздници, и да я постави 13 дена по-напрѣдъ, отколкото е сега, а то значи, че се прѣмѣстятъ заедно съ годината и всичкитѣ праздници, празднувани въ съответнитѣ дни.

Министъръ Х. И. Поповъ: То значи за насъ.

Н. Комановъ: Да, защото всичкитѣ праздници, които ще трѣбва да се празнуватъ, безъ да се прѣмѣстятъ, сѫ упоменати въ прѣдложението, а останалитѣ не сѫ упоменати.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседательтъ д-ръ И. Момчиловъ)

Г-да! Ако вземемъ мотивитѣ и ги разгледаме, ще видимъ, че въ единъ отъ тѣхнитѣ пасажи личи сѫщото желание на правителството да скѫса врѫзкитѣ на нашата източно православна народна църква съ околнитѣ източно православни християнски църкви. Това личи явно отъ мотивитѣ; то е тъй безспорно, че не вѣрвамъ нѣкой отъ г. г. министритѣ поне по него да се обяви противъ. Указанъ е даже начинътъ и намѣрението на правителството да доуреди то окончателно този въпросъ, като за тази цѣль изработи специаленъ правилникъ — тъй се казва тоне и въ законопроекта и въ мотивитѣ. Наистина, г-да, ако се погледне на този законопроектъ повърхностно, набързо-набързо, той може да бѫде прокаранъ отъ правителството безъ голѣми дебати. Правителството поне си е правило смѣтка, че по него нѣма да има твърдѣ голѣми разправии.

Н. Калчевъ: Особено не е разчитало, че ти ще излѣзешъ на трибуната.

Н. Комановъ: Ето защо азъ мисля, че за правителството, г-да, този въпросъ не е билъ тъй належащъ, както сега искатъ да го прѣдставятъ, защото, прѣди всичко, трѣбва да си го признаемъ, той не е билъ програменъ въпросъ на никоя отъ тритѣ управляющи либерални партии, не е билъ такъвъ и на никоя отъ опозиционнитѣ партии, нито пъкъ е билъ нѣкога въпросъ отъ такова рѣшающе значение, каквото правителството иска да му даде, не е билъ такъвъ въпросъ и за самото население. Никога българското население не го е интересувалъ този въпросъ, че нашиятъ календаръ, по който се водимъ отъ хиляди години, ималъ разлика въ сравнение съ астрономическия, съ точния календаръ, затова трѣбва понѣкога да го съобразяваме съ него. Други сѫ въпроситѣ, които сѫ вълнували българското общество и съвсѣмъ други сѫ пъкъ ония въпроси, които въ сегашния моментъ го вълнуватъ. Но правителството, както въ миналото, прѣди войната, така и сега, отъ нейното започване насамъ, съвършенно е прѣстанало да се интересува отъ тѣзи въпроси, които живо интересуватъ обществото, а започва да се занимава съ дребулии.

Прѣди всичко какво би донесла една смѣна въ календара, г-да?

Н. Начевъ: По-правилно лѣточисление.

Н. Комановъ: Както се казва въ проекта, като ще постави въ едно по-правилно отношение нашата страна, нашата търговия, . . .

Н. Калчевъ: Нашето земледѣлие.

Н. Комановъ: Не нашето земледѣлие, ами правоотношенията на нашитѣ граждани съ външния свѣтъ — . . . като ще уреди, подобри и поправи тѣзи правоотношения до извѣстна степень, той ще внесе и една нова бъркотия въ по-голѣмата часть на населението и вмѣсто да поправи една грѣшка, може да докара много по-голѣми главоболия на това население, отколкото може да се прѣдполага отсега. Защо? Прѣди всичко ония хора, които се нуждаятъ, които иматъ прѣки врѫзки съ външния свѣтъ, които се нуждаятъ отъ григориянския календаръ, и днесъ тѣзи хора могатъ да си служатъ съ този календаръ. За тѣхъ е много лесно да посочатъ датитѣ и по новия и по стария календаръ. Вие знаете, че у насъ въ желѣзнопѫтната служба е въведенъ този календаръ, желѣзницитѣ си служатъ съ датитѣ отъ старъ и отъ новъ стилъ, . . .

Д-ръ В. Черневъ: Само съ новия.

Н. Комановъ: . . . а всичкото останало население си служи само съ датитѣ по старъ стилъ. Само търговцитѣ, които иматъ мѣнителници и полици съ търговци отъ западноевропейскитѣ държави, тѣ употрѣбяватъ новия стилъ при подписване на полицитѣ и на ефектъ, но при останалитѣ области на нашия обществень животъ, явно е, че той не е сталалъ тъй необходимъ, не се е наложилъ никѫдѣ другадѣ, освѣнъ въ желѣзницитѣ. Ако желѣзницитѣ, които се нуждаятъ отъ тѣзи измѣнения, сѫ могли да го въведатъ, увѣренъ съмъ, че и въ всички други области, тамъ кѫдѣто той се укаже необходимъ, кѫдѣто врѫзкитѣ съ държавитѣ, които се рѫководятъ по новия календаръ налажатъ въвеждането му, хората самички сѫ готови да го въведатъ, безъ да искатъ разрѣшение за това отъ управляющитѣ у насъ.

Н. Начевъ: То не е законъ. Сега ще го озаконимъ.

Н. Комановъ: На всички ви е извѣстно, че асли всичкитѣ календари у насъ се печататъ съ двойни дати, по юлиянски и григориянски стилъ, и всѣки, който иска да си служи съ единия или другия, може да намѣри много голѣмо улеснение въ печатанитѣ днесъ календарчета безъ всѣкаква мѫчнотия. Но, г-да, за онова население, което именно е по-малограмотно и което ще бѫде поставено въ едно недоумѣние отъ въвеждането на новия календаръ, послѣдствията ще бѫдатъ много по-пакостни. Азъ въ началото, когато прочетохъ проекта, помислихъ си, че наистина годината ще бѫде прѣмѣстена съ 13 дена напрѣдъ, и тогазъ казахъ, че може да има бъркотия, че може да има незадоволство въ срѣдата на масата, въ болшинството на българския народъ, въ проститѣ срѣди, които сѫ мало-

грамотни. Но, казахъ си, това ще трае всичко една година, защото още на слѣдната година врѣмеброенето ще тръгне по нормаленъ редъ и ние ще знаемъ, че Петровденъ е на 29 юний, Св. св. Кирилъ и Методий на 11 май и т. н. Но отъ всичко това, което каза г. министъръ Поповъ днесъ, личи, че тѣ искатъ да направятъ не това, което проектътъ иска, а нѣщо по-друго. Измѣнили сж реформата до извѣстна степень, и искатъ да направятъ, щото държавата да счита за законно лѣтоброене това, което григорианскиятъ календаръ прѣдвижда, а ще оставятъ църквата да се ржководи свободно по стария календаръ и да си урежда празницитѣ, както досега. Е добрѣ, на всички е извѣстно, че има законъ за празницитѣ, който, вънъ отъ политическитѣ празници, въведени у насъ, прѣдвижда и други религиозни празници, възприети отъ държавата като официални дни. Тогава пита се: ще трѣбва ли да се смѣнятъ и тѣ?

Министъръ Х. И. Поповъ: Нѣма да се смѣнятъ.

Н. Комановъ: Щомъ нѣма да се смѣнятъ, тогава ще излѣзе, че трѣбва да празнуваме двойни празници.

Министъръ Х. И. Поповъ: Георгьовденъ ще бжде пакъ на 23 априлъ старъ стилъ, или на 7 май, новъ стилъ.

Н. Комановъ: Но това не се прѣдвижда въ законопроекта, и той нѣма да бжде съобразенъ съ закона за празницитѣ. Законътъ за празницитѣ прѣдвижда официаленъ день на 11 май. Вие днесъ ще имате 11 май . . .

Министъръ Х. И. Поповъ: Прибавете 13, колко ще стане? — 24 май.

Н. Комановъ: Тогава кждѣ сте го смѣнили.

Министъръ Х. И. Поповъ: Я вижъ въ календара, какъ стои днесъ — пакъ на 24 май.

Н. Комановъ: Значи, идете да унищожите тия празници.

Министъръ Х. И. Поповъ: Нѣма нищо унищожено.

Н. Комановъ: Додѣто не промѣните закона за празницитѣ, нѣма да имате официални дни, защото законопроектътъ на края пише, че се отмѣняватъ всички законоположения, които противорѣчатъ на настоящия законъ. Понеже нѣма да се съвпадатъ датитѣ, слѣдователно и празницитѣ падатъ. Това сж послѣдствията отъ гласуването на този законопроектъ. Много е ясно.

Министъръ Х. И. Поповъ: Не е ясно.

Н. Комановъ: Тъй че бъркотията, г-да, ще бжде особено голѣма и пакостна за малограмотното селско население, което си прави смѣтката отъ разнитѣ празници. Напр., всички знаятъ, че като дойде Вартоломей се жъне пшеницата; като дойде Георгьовденъ — то е слогъ. И не е виновенъ народътъ за това — той си е установилъ празницитѣ още отъ въвеждането на християнството. Днесъ, вънъ отъ другитѣ неудобства, които ще внесе този календаръ, то е и бъркотията, която ще внесе въ срѣдата на малограмотнитѣ, които иматъ нужда отъ календаръ. За опитнитѣ хора, за желѣзничаритѣ, за телеграфо-пощенскитѣ служащи, за държавнитѣ чиновници е лесно да се ржководятъ и по двата календара, но слабограмотното, слѣбоукото население има нужда отъ лѣтоброение, съвършено познато за него, лѣтоброение, което най-много да го улеснява въ прѣсмѣтането на днитѣ и врѣмето, а тъкмо тамъ реформата ще се отрази най-забърквателно и пакостно. Както справедливо се обади единъ отъ столоветѣ, вмѣсто единъ календаръ, ще имаме два календара. До такава бъркотия да се докара работата днесъ, азъ не мога да намѣря смисълъ, освѣнъ да сме си заложили нѣкждѣ . . .

В. Кознички: Календара.

Н. Комановъ: . . . разбиранията.

В. Кознички: Я кажи нѣщо за оката и аршина.

Н. Комановъ: Явно е, г. г. народни прѣдставители, че тази реформа е продиктувана не толкова отъ желанието да се уреди единъ неуреденъ въпросъ. Този въпросъ стои висящъ за уреждане въ редъ други държави, които не сж счели за необходимо и належаще бързото негово промѣняване. Но отгдѣ у нашето правителство това желание, непрѣмѣнно въ сегашния моментъ да ни занимава съ този въпросъ? Тукъ прѣди малко г. Бобчевъ ви каза, че прѣди 10—15 години единъ католически калугеръ е тичалъ много дни изъ България дано склони нѣкого да смѣнимъ календара. Но тогава, споредъ неговото казване, не се намѣрилъ човѣкъ да се подведе. Трѣбва съ прискърбие да констатирамъ, че днесъ правителството въ тази реформа е жертва на нѣкое друго влияние.

Нѣкой отъ дѣсницата: На папата.

Н. Комановъ: Може да е на папата, може да е на нѣкой мисиѝ, мисионеръ на папата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Н. Комановъ: Та явно е, казвамъ, че това, което правителството иска да извърши, не ще да е изцѣло негова инициатива, толкозъ повече, че по това, което проектътъ говори, и което въ голѣма степень като че ли се отрича отъ г. г. министритѣ днесъ, има разногласие, мжчно обяснимо за насъ. Ние, г. г. народни прѣдставители, не можемъ да се съгласимъ съ една такава реформа по простата причина, че тя не е достатъчно проучена отъ ония, за чиято смѣтка тя се внася и разглежда тукъ. Българскитѣ публицисти, писатели и българското обществено мнѣние още не сж чули по този въпросъ. Прѣди нѣколко деня законопроектътъ бѣше внесенъ тукъ. В. „Народни права“ побърза да напише по него едно-двѣ антрифилета — и единъ подлистникъ, ако се не лъжа. Похвали се тази реформа като отлична, като едно „обновление“ на страната, похвали дѣдо Радославовъ, че можелъ да втикне „още едно перо на рунтавия си калпакъ“, и съ това се свърши цѣлиятъ литературенъ споръ; законопроектътъ бѣше подведенъ въ рубриката на голѣмитѣ обновителни реформи, и днесъ сж повикани народнитѣ прѣдставители набързо да прѣтупатъ работата и да смѣтатъ, че голѣма реформа сж въвели въ България! Реформата, погледната въ дѣйствителность, прѣдставлява една нула, и ще бжде реформа като реформирането на министерската маса — по-напрѣдъ бѣше съ червена покривка, а сега е вапсана въ зелено. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата) И това е реформа своего рода на правителството. За тази реформа, г-да, има една народна поговорка: „Всичко Мара втасала, само политѣ си не опрала“. Ние сега всичко сме уредили, труднитѣ въпроси сме разрѣшили, остава въпросътъ за календара, и ще трѣбва въ една нощь да го гласуваме и уредимъ. Най-голѣмитѣ послѣдствия за държавата, отъ финансово гледище ще бждатъ тия, че финансовата година, г-да, ще бжде скжсена съ 13 дена и може да стане икономия за държавния бюджетъ. Като стане годината съ 13 дена по-кжса, разходитѣ на държавата могатъ да бждатъ намалени до извѣстна степень. Вмѣсто да плаща държавата разноски за 365 дена, тази година тя ще приключи бюджетното упражнение въ 365 дена безъ 13. То значи едно съкращение разходитѣ на държавата.

Д-ръ П. Табуновъ: Тринадесеть дена по-малко ще живѣемъ.

Н. Комановъ: Това ще бждатъ реалнитѣ послѣдствия за държавата отъ тая промѣна на календара. Но и то не е нѣкоя икономия, тъй като приходитѣ на държавата, особено отъ косвенитѣ налози ще бждатъ намалени съ съотвѣтния доходъ за 13 дена. Държавата може да спечели само отъ прѣкитѣ данъци, които се налагатъ за година, а косвенитѣ данъци, които постжпватъ споредъ врѣмето, не могатъ да бждатъ увеличени. Само това могатъ да бждатъ реалнитѣ послѣдствия и ползата на държавата отъ въвеждането на тази реформа — разбира се, само за тази година.

Министъръ Д. Петковъ: Дано всички не сж я разбрали така, както Васъ.

Н. Комановъ: Тази реформа, г-да, не може да има никакви по-особени послѣдствия, и азъ съмъ убѣденъ, че тя ще трае день до пладне. Тази реформа, г-да, особено въ формата, въ каквато министъръ Поповъ я каза, именно, че ще имаме вмѣсто единъ календаръ — два, ще се яви съвършено мимолѣтна, ще трае дотогава, докогато ще трае военното положение, когато ще падне и правителството, защото ако безъ военно положение правителството не

може да се крѣпи. Падне ли военното положение, пада правителството, пада и реформата на календара. За такава мимолѣтна реформа, която не намира нито смисълъ, нито оправдание въ настояще врѣме, ние нѣма и не можемъ да гласуваме. (Ръкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Андрѣй Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Заетъ цѣль день съ прочутия проектъ по прѣдвидливостьта, нѣмахъ намѣрение да вземамъ думата днесъ, но инцидентно я поискахъ, защото желая да бъде наясно въпросътъ, който е сложенъ на разглеждане. Откато азъ дойдохъ тукъ до прѣждеговорившия, все единъ и сѫщъ споръ се води съ г. министра на правосѫдието. Той е слѣдниятъ. Въ проекта се казва, че господскитѣ и светийски празници ще се считатъ на сѫщитѣ дати, значи, Георгьовдень, който е на 23 априлъ старъ стилъ, ще бъде на 23 априлъ новъ стилъ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Не е тъй — пакъ ще бъде на 23 априлъ старъ стилъ.

А. Ляпчевъ: Да се разберемъ. Щомъ ще се въведе отъ 1 априлъ новиятъ календаръ и 1 априлъ ще го наречемъ 14, и щомъ ще смѣтаме Георгьовдень да падне на този день отъ новия календаръ, който отговаря на стария стилъ, ще бъде на 6 май. Нали е така?

Министъръ Х. И. Поповъ: Това е много проста смѣтка.

А. Ляпчевъ: Щомъ е така, г. министре, ще разрѣшимъ въпроса за календара, кога мислите? Слѣдъ 128 години.

Министъръ Х. И. Поповъ: Много духовито.

А. Ляпчевъ: Защото само тогава ще се узнае дали православната църква ще възприеме единъ день повечко да бъде, отколкото е нейниятъ календаръ, дали тогава тя ще се съгласи Георгьовдень да бъда на 6 май, който ще отговаря тогава на 22 априлъ или вие ще се съгласите на 7 май.

Министъръ И. Поповъ: Това е работа на църквата, ние не се бъркаме.

А. Ляпчевъ: Значи, ще измѣни датата, за да отговаря на 23 априлъ. Щомъ е тъй, почитаемото правителство съ цѣлия този шумъ, който вдига, пробива една дупка въ въздуха. Сѫщото, съ много по-обратни резултати, почитаемото правителство постигна по църквата „Александъръ Невски". Извѣстно бѣше каква е тенденцията. Какво се постигна? Съ онова, което българскиятъ народъ бѣше принуденъ, прѣдизвиканъ безмислено отъ васъ, да каже за своето достойнство, вие постигнахте обратно на това, което гонѣхте. Така и тукъ ще постигнете тъкмо обратното на онова, което гонѣхте. Защо? Защото нѣма да дадатъ добри резултати тия формални въпроси, съ които искате да прокарате дразнения. Не, г-да. И когато г. г. ораторитѣ тукъ питатъ: каква цѣль се гони съ тия работи тъкмо днесъ, когато надъ България висятъ толкова сериозни, важни въпроси, . . .

Й. Веселиновъ: И ние можемъ да имаме нѣкаква смѣтка.

А. Ляпчевъ: . . . вие кого мислите да излъжете? Юлий Цезаръ — не можете, Григорий XIII — сѫщо, папата — и него не можете да излъжете, защото трѣбва да чакате 128 години, както измѣнявате сега законопроекта.

Министъръ Х. И. Поповъ: Ние нѣма що да лъжемъ, ще смѣтаме, както смѣтатъ 300 милиона хора.

А. Ляпчевъ: Съ това ставате само смѣшни и правите смѣшно управлението на България. Това сѫ фактитѣ, това е налице. Или вие поддържате проекта и ще измѣните още утрѣ празницитѣ на българската църква, и ще я поставяте въ едно положение, щото тя да ви каже по свой дългъ: не мога да празнувамъ Георгьовдень на 23 априлъ новъ стилъ, а на 23 априлъ старъ стилъ, . . .

Министъръ Х. И. Поповъ: Тя ще си празнува тъй, както си празнува, а ще остави на насъ да смѣтаме днитѣ, както си искаме

А. Ляпчевъ: . . . или пъкъ, както сега се обрѫщате, ще искате да отложите въпроса да се разрѣши слѣдъ 128 години. Вие нищо не сте разрѣшили. Излъгали сте папата, ако сте искали да го излъжете. Това ви е положението. Мисля, че тъй сложенъ въпросътъ, е наясно. Ако ли пъкъ вие кажете сега, като наложите да се смѣта по новия календаръ, че сте излъгали нашитѣ попове, нѣма да постигнете и това, защото нашитѣ попове, докогато държатъ тия черковни книги, които иматъ, тѣ ще си смѣтатъ по сѫществуващия юлиянски календаръ.

Министъръ Х. И. Поповъ: Да си смѣтатъ. Никой нѣма да имъ каже инакъ да смѣтатъ.

А. Ляпчевъ: Защо ви е тогава цѣлиятъ вашъ законъ?

Министъръ Х. И. Поповъ: За търговскитѣ и граждански отношения.

А. Ляпчевъ: Щомъ е за търговскитѣ и граждански отношения, заличете втората часть на вашия законопроектъ, и вашата работа ще бъде ясна. Тогава най-важното, за което сме взели думата, ще се избѣгне. Кое е то? Смущението, което внасяте въ добритѣ хора, които нѣматъ врѣме да се вживиратъ въ вашия календаръ, особено днесъ, когато тѣ сѫ подъ знамената. Махнете това смущение. Защото, ако вие мислите чрѣзъ този вашъ актъ да дадете нѣкому довѣрие по-голѣмо, отколкото може да му даде българскиятъ народъ, вие сте самоизлъгани. Хората познаватъ работитѣ много по-добрѣ. Австрия, която се управлява отъ най-католическата династия въ Европа, отъ апостолическо величество, тя е тъй внимателна къмъ другитѣ вѣроизповѣдания, че сръбската църква въ Карловацъ, или ромънската въ Трансилвания си пазятъ календара на православната църква — юлиянския.

Министъръ Д. Петковъ: Кой се бърка въ нашия церковенъ календаръ?

А. Ляпчевъ: Вие се бъркате.

Министъръ Д. Петковъ: Вие не можете да разберете, бе приятелю.

А. Ляпчевъ: Но сега да видимъ, дали могатъ да разбератъ хората. Разбрахте ли, г. министре, че могатъ да разбератъ, какво поддържате? Бѣдни хорица!

Министъръ Д. Петковъ: Я гледай.

Д-ръ П. Табурновъ: Министритѣ правятъ като австрийцитѣ — оставятъ църквата да си нарежда празницитѣ по стария календаръ.

А. Ляпчевъ Щомъ оставятъ църквата да смѣта празницитѣ по стария календаръ, тогава този астрономъ отъ Земледѣлската партия (Смѣхъ въ лѣвицата), който излѣзе да говори каза една велика истина, че вие ще се самообольщавате, че имате новъ календаръ, докогато трае военното положение, а въ сѫщность е стариятъ.

Да привърша съ тия актове, които вие правите, които се дължатъ, дълбоко съмъ убѣденъ, на моментни настроения, които хичъ си нѣматъ врѣмето днесъ да се слагатъ на разглеждане. Вие вършите мечешка услуга. Кому мислите, че услужвате? Вие правите голѣма пакость на държавата, дискредитирате авторитета на българската държава посрѣдъ това население, което се прибира у насъ и което чака, прѣди всичко, надъ всѣкакви фрази за патриотизъмъ и не зная какво, достойнство у самата власть. Има ли го това достойнство? И тъй, тукъ не може да се разбератъ какво поддържатъ по календара. Значи, пълно дискредитиране. Ето кѫдѣ е смущението, ето отъ кое трѣбва да се прѣдпазваме. Не знамъ какъ бѫдащето ще се слага, но ако вие бихте рекли да запазите законопроекта така, както сте го внесли, ние, които се надѣваме, че ще можемъ да приберемъ днесъ българскитѣ земи, подпаднали въ сръбски рѫцѣ, едни прѣди 70—80 г., други прѣди 40 години, ние, г. г. народни прѣдставители, даваме на нашитѣ национални врагове единъ козъ, който е разносиленъ да унищожи нашитѣ побѣди, и щѣхте да видите това, ако бихте приели вашия законопроектъ. Ако не го изпълните, то защо сте го внесли?

Свършвамъ съ пожелание да се махне онова, което хичъ че му е мѣстото въ законопроекта, да се прѣдпазваме отъ

увлѣчения на моментни настроения, защото политиката изисква по-голѣма послѣдователность и по-голѣма далновидность, отколкото да откриваме нови спорове.

Д-ръ П. Табурновъ: (Възразява)

А. Ляпчевъ: Азъ мислѣхъ, че ще говоря тъкмо слѣдъ Васъ, . . .

Д-ръ П. Табурновъ: Нѣма да говоря.

А. Ляпчевъ: . . . защото видѣхъ Вашето име прѣди моето. Ако бихъ говорилъ слѣдъ Васъ, може би, щѣхъ да бъда освѣтленъ по тѣзи важни придобивки, които ще станатъ съ тази промѣна въ календара. И понятно защо. Защото, безъ да упрѣквамъ, г. Табурновъ ще бъде въ положение да докаже, какви сж грамаднитѣ печалби отъ григорианския календаръ; тъй като у насъ 11-тѣ минути които ще урегулираме въ годината, мисля не ни съблазняватъ много, г. Табурновъ; ние ще ги урегулираме лесно на 128 години наведнъжъ, и работата се свършва.

И тъй, г. г. народни прѣдставители, азъ напускамъ тази трибуна съ надеждата, че ще се прѣмахне онова, което не му е мѣстото тукъ, . . .

М. Такевъ: И цѣлиятъ законопроектъ.

А. Ляпчевъ: . . . па за мене лично да се прѣмахне и цѣлиятъ законопроектъ, ни въ клинъ, ни въ ржкавъ, и да пожелаемъ почитаемото правителство да бжде по-внимателно къмъ законитѣ, които ще внася тукъ, защото слѣдъ 128 години ще търсимъ разрѣшението на въпроса.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Слѣдующето засѣдание, споредъ правилника, трѣбва да бжде въ петъкъ, но азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ да бжде утрѣ съ продължение на днешния дневенъ редъ. Които сж съгласни, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 11 ч. 40 м. вечерьта)

Прѣдседатель: Д-ръ Д. К. **ВАЧОВЪ**

Подпрѣдседатель: Д-ръ И. **МОМЧИЛОВЪ**

Секретарь: П. **ПАНАЙОТОВЪ**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. ГЪЛЪБОВЪ**

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

33 засѣдание, четвъртъкъ, 10 мартъ 1916 г.

(Открито отъ подпрѣдседателя д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 50 м. слѣдъ пладне).

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь д-ръ Ф. Симеоновъ: (Прочита списъка. Отсѫтствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Захарий Ангеловъ, Иванъ Ангеловъ, Никола Атанасовъ, Марчо Атанасовъ, Иванъ Багаровъ, Милко Бечевъ, Христо Божички, Александъръ Ботевъ, Григоръ Бояджиевъ, Костадинъ Василевъ, Александъръ Величковъ, Павелъ Генадиевъ, Дѣлчо Георгиевъ, Недѣлчо Георгиевъ, Сѫбо Георгиевъ, Георги Данаиловъ, Станчо Доневъ, Костадинъ Досевъ, Станю Златевъ, Иванъ Костовъ, Захари Кръстевъ, Ангелъ Кундалевъ, Тодоръ Лукановъ, Георги Миневъ, Данаилъ Моневъ, Константинъ Николовъ, Стоянъ Омарчевски, Константинъ Панайодовъ, Методи Петровъ, Георги Поповъ, Георги Поцковъ, д-ръ Еню Разноповъ, Христо Славейковъ, Георги Стоиловъ, Константинъ Торлаковъ, Марко Турлаковъ, Ненко Храновъ, Хюсни Хюсеиновъ и Димитъръ Яблански)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Отъ 245 народни прѣдставители отсѫтствуватъ 39, има налице 206. Засѣданието може да бѫде открито.

Прѣди да пристѫпимъ къмъ разглеждане на въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ, съобщавамъ:

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Данаилъ Моневъ иска да му се разрѣши 1-дневенъ отпускъ. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Варненскиятъ народенъ прѣдставитель г. Тодоръ Ноевъ моли да му се разрѣши 4-дневенъ отпускъ. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Пловдивскиятъ народенъ прѣдставитель г. Павелъ Генадиевъ иска да му се разрѣши 6-дневенъ отпускъ. Прѣдседателството му е разрѣшило такъвъ.

Русенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Григоръ Василевъ иска да му се разрѣши 3-дневенъ отпускъ. Понеже се е ползвалъ съ 8-дневенъ отпускъ, остава да рѣши Народното събрание. Който желае да се разрѣши на русенския народенъ прѣдставитель г. Григоръ Василевъ 3-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигне рѫката. Мнозинство.

П. Лисевъ: Меншество.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ моля никой да не се съмнѣва въ добросъвѣстностьта на прѣдседателството.

Пловдивскиятъ народенъ прѣдставитель г. Костадинъ Василевъ моли да му се разрѣши 1-дневенъ отпускъ, понеже е призованъ за свидѣтель. Ползувалъ се е съ 11-дневенъ отпускъ, значи Народното събрание трѣбва да разрѣши. Който е съгласенъ за това, моля, да си вдигне рѫката. Мнозинство.

Постѫпило е питане отъ народния прѣдставитель г. Андрей Коновъ до г. г. министритѣ на войната и на просвѣтата относително вземането въ редоветѣ на армията младежитѣ отъ 40 наборъ, които сега довършватъ послѣдния гимназияленъ класъ. Прѣписъ отъ това питане ще се прѣпрати на г. г. министритѣ, които ще отговорятъ.

Постѫпило е запитване до г. министра на вѫтрѣшнитѣ работи и народното здраве отъ плѣвенския народенъ прѣдставитель г. Александъръ Димитровъ. Въ запитването се казва: (Чете)

„Назначението на полицията — явна и тайна — е да пази интереситѣ на гражданитѣ и да слѣди за изпълнението и прилагането на законитѣ и други правителствени разпоредби. Щомъ, обаче, полицейскитѣ агенти почнатъ да злоупотрѣбяватъ съ служебното си положение или небрежно поглеждатъ на службата си — тоя институтъ се изражда и освѣнъ че убива авторитета на властьта, но и пакости на населението.

„Слѣднитѣ нѣколко факти свидѣтелствуватъ, че и нашата полиция страда отъ недѫзи, изкорененето на които е повече отъ належаще:

„1. Агентътъ на полицията Моисъ Йонтовъ (евреинъ) се занимавалъ съ продажба на гьонъ, захаринъ и други артикули. Това е констатирано при внезапенъ обискъ. Йонтовъ е билъ закаранъ въ комендантството и прѣдаденъ на властитѣ, но не даденъ подъ сѫдъ за злоупотрѣбление съ службата.

„2. Бившиятъ подсекретарь на градоначалството Владо Стояновъ, обвиненъ като авторъ на разрѣшения на интернирани отъ София апаши и джебчии да живѣятъ свободно въ столицата, когато това право, споредъ закона, има само надлежниятъ министъръ, е билъ назначенъ за агентъ на общественната безопасность. Службата му се е състояла въ използуване служебното си положение въ свободно пѫтуване до гр. Шуменъ и околията, дѣто се отдалъ на . . . закупване около 56.000 кгр. старъ бакъръ.

„3. Сѫщиятъ Владо Стояновъ, все въ името на общественната безопасность, е ходилъ въ Нишъ, дѣто по нареждане на военнитѣ власти не се допускатъ граждански лица и е използувалъ служебното си положение пакъ за закупване старъ бакъръ.

„4 Дъщерята на софийския житель Манолъ Пенковъ, живущъ въ „Дразъ-махала" — момиче на 15 години и 2 мѣсеца внезапно изчезнала. Бащата подава заявление до Софийското градоначалство, отдѣто заявлението се прѣпраща въ VI полицейски участъкъ за произвеждане дознание. Приставътъ на VI участъкъ, за нещастие, поглежда съ леко око на заявлението и не се прави дознанието. Въ това

врѣме, когато полицията нехае и не може да открие злосторницитѣ, между гражданството, въ кулоаритѣ на Народното събрание се носи слухъ, че момичето е било закарано въ нечия вила въ с. Горна-баня, а отъ тамъ докарано въ хотелъ Комерсиялъ, отъ дѣто била пусната на свобода. По-друго, обаче, не може да се очаква отъ единъ приставъ, който въ битностьта си старши стражарь въ VI участъкъ е подъ сѫдъ и пуснатъ подъ гаранция за извършено убийство, който е билъ конвоиранъ и пазенъ отъ сѫщитѣ стражари, на които е сега началникъ.

„Моля г. министра на вѫтрѣшнитѣ работи и народното здраве да отговори: извѣстни ли му сѫ горѣизброенитѣ факти и какво е направилъ, или мисли, че трѣбва да се направи за наказание на виновницитѣ и запазване авторитета на властьта?

Това запитване ще се предаде въ прѣписъ на надлежния министъръ, който ще опрѣдѣли кога може да отговори.

Слѣдва разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ. На първо мѣсто е продължение разискванията по законопроекта за въвеждане григорианския календаръ.

Има думата г. Стоянъ Костурковъ.

Д. Теневъ: На питанията кога ще отговорятъ г. г. министритѣ?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще отговорятъ.

С. Костурковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Станалитѣ досега дебати свидѣтелствуватъ за голѣмия интересъ, съ който народното прѣдставителство се отнася къмъ дебатирания законопроектъ. Истина е, че отъ нѣкои страни се направиха натяквания, какво ораторитѣ, особено отъ тази страна, (Сочи лѣвицата) отъ така нарѣчената отъ нѣкои русофилска опозиция — защото г. г. тѣснитѣ социалисти таксуватъ всичкитѣ опозиционери днесъ като русофилска опозиция — не би трѣбвало, съ такъвъ жаръ да обсѫжда законопроекта, а би трѣбвало при другъ случай да изкажатъ своитѣ възгледи по външната политика на правителството, като смѣтатъ, че по въпроса за прѣименованието на храма „Александъръ Невски“ и по този въпросъ, за промѣната на врѣмеброението, русофилската опозиция давала едва-ли не своето генерално сражение на правителството по външната политика. Въпрѣки туй съвършено неоснователно и неумѣстно укоряване, което се направи отъ оратора на тѣсно-социалистическата група, азъ ще забѣлѣжа, че дебатитѣ трѣбваше именно да привлѣкатъ сериозното внимание на народното прѣдставителство, защото въпросътъ, който ни занимава, не е така дребенъ, както, може-би, на нѣкои отъ васъ да се показва особено нѣкои страни отъ този въпросъ. Самото правителство, обаче, не е погледнало на въпроса така, г-да, както гледатъ онѣзи, които говориха досега. Истина, правителството не гледа на реформата, която се прави съ дебатирания законопроектъ като на малка реформа, но въ сѫщото врѣме то дава изгледъ, че не й придава онова голѣмо значение, което тя мѣри да има, като упражни влиянието върху политическия, икономически, и особено духовния животъ на страната и нацията. Правителството въ мотивитѣ на своя законопроектъ обръща внимание главно на едно нѣщо: на културната страна на въпроса въ свръзка съ търговско-икономическата. Това виждаме въ слѣдния кѫсъ цитатъ. Като се констатира, че григорианскиятъ календаръ е несравнено по-точенъ, отколкото юлиянскиятъ, по-нататъкъ се казва. (Чете) „Съ тоя календаръ си служатъ държавитѣ на Западна Европа, съ които ние сме въ непрѣкѫснати икономически и културни връзки. Нееднаквостьта на календара, обаче, създава мѫчнотии при поддържането на тия връзки. За избѣгването на тия мѫчнотии, правителството рѣши да ви сезира съ приложения законопроектъ за въвеждането на григорианския календаръ въ царство България“. Ще рѣче, културнитѣ връзки, които българската държавица има съ западно-европейския културенъ свѣтъ, сѫ единъ отъ най-важнитѣ мотиви, които сѫ накарали правителството да внесе настоящия законопроектъ. Истина е, г. г. народни прѣдставители, че България се намира въ голѣми прѣки културни връзки съ централна, съ Западна Европа, но не по-малко истина е, че България се намира въ културни връзки и съ други държави, които не се намиратъ въ централна Европа, а се намиратъ въ източната й часть, специално съ руската голѣма държава. И ако попитате, какво е било чисто литературното влияние на чужди народи и държави, упражнявано прѣзъ доосвободителната епоха и отъ освобождението до днесъ върху България, вие ще си отговорите, че най-голѣмо литературно влияние е упражнявала Русия. Само въ послѣднитѣ десеть години захваща вече да дѣли мегданъ по влияние западно-европейската съ руската. Това се отнася до чисто духовната куртура. Слѣдователно, ако само до тази култура се касаеше въпросътъ, мотивитѣ на законопроекта въ дадения случай, както виждате, не сѫ напълно основателни.

Що се касае до другата култура, до веществената култура, тамъ въпросътъ е другъ. Влиянието на западно-европейската веществена култура върху България е несравнено по-голѣмо, отколкото съвършено малкото влияние на руската веществена култура, затуй, прѣди всичко, защото западно-европейската веществена култура е извънредно много по-развита, отколкото руската. Но като е тъй въпросътъ, можемъ ли ние да твърдимъ, че общото културно влияние на Западна Европа досега е било такова голѣмо, такова силно, изобщо културнитѣ връзки между България и западнитѣ държави сѫ били толкова силни, че ние само за тѣхъ трѣбва да промѣнимъ своето лѣтоброение? Не. Но азъ допущамъ за минута, че това е така или, че това слѣдъ врѣме ще стане, защото ако то ще стане, то ще бѫде — че ще трѣбватъ много вѣкове, докогато Русия прѣтърпи коренни промѣни въ своята държавна политическа организация, докогато тя, като даде пъленъ просторъ на духовния животъ на страната, разкрие всички пѫтища на индустриялното, търговското, културното и специално духовното развитие на руския народъ, та да може той, въ всичкитѣ области на човѣшката култура, не само да стигне западно-европейскитѣ народи, ами и да ги изпрѣвари въ нѣкои отношения. Та азъ допущамъ за минута, че общата култура на Западна Европа е несравнено по-силна по своето влияние въ България, отколкото що прѣдставлява въ туй отношение руската култура. Но само за това, питамъ азъ, бива ли ние да измѣнимъ лѣтоброението си и прѣчи ли послѣдното на българската култура па заимствуването отъ страна на сѫщата тая култура придобивкитѣ отъ Западна Европа? Г-да! По този въпросъ двѣ мнѣния у разумнитѣ хора не може, рѣшително не може да има. Културата си е култура, лѣтоброението си е лѣтоброение. Другъ трѣбва да бѫде критериятъ, друга трѣбва да бѫде мѣрката на културнитѣ влияния и на културнитѣ заимствувания, а не лѣтоброението То е послѣдното нѣщо, което една държава, която иска да слѣдва по пѫтя на културнитѣ народи и държави, би трѣбвало да приеме, послѣдната мѣрка, послѣдното срѣдство за засилването на националната си и държавна култури. У насъ не се намира що-годѣ просвѣтенъ човѣкъ, който да бѣга отъ културното влияние на Западна Европа. Само въ Русия, тъй нарѣченитѣ славянофили отъ стария типъ, отъ старата школа, поддържаха особената теория на Аксакова, Хомякова и други, че влиянието на гнилия Западъ трѣбва да стои настрана отъ Русия, отъ руската култура, че рускиятъ народъ си има своя особеность и тая особеность причинява и особено развитие на руската душа, а слѣдователно и особено развитие на руската култура. И затуй далечъ трѣбва да стои влиянието на западно-европейската гнила култура, на гнилия Западъ отъ Русия, отъ руската свещена земя. Това бѣше една теория, която имаше голѣми послѣдователи, която научно се обосноваваше нѣкога, но която биде унищожена, съборена отъ врѣмето, което е по-силно, отколкото прѣдвзетитѣ мисли на хора, дори и на науката. И ние виждаме, че днесъ въ Русия дори не ставатъ такива сериозни спорове за влиянието на западната култура върху Русия. Въ Русия реакционеритѣ сега, г-да, се домогватъ до едно нѣщо: до запазването на политическото статукво въ страната, до ограничение свободитѣ на населението. По какъвъ пѫть и чрѣзъ какви срѣдства, това е друга работа. Но за културата изобщо, че тая западно-европейска култура била гнила или била добра, въпросъ нѣма сега, защото дори и онѣзи руски реакционери, които управляватъ Русия и които, когато сѫ били млади, като свършватъ въ Русия, отиватъ да се учатъ прѣдимно въ Западна Европа, признаватъ, че науката, философията, изкуствата, индустрията и т. н. въ Западна Европа, сѫ несравнено по-развити отколкото въ Русия. Това е много естествено и то си има своето обяснение. Та у насъ още по-малко може да се говори, че ще се намѣри човѣкъ интелигентенъ, разуменъ, образованъ, който да спори върху нуждата отъ заимствуване отъ страна на България отъ западно-европейската култура. Но азъ пакъ ида на въпроса: неужели заимствуването на тая култура отъ Западна Европа се състои въ лѣтоброението? Нѣкакви си 11 минути или секунди — тамъ е основната разлика въ лѣтоброението на юлиянския и григорианския календари — сѫ причината съ течение на вѣкове, да закъснѣе едното лѣтоброение и да избърза другото и затуй едното е по-точно, другото не е така точно. Това е исторически фактъ, то е вѣрно: григорианскиятъ календаръ е по-точенъ научно, отколкото юли-

лиския. Но азъ питамъ, побърка ли съ нѣщо юлиянскиятъ календаръ на човѣшката култура дотогава, докогато той бѣше въ сила въ западна Европа? Сигурно не е побъркалъ. И сжщиятъ този юлиянски календаръ не побърка досега и на културния и политически напрѣдъкъ на България, не побърка и на отношенията на България съ чуждитѣ държави, било въ политическо, било въ търговско, било въ индустриялно отношение. Нашитѣ търговци сж винаги — защото иначе не може и да бжде — издигнати, интелигентни хора, които добрѣ си правятъ смѣткитѣ, които добрѣ правятъ своитѣ вземания и давания и своитѣ поржчки въ западна Европа съ голѣмитѣ търговски индустриялни фирми и по новия и по стария стилъ. Нашата държава, въ лицето на нашето правителство, винаги тоже е могло да си прави смѣткитѣ по новия стилъ, макаръ че у насъ въ сила е стариятъ юлиянски стилъ. Ето виждате, прочее, че тоя доводъ, който се изтъква тукъ въ мотивитѣ на законопроекта, за да подкрѣпи прокарването, да покаже голѣмата наложителна нужда отъ този законопроектъ, отъ тая промѣна въ врѣмеброението, не е сериозенъ доводъ, не е сериозенъ мотивъ. Още повече затуй, защото ще кажа азъ, че, ако ние искаме да черпимъ поука отъ западноевропейскитѣ културни държави, ако ние искаме да се ползуваме отъ придобивкитѣ на общата култура на западна Европа, ние можемъ и трѣбва да направимъ това, като захванемъ отъ друго мѣсто.

Г. г. народни прѣдставители! Печално, но фактъ е, че у насъ нѣма нито едно учрѣждение — абсолютно нито едно, което да дѣйствува така, както се е желаело отъ добритѣ и честни граждани на България. Всички наши учрѣждения куцатъ въ едно или друго отношение. У насъ постоянно летятъ оплаквания до разнитѣ власти отъ начина, по който се прилагатъ разнитѣ закони отъ изпълнителната власть. У насъ постоянно летятъ оплаквания до надлежнитѣ власти отъ търговци и индустриялци, които иматъ работа съ разни правителствени и държавни учрѣждения. Ние ще пжтуваме отъ София до Пазарджикъ съ желѣзница — нѣкакви си 120 км. — и ще отидемъ до Пазарджикъ за 8—8½ часа безъ закъснение. Това е по разписанието. А когато има закъснение 6, 8, 12 часа — което нѣщо е твърдѣ обикновено — то е отдѣлно. Ние ще получимъ една телеграма отъ Стара-Загора въ София за нѣкакви си 12—14 часа и т. н. И това е не само днесъ, въ анормалното врѣме, което България прѣживява, а и въ всѣко нормално врѣме. А днесъ положението въ това отношение е ужасно. Г. министъръ-прѣдседательтъ е най-добриятъ свидѣтель въ случая, ми се чини, защото за повече отъ двѣ седмици бѣше получилъ една телеграма, изпратена по случай имения му день, отъ Гумюрджина, отъ владиката, ако не се лъжа.

Г. п. Анастасовъ: Не е отъ Гумюрджина.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Отъ Струмица.

С. Костурковъ: Да, отъ Струмица.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Войната е причината. Тамъ има аероплани на англо-французитѣ.

С. Костурковъ: Азъ получихъ вчера, г. г. народни прѣдставители, едно писмо отъ единъ войникъ, който лежи боленъ на лѣчение тукъ, въ една болница; датата на писмото е 3 мартъ; получавамъ го вчера на 9; на клеймото седи 7. Писмото ми е въ джоба. И това писмо е пратено отъ тукъ, отъ София! Ние имаме търговци, които постоянно изпращатъ своитѣ оплаквания прѣдъ г. г. министритѣ, респективно и специално прѣдъ г. министра на желѣзницитѣ, и казватъ: „Обѣщаха ни се вагони за еди-какви си материяли за прѣкарване отъ една часть на България въ друга; дни, недѣли, мѣсеци се минаха, стокитѣ ни стоятъ, ще изгниятъ, вагони нѣма“.

Г-да! Намѣсто да се обърнемъ и видимъ какво правятъ въ Германия въ това отношение, какво правятъ въ Франция, какво правятъ въ Англия, какво правятъ въ Италия дори или въ Австро-Унгария и да почерпимъ поука отъ тѣхното културно уреждане, да почерпимъ истински уроци отъ човѣшка култура, ние замижаваме прѣдъ тѣзи грозни факти, които бодатъ очитѣ ни, факти на безредие, факти на пълна анархия, на пълно държавно разложение. Вмѣсто да вземаме мѣрки за прѣмахването на тая анархия, на това безредие, да го спремъ поне, ние мижимъ, повтарямъ, и за подтласкването на българската култура напрѣдъ поставяме измѣнението на календара, на врѣмеброенето.

К. Лулчевъ: Тринадесеть деня ще избързаме.

С. Костурковъ: Слѣдъ извѣстно врѣме ще се спра специално на въпроса: избранъ ли е моментътъ за внасянето на този законопроектъ и за неговото прокарване? Съ това, което ви говорихъ сега, искамъ само да подчертая мисъльта, че съ такива законопроекти не се носи нова култура въ България, нито се засиля оная култура, която и доколко я имаме. Не.

Тоя мотивъ, прочее, за нѣкаква култура, е мотивъ привиденъ, е мотивъ съвършено несъстоятеленъ.

Но по-нататъкъ има другъ единъ мотивъ още. (Чете) „Въвеждането на тоя календаръ“ — е казано — „освѣнъ дѣто ще ни даде едно по-съобразно съ науката врѣмеброение, ще ни подравни въ това отношение съ държавитѣ на Западъ и ще улесни нашитѣ вносно-износни връзки“. Е, тукъ вече въпросътъ не се отнася до общата култура, а специално до размѣната, до размѣннитѣ отношения, търговско-индустриялнитѣ отношения или, по-добрѣ, до търговскитѣ отношения между България и западно-европейскитѣ културни държави. Г-да, простете ме, ако ви кажа, че е много наивно, много дѣтинско да се мисли, че съ измѣнение на врѣмеброенението, ние ще улеснимъ нашитѣ търговски отношения съ западно-европейскитѣ държави. Ама това е толкова леко, толкова несъстоятелно, че азъ не мога да си обясня или съвсѣмъ мжчно си обяснявамъ — и ще ви кажа какъ — по какъвъ начинъ е намѣрило мѣсто такова нѣщо, такъвъ единъ аргументъ, такъвъ единъ мотивъ въ единъ законопроектъ, сложенъ на обсжждане въ сждбоносни врѣмена въ българското Народно събрание. Ами че нима 13-тѣ деня, които правятъ разлика въ врѣмеброенето между насъ и западно-европейскитѣ културни държави, сж причина за нѣкакви спънки за нашитѣ търговски отношения? Съвсѣмъ не. Азъ съмъ убѣденъ напълно — па и всички вие ще потвърдите, че и вие сте убѣдени въ сжщото — какво Германия, Австрия, Англия, Франция, голѣмитѣ държави — за тѣхъ е въпросътъ — съ които ние имаме прѣки търговски отношения, нѣма да ни се сърдятъ ни най-малко, ако ние, вмѣсто този законопроектъ, имахме внесенъ единъ законопроектъ, който да прѣдписва, лѣтоброението да се захваща отъ сътворението на свѣта, защото това е най-правото, по изчислението на геолозитѣ. Тѣзи държави нѣмаше да ни се сърдятъ ни най-малко. Тѣ щѣха да искатъ само едно: „Вие и отъ сътворението на свѣта захванете лѣтоброението си, и отъ вавилонското стълпотворение захванете, захванете и отъ врѣмето на Навуходоносора, на Дария Хистаспа, на Кира, на Тамерлана, на Атила — както щете, ама само си разтворете границитѣ широко-широко за нашата търговия, за нашата индустрия. Само това искаме отъ васъ. А туй: кое число, коя дата ще имате, това е ваша вжтрѣшна работа — правете си каквото щете“.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Било и на равинъ — то е най-старо.

С. Костурковъ: Тъй щото върху туй положение пакъ споръ не може да има. Това е единъ аргументъ, както виждате, който е съвсѣмъ несъстоятеленъ и съвсѣмъ не издържа критика. Не по този начинъ се завъждатъ или се развиватъ търговски отношения между двѣ държави съ промѣняване на врѣмеброението. Други сж причинитѣ, други сж поводитѣ, по които става това, другадѣ сж мотивитѣ, които диктуватъ развитието на търговскитѣ отношения между двѣ държави. Ние знаемъ, че Германия и Австрия, особено, иматъ нужда отъ голѣмъ пазаръ. И това, което можаха да направятъ въ България до врѣмето на Балканската война, направиха го. Занапрѣдъ тѣ ще искатъ да иматъ абсолютно доминирующе значение на Балканския полуостровъ. Дали ще стане това или не, то е другъ въпросъ, разрѣшаването на който не е ни най-малко въ зависимость отъ лѣтоброението, отъ врѣмеброението, отъ измѣнението на календара. Нищо общо нѣма то съ измѣнението на календара. То е съвършено независимъ въпросъ, въпросъ за живота на Австрия и Германия и за живота на България. И България, българскиятъ Парламентъ, вмѣсто да се занимава днесъ съ такива дребни въпроси, трѣбваше да употрѣби всичкото това врѣме въ изучване на другъ въпросъ — въпросътъ за търговското обединение на централнитѣ държави съ балканскитѣ държави, специално съ своитѣ съюзници България и Турция, който въпросъ, както знаете, сериозно се проучва отъ австрогерманцитѣ, особено отъ германцитѣ. Тѣ правятъ всичко, за да го проучатъ и да го сложатъ на такава база, че непрѣмѣнно тѣ да извлѣкатъ най-голѣма печалба отъ разрѣшението му. Какво правимъ ние въ туй отношение? Вмѣсто да се загрижимъ и да отговоримъ на нуждитѣ на деня, ние се за-

пимаваме съ внасяне, обсѫждане и прокарване на единъ календаръ, на календаренъ въпросъ.

Прочее, г-да, тия мотиви, които придружаватъ законопроекта, както виждате, не сѫ състоятелни. И азъ съмъ убѣденъ, че тѣ не сѫ истинскитѣ мотиви, които сѫ накарали правителството да внесе тоя законопроектъ. Други мотиви трѣбва да има то.

Два сѫ другитѣ мотива, споредъ мене, които сѫ накарали правителството да внесе този законопроектъ. Съ внасянето на този законопроектъ правителството е последователно — туй трѣбва да се признае. първиятъ мотивъ е чисто политически, а вториятъ — отъ религиозно естество.

По политическия мотивъ г. Кабакчиевъ вчера въ своята рѣчь съ нѣколко думи охарактеризира цѣльта на правителството, както съ по-първия актъ, за прѣименуване черквата „Св. Александъръ Невски" въ „Св. св. Кирилъ и Методий", така сѫщо и съ този законопроектъ. Той характеризира приблизително тъй цѣльта на правителството: днешното правителство иска да изгони отъ всички позиции въ България русофилското суевѣрие и да го замѣсти съ друго едно суевѣрие — национализма. Въ първата половина отъ тая мисъль на г. Кабакчиевъ, споредъ мене, има голѣма доза истина. Втората половина е абсолютно несъстоятелна. И азъ ще се спра слѣдъ малко нѣколко минути на тая мисъль, защото тя заслужава всичкото наше внимание.

Правителството си мисли, че българскиятъ народъ ще скѫса всѣкакви връзки съ руската държава и съ руския народъ, като се прѣименува черквата „Св. Александъръ Невски" на „Св. св. Кирилъ и Методий", и като се прѣустрои, промѣни врѣмеброенето, като се замѣни юлиянскиятъ календаръ съ григорянския. По този начинъ вече ние дѣйствително, по врѣмеброенето, съвпиваме съ източно-православната църква, скѫсваме въ туй отношение съ всички държави, които иматъ юлиянска календаръ. То е вѣрно. Но азъ се питамъ: може ли да се постигне по този начинъ, чрѣзъ такива срѣдства, политическата тенденция, която има това мѣроприятие? Неужели русофилското суевѣрие въ България, което е живѣло 40 години отъ освобождението досега и още много десетки години прѣди освобождението, по такъвъ начинъ ще бѫде прѣмахнато, изкоренено изъ душата, изъ сърдцето на простичкия българинъ — защото тукъ не е въпросъ за интелигентния човѣкъ, тукъ е въпросъ за простичкия българинъ? И питамъ ви азъ: нима вие ще изчоваркате изъ сърцето и изъ ума на България онова чувство и оная мисъль, които сѫ крѣпели досега у нашия българинъ и които той е пазилъ и пази и днеска въ голѣма мѣрка, като прѣименувате черквата „Св. Александъръ Невски" въ „Св. св. Кирилъ и Методий", като замѣните юлиянския календаръ съ григорянския и скѫсвате всѣкакви връзки по отношение врѣмеброенето съ руската голѣма държава и съ руския народъ? Ни най-малко. Азъ и другъ пѫть имахъ случай да ви кажа: не сѫ прави онѣзи, които си мислятъ, че туй, което виждатъ по повърхността, то е душата на българина по отношение на руския народъ и на руската държава даже, ако щете. Много се мамятъ. Работа се иска за това, работа солидна, сериозна и методична, работа културна и политическа, но не съ такива срѣдства, а работа между самия народъ за повдигане гражданското и политическото съзнание на този народъ, та чрѣзъ това повдигане съзнанието да може той да разбере, кое е за почитание у великия руския народъ, кое е за мразене, за осѫждане въ руската държава, да се освободи отъ онова слѣпо чувство, което го е рѫководило и рѫководи дори и днесъ. Прочее, и политическата страна, и политическата тенденция на този мотивъ е, както виждате, съвършено слаба. Съ това нищо политическо, сериозно не може да се постигне.

По постига ли се втората половина отъ онова, което прѣдполагане г. Кабакчиевъ? Насажда ли се националното чувство, развива ли се, по-право, националното чувство, затвърдява ли се то? Защото това бѣше мисъльта на г. Кабакчиева: едно заблуждение или суевѣрие се замѣства съ друго заблуждение или суевѣрие. Най-напрѣдъ, прѣди да си отговоря на този въпросъ, търся отговоръ на другъ единъ по-важенъ, по-сѫщественъ въпросъ. Той е: е ли дѣйствително суевѣрие националностьта?

Г. Кирковъ: Има разлика между националность и национализъмъ, г. Костурковъ.

С. Костурковъ: Зная, че има разлика. Националность е едно, а национално съзнание и пазене на това съзнание или национализъмъ е друго. Това го зная, г-да, недѣйте ме учи. Вие само по такъвъ папски начинъ можете да отговаряте. (Смѣхъ) Вашитѣ аргументи сѫ такива!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Оставете поне Негово Светейшество на спокойствие, моля Ви се

С. Костурковъ: Азъ не зная, къмъ кого се отнасятъ тѣзи думи, г. прѣдседателю?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не се отнасятъ къмъ васъ, а къмъ Папата тамъ. (Смѣхъ)

С. Костурковъ: Ако се отнасятъ къмъ Папата, ще мълча, но ако се отнасятъ къмъ другиго, азъ ще Ви заплатя; защото не обичамъ да оставамъ никому дълженъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Какъ така ще ми заплатите? Кой сте Вие? Азъ бихъ желалъ да се държите по-добрѣ и да не оскърбявате.

С. Костурковъ: Затова именно Ви питамъ, къмъ кого се отнася казаното отъ Васъ.

Г. г. народни прѣдставители! Националното чувство е присѫщо на всѣки народъ, у който има що-годѣ издигната култура. Народъ е сборъ, както знаете, отъ еднородни въ извѣстно отношение единици, които, като ги сплотява еднаквостьта на езика, нравитѣ, обичаитѣ и др., прави ги винаги готови да отождествятъ своитѣ материялни и духовни интереси и съ общи усилия да ги бранятъ. Не е въпросъ тукъ, г-да, за експлоатацията, която се прави съ националното чувство.

Отъ крайната лѣвица: А-а-а!

С. Костурковъ: То е другъ въпросъ. Господата отъ крайната лѣвица, когато говорѣха вчера чрѣзъ г. Кабакчиева, не направиха тѣзи уговорки, ами ви казаха: едно заблуждение се замѣства отъ друго заблуждение. И когато отъ трибуната на Народното събрание се нарича националностьта. . .

Х. Кабакчиевъ: Национализмътъ — има разлика: националность значи просто народность.

С. Костурковъ: . . . заблуждение, г-да, позволете ми да ви кажа тогава, че вие губите почвата, на която стоите. Азъ зная, г-да, че прѣди голѣмата война космополитизмътъ, интернационализмътъ бѣше завладѣлъ не само умоветѣ на пролетарията въ свѣта и специално въ Европа. Той бѣше завладѣлъ въ голѣма степень умоветѣ на велики, учени хора отъ разни специалности. Говорѣше се дори по едно врѣме, че туй народностьта, народното чувство, то е безъ всѣкакво значение, . . .

Д. Благоевъ: Не е вѣрно.

С. Костурковъ: . . . че друго нѣщо има, което крѣпи свѣта и което го тласка напрѣдъ; това е чисто материялниятъ интересъ.

Х. Кабакчиевъ: Глупости!

С. Костурковъ: Говорѣше се едно врѣме дори, че тоя чисто материяленъ интересъ, който лежи въ основата на пролетариятската организация, ще прѣдизвика скоро социална революция. И Фридрихъ Енгелсъ дори прѣдричаше врѣмето, прѣзъ което ще стане тази революция.

Г. Димитровъ: Я оставете покойницитѣ.

С. Костурковъ: Много скоро дойде врѣмето да се опровергае прѣдсказанието на този заслужилъ на пролетарията и на науката човѣкъ. (Възражение отъ крайната лѣвица) Азъ съжалявамъ, че повдигате този въпросъ сега, когато нѣмамъ подъ рѫка да ви цитирамъ, какво прѣдричаше той, кога ще стане социалната революция.

Д. Благоевъ: Ние го знаемъ.

С. Костурковъ: Като го знаете, тогава мълчете, недѣйте опонира.

Д. Благоевъ: Вие нищо не знаете и клеветите хората.

С. Костурковъ: Националностьта, националното чувство е безъ значение, споредъ тѣхъ, и затуй интернационалното чувство, космополитичното чувство само трѣбва да се развива. Г-да! Вие знаете простичката българска народна

мѫдрость, че ризата е по-близо до тѣлото, отколкото дрехата дреха и че не можете и вие самитѣ, като българи, да се еманципирате, да се освободите отъ това национално чувство. Въпрѣки туй, вие твърдите, че то е едно заблуждение. Националното чувство е едно реално чувство, съ което ние трѣбва да се справимъ, което трѣбва да използуваме за благото на нацията.

Х. Кабакчиевъ: Чувството не е заблуждение; то е една мисъль, едно понятие.

С. Костурковъ: То не е мисъль, г. Кабакчиевъ, то е чувство. Ако идентифицирате чувството съ мисъльта, Вие нѣмате понятие отъ психология.

Д-ръ П. Табурновъ: Много наджe работи.

Н. Харлаковъ: Откакъ се обърка календарътъ, объркаха се и понятията на ораторитѣ. Какво говорите?

С. Костурковъ: Азъ казвамъ, че национализмътъ не само не е изигралъ своята роля, както твърдѣше вчера **г. Кабакчиевъ, ами национализмътъ днесъ играе роля, каквато не е игралъ прѣзъ цѣли 20 столѣтия. Свѣтътъ е зачуденъ отъ онова национално чувство, което прояви пролетариятътъ въ Германия, Франция, Белгия, Италия и Русия.**

В. Коларовъ: Даже и интернационализмътъ играе роля.

С. Костурковъ: Въпросътъ е другъ — че националното чувство трѣбва да бѫде използувано за развитието на по-високи чувства отъ него, на една по-горна градация въ душевния животъ на личностьта или рода: това е интернационалното, космополитическото чувство. Това е вѣрно, ама г. Кабакчиевъ за това не говори; той отрича всѣкакво национално чувство (Смѣхъ въ крайната лѣвица)

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще отида по-нататъкъ и до друга една мисъль на г. Кабакчиева, която е отъ сѫщото естество, само че отъ друга область. Защото този, който не държи за националното чувство на единъ народъ, безъ съмнѣние, още по-малко може да държи за неговото религиозно чувство.

Н. Харлаковъ: Тамъ може да бѫде простенъ.

С. Костурковъ: И за да свърша по този въпросъ, нека тутакси кажа нѣколко думи и по него. Г. Кабакчиевъ ни казваше: „Седнали сте тукъ да се занимавате съ нѣкакви си попски, черковни работи". Това сѫ буквално думитѣ му. А, нѣкакви си черковни въпроси, тъй ли!

Х. Кабакчиевъ: Нѣкакви си светии, г. Костурковъ.

С. Костурковъ: Той каза: „съ нѣкакви черковни въпроси". Азъ съмъ записалъ буквално думитѣ му.

Министъръ Н. Апостоловъ: То е право.

С. Костурковъ: Вие, ако не всички, то по-голѣмата часть отъ тѣзи хора, и азъ не сме така черковници и религиозни, както е народътъ, който прѣдставляваме. Но ние не сме дошли тукъ да правимъ закони само за себе си. Ние сме избрани отъ този народъ и трѣбва да държимъ винаги най-голѣма смѣтка за неговитѣ чувства, мисли, интереси — материални и духовни.

Г. Кирковъ: Е добрѣ, сега вие държите тая смѣтка.

С. Костурковъ: А вие, когато твърдите, че сме седнали тукъ да се занимаваме съ нѣкакви си черковни работи, вие оскърбявате този народъ въ неговитѣ най-дълбоки, най-интимни, най-свети религиозни чувства, ако сте човѣкъ на свободата, както претендирате, трѣбва да зачитате съвѣстьта на хората. А да зачитате съвѣстьта на хората, това значи да зачитате тѣхното религиозно вѣрую, тѣхното вѣроизповѣдание, тѣхното религиозно чувство, а не да се подигравате съ тѣхъ.

Х. Кабакчиевъ: Ние искаме раздѣлението на църквата отъ държавата, религията да остане частно дѣло на вѣрующитѣ, тѣ да го издържатъ съ своитѣ срѣдства. Вие трѣбваше да знаете това, срамота е!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни).

С. Костурковъ: Много бързате. Ще кажа двѣ думи и върху него. Недѣйте бърза.

Г. Димитровъ: Днешната църква не е на народа, а на държавата.

С. Костурковъ: Не е на народа ли? Кой Ви каза, г-не, че църквата не е на народа? Докогато въ гл. IX отъ нашата конституция отъ чл. 37 до чл. 43 стои една регламентация на положението на Източно-православната християнска църква, господствующа въ държавата, дотогава тая църква е народна.

Д. Благоевъ: Много Ви сѫ радикални понятията.

С. Костурковъ: И когато измѣстимъ тая глава IX отъ конституцията, тогава можемъ да кажемъ, че църквата не е народна, тогава ще кажемъ, че църквата е частно дѣло. Но то е другъ въпросъ. Когато дойде да се разглежда въпросътъ за раздѣлянето на църквата отъ държавата, ще си кажемъ и ние думата, безъ да се свѣнимъ. Но недѣйте забравя едно, че, за да раздѣлимъ църквата отъ държавата, трѣбва да се иска пакъ съгласието на ония, които сѫ ни пратили тукъ. Това е единъ кардиналенъ въпросъ за духовния животъ на българския народъ, не само на този народъ, който живѣе въ границитѣ на нашата държава, а на цѣлия български народъ, който е пръснатъ въ чуждитѣ държави и който пъшка подъ чуждо иго. И азъ ви питамъ: кога вземахте позволението на вашитѣ избиратели, които сѫ ви пратили тукъ, да говорите съ прѣзрение и ирония за нѣкаква си църква, за нѣкакво раздѣление на църквата отъ държавата?

Г. Кирковъ: Слѣдователно, ние не се страхуваме отъ нашитѣ избиратели, а вие просто се приспособявате къмъ вашитѣ избиратели, не смѣете да се обявите за нѣщо, което е полезно.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

С. Костурковъ: Това е една печална инокризия, която е свойствена на онѣзи, които чрѣзъ демагогия, като използуватъ невѣжеството, искатъ да събиратъ гласоветѣ на простодушния народъ . . .

Г. Кирковъ: Ние се мѫчимъ да издигнемъ нашитѣ избиратели, а не да ги заблуждаваме.

С. Костурковъ: Тогава, когато ние отиваме между нашитѣ избиратели и когато засегнемъ този въпросъ, казваме: ние имаме възгледъ по него, но днесъ този въпросъ не е сложенъ на обсѫждане, той не е въ нашата платформа, нѣма да говоримъ по него тукъ, нѣма да говоримъ и въ Събранието. Защото има други въпроси, които вълнуватъ избирателитѣ въ момента, когато се правятъ избори. И не само че и вие правите това, но вие най-много се приспособявате като сѣгате да задѣвате интимната струна на простичкия, невиненъ избиратель, а сега, когато той е далечъ, вие се отнасяте тукъ съ прѣнебрѣжение къмъ неговитѣ чувства, къмъ неговитѣ вѣрвания. Това е недостойно, г-да! Вие дължите уважение, почить къмъ вѣрата на тоя народъ, макаръ че и вие и азъ да не сме староверци на тая вѣра. И азъ съмъ като васъ, съ вашитѣ възгледи, . . .

Г. Кирковъ: То е вашето политическо мѣрило. Какво значи да не вѣрвате въ едно нѣщо и да искате вашитѣ избиратели да вѣрватъ? Това е лицемѣрие, това е развратъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля, тишина.

С. Костурковъ: . . . защото този народъ има нужда отъ култура, чрѣзъ която да разбере, какво му е дала религията и какво може да му даде.

Г. Кирковъ: Вамъ църква и вѣра не трѣбва, на други трѣбва. За това мисли и г. Радославовъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви, г. Кирковъ.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители, този въпросъ е много интересенъ.

Г. Кирковъ: За васъ интелигентнитѣ религия не трѣбва, а трѣбва за народа, защото инакъ какъ ще го вържешъ за врата, какъ ще го влачишъ на касапницата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

С. Костурковъ: Единъ народъ не може да стои съ празна душа. Това е елементарна психологическа истина. Той все ще има една религия, каквато и да е тя.

Г. Кирковъ: Ама Вие си запазвате правото да нѣмате религия.

С. Костурковъ: Това е било отъ памтивѣка и има всички изгледи, че това ще бѫде и въ бѫдаще. Само формитѣ на вѣрването, на религията се измѣняватъ, а онова дълбоко интимно чувство, което поражда религията, стои като залогъ дълбоко въ душата на човѣка, на личностьта. И ако едно врѣме за народа е билъ потрѣбенъ единъ Аписъ въ Египетъ, или звѣздитѣ въ Асиро-Вавилония, или нѣкакъвъ си Юпитеръ въ Римъ, или Зевсъ въ Гърция, дойде врѣме, когато трѣбваше да се роди за човѣчеството другъ Богъ, за да замѣсти старитѣ богове, старитѣ вѣрвания и чрѣзъ тая нова религия да си даде отговоръ на всички тайни, на всички странни зататки, които прѣзъ вѣкове сѫ разяждали на кръстъ човѣшката душа. И днесъ народитѣ пакъ търсятъ отговоръ на тѣзи високи, страшни въпроси, и едни отъ човѣцитѣ намиратъ тоя отговоръ въ науката, а други въ религията. Но и въ науката не можаха да намѣрятъ пъленъ отговоръ, и затуй, колкото да се стрѣмятъ хората чрѣзъ науката да се отметнатъ отъ метафизиката, метафизиката и днесъ има своето царство. Защото човѣкъ би се обърналъ на мизантропъ, когато изпусне своята душа и се види отчужденъ отъ всички духовни въпроси.

П. Даскаловъ: Тръгнете подиръ Кортеза, за метафизиката има едно Кортеза.

Прѣдседателствующъ Д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви, г. Даскаловъ, сега Ви иде редътъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Той нѣма никакво вѣрую.

С. Костурковъ: Азъ имамъ своето вѣрване, г. Табурновъ!

Д-ръ П. Табурновъ: Може да е нѣкакъвъ другъ символъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

С. Костурковъ: Ние, които боравимъ съ обществени въпроси, които сме избраници на единъ народъ, не можемъ да не държимъ смѣтка за неговитѣ вѣрвания, за неговата религия. Ние трѣбва да издигнемъ този народъ до нашето разбиране и тогава, когато той дойде до туй разбиране, той самъ, г-да, ще ни покани да раздѣлимъ църквата отъ държавата, да унищожимъ ония култове, които сега сѫ въ сила.

В. Коларовъ: Вие никога нѣма да съдѣйствувате на народа да дойде до тази култура.

С. Костурковъ: Очевидно е, че е така, споредъ васъ. Само че вие сте арбитри, вие сте оракули, които давате отговоръ на голѣмитѣ всечеловѣчески въпроси. То се знае; вслѣдъ вие все такава поза засмате отъ своето мѣсто и отъ трибуната; вие все се явявате арбитри, за васъ всичко, което е тукъ, е нищо, само вие сте нѣщото, само вие сте, които рѣшавате всичкитѣ въпроси. Нима ние правимъ нѣщо за повдигането културата на този народъ, за повдигането на политическото и гражданственото съзнание на народа, нима ние хвърляме поне една искрица въ тъмната народна душа! Не, ние хвърляме снопове отъ тъмнина, отъ мракнина, а само вие хвърляте снопове отъ лѫчи въ народа.

Г. Кирковъ: Вие доказахте колко свѣтлина хвърляте между народа.

С. Костурковъ: Вие отивате даже по-нататъкъ — подигравате се съ народния култъ. Но съ подигравки не ще отлѫчите народа отъ религиозния му култъ — култътъ е въ човѣшката душа. И вие, които възставате противъ религиозния култъ, имате такъвъ култъ, само че въ по-друга форма. Всѣки 1 май, когато видя организирания пролетариятъ да дефилира и съ пѣсни да празнува своя работнически день на труда, иде ми на ума за ония шествия, литии, които особено прѣзъ срѣднитѣ вѣкове ставаха по цѣла Европа съ онѣзи хоругви, съ онѣзи знамена и благославяния. Това е вашата религия, това е вашия култъ, това сѫ вашитѣ хоругви. Защо се подигравате съ хоругвитѣ на простия народъ? Идете повдигнете съзнанието му, да замѣните този му култъ съ другъ. Но този народъ не може да бѫде безъ никаква религия, безъ никакъвъ култъ, а и вие самитѣ не можете безъ такъвъ култъ. Вие виждате въ какво положение, въ какъвъ импасъ попадате.

Г. Кирковъ: Но вие, интелигенцията — можете!

С. Костурковъ: Прочее, политическата страна на въпроса, както виждате, не стои съвсѣмъ тъй, както я представи г. Кабакчиевъ.

Но по-важно е друго. Постига ли се политическата цѣль, която очевидно прѣслѣдва правителството съ въвеждането на григорянския календаръ? Ще можемъ ли ние политически и духовно да се приближимъ повече къмъ срѣдно-европейскитѣ държави? На този въпросъ може да се отговори, безъ забикалки, съ двѣ думи — не можемъ. Защото не съ едно врѣмеброене ние въ политическо отношение ще се приближимъ повече къмъ централнитѣ държави, нито пъкъ ще получимъ нѣкаква полза, ако се отдалечимъ отъ ония държави, които иматъ стария календаръ — юлиянското врѣмеброене. Напротивъ, не мислите ли, че като искаме да се приближимъ съ западнитѣ държави, ние се отдалечаваме отъ нашитѣ съсѣди, които всички до единъ иматъ това старо врѣмеброене.

П. Даскаловъ: Тѣ ще дойдатъ при насъ, не плачете за тѣхъ.

С. Костурковъ: Съвсѣмъ не плача за тѣхъ. — Азъ изтъквамъ, г. г. народни прѣдставители, само слабата страна на въпроса.

П. Даскаловъ: Азъ Ви казвамъ силната страна на въпроса — тѣ ще дойдатъ при насъ, щатъ не щатъ.

С. Костурковъ: Друго нѣщо има още. Измѣняването на врѣмеброенето, замѣстването на юлиянския календаръ съ григорянския, ще внесе, както знаете, единъ смутъ въ душата на простичкия българинъ. Да! А за туй ние трѣбва да държимъ смѣтка въ всѣко врѣме, особено днесъ. Затуй ние сме съвѣтвали и съвѣтваме винаги голѣма прѣдпазливость. По поводъ на тази наша голѣма прѣдпазливость, която ние искаме, г. министърътъ на правосѫдието укори всички ония, които поддържаха тая прѣдпазливость. „Съ тая прѣдпазливость — казваше той — „нищо до сега не е направено. Ние, либералитѣ, сме малко или много рѣшителни човѣци, ние всичко вършимъ безъ това прѣдпазване. Ето идеята за обединението на България съ Македония и тя се осѫществи; ако бѣше тая прѣдпазливость, която прѣпорѫчате, и това нѣмаше да стане". Да бѫдешъ прѣдпазливъ, туй значи да бѫдешъ уменъ, а не страхливъ. Прѣдпазливостьта и страхливостьта сѫ двѣ различни понятия. Нима е голѣма рѣшителность, нима въобще е рѣшителность да се внася измѣнението на календара на врѣмеброенето по този начинъ, както сега се поставя? Напротивъ, тъкмо туй свидѣтелствува, ако искате да знаете, по моему, за страхливость, а не за рѣшителность. Защото, ако г. г. министритѣ бѣха рѣшителни, тѣ щѣха да чакатъ едно по-спокойно врѣме, когато българскитѣ избиратели можеха свободно да се произнесатъ по всички проектирани законодателни мѣроприятия, и тогава правителството да излѣзѣше съ своя законопроектъ, да го направи достояние на обществото, на печата, на събранията, на общественната мисъль. Вмѣсто това, правителството дебне, правителството чака, и избра единъ моментъ тогава, когато дѣйната часть на българското общество е съ пушка при позѣ, днесъ за днесъ, по фронтоветѣ, когато по села, и градове сѫ останали жени, дѣца и старци, и отъ друга страна, когато и печатътъ, и рѫцѣтѣ, и краката, и устата на нашитѣ хора, които се занимаватъ съ политика и журналистика, сѫ вързани, когато имаме една нечувана по свѣта и невидена по мѣсечината по своето естество цензура, за да внесе своя законопроектъ. Защо така бѣ, джанамъ? Сега, когато никой не може да се противопостави на нашитѣ планове и искания, сега ще го прокараме. Това храбрость ли е? Това рѣшителность ли е? Не, това е страхливость.

Но има едно друго нѣщо. Тукъ се засѣга и единъ чисто религиозенъ въпросъ. Това е въпросътъ за праздницитѣ. Напразно се сили законопроектътъ въ своитѣ мотиви да ни увѣри, че канонитѣ, черковнитѣ правила, не били засегнати. Вчера най-краснорѣчиво и много аргументирано, особено двама отъ ораторитѣ, г. Бобчевъ и г. Гиргиновъ, до-

казаха тъкмо противното на онова, което се казва тукъ. То е истина. И че това е истина, вижда се още отъ факта, че Св. Синодъ, по моитѣ положителни свѣдѣния, е вече реагиралъ на онова, което правителството е внесло тукъ, за да бжде прокарано. Азъ питамъ, освѣнъ това, правителството: понеже тукъ работата се отнася до фиксиране на дати, на извѣстни черковни, религиозни празници, сондирало ли е, вземало ли е правителството по този въпросъ мнѣнието на компетентната наша духовна, черковна власть? Елементарната учтивость поне налага на правителството да иска мнѣнието на Св. Синодъ. Азъ заявявамъ рѣшително, че не е искано мнѣнието на Св. Синодъ. А това, г-да, е отъ значение за простия човѣкъ, за простия народъ, който слуша какво ще му каже неговиятъ свещеникъ, а свещеникътъ слуша какво ще му каже неговиятъ архиерей, а архиереятъ слуша какво ще му каже неговиятъ Синодъ. Това е една организация, която има свое управление, това управление има своитѣ права, обозначени въ конституцията, правителството е длъжно да зачита тѣзи права. Ако не искате да ги зачитате, дайте да измѣнимъ конституцията. Тогава разбирамъ, нѣма да ги зачитаме, тогава ще бждемъ въ правото да не зачитаме никого, но дотогава, докогато, както казахъ, въ нашата конституция има гл. 9 съ чл. чл. 37 до 43, правителството е длъжно да се съобразява съ прѣдписанията на тия текстове отъ конституцията. Правителството и това не е направило. Нѣщо по-лошо даже, правителството е толкозъ леко и толкозъ прѣнебрѣжително погледнало на въпроса, че то дори не е сондирало специалното учрѣждение — кодификационната комисия — което създадено анджакъ за такива цѣли: когато се създаватъ законопроекти, да бждатъ прегледани отъ него. Този законопроектъ не е и помирисалъ кодификационната комисия. Затова и той е много оригиналенъ по начина, по който е редактиранъ. Той съдържа въ себе си, вмѣсто постановления, нѣкакви си мотиви, нѣкакви си доказателства, нѣкакви си убѣждения. Напр., чл. 6 е редактиранъ така: „Тъй като календарната реформа въ нищо не засѣга нито догмитѣ, нито каноническитѣ правила и вжтрѣшния вѣрски животъ на православната църква и тъй като погрѣшностьта на календара на Юлия Цезаръ е била констатирана още въ Никейския вселенски съборъ, то установенитѣ въ закона за празницитѣ неприсжтствени дни, господски и светийски, ще се празнуватъ на сжщитѣ дати по новия стилъ, чрѣзъ което се поправя погрѣшностьта на юлиянския календаръ".

Само че тукъ се пише не членъ отъ единъ законъ, тукъ се пише статия нѣкаква си, развива се една мисъль. Че това не е законопроектъ! Ако този законопроектъ бѣше отишелъ по надлежния редъ въ кодификационната комисия, той нѣмаше да бжде такова чедоноче съ своята редакция. Толкова правителството е безалаберно въ дадения случай, толкова е прѣнебрѣгнало най-елементарнитѣ правила, които се изискватъ при законодателството. Правителството, обаче, едно нѣщо не е забравило. То не е забравило своята политическа цѣль, която прѣслѣдва: да заличи извѣстни спомени отъ историята на България и да запази други, като съ това мисли да насажда националистично чувство у българина. Едно чуждо разбиране на нѣщата! Така правителството не е забравило да обозначи точно датитѣ, въ които ще се празнуватъ рожденията день на Негово Царско Височество Прѣстолонаслѣдника, тезоименнитѣ день на Нейно Величество Царицата, рождениятъ день на Негово Величество Царя. Всичко туй не е забравено.

В. Коларовъ: Това е национализъмъ.

С. Костурковъ: Ще прощавате, то не е национализъмъ, г. Коларовъ. Българскиятъ народъ не разбира национализма така, както го разбира законопроектътъ. Той разбира своя национализъмъ въ своето национално единство, а не го разбира въ лицето на своя царь; не олицетворява своята национальность въ царь Фердинанда или въ покойния князъ Александъръ; българскиятъ народъ, както ви казахъ, друго разбира подъ своята национальность. И г. г. министритѣ искатъ именно другото разбиране да вмъкнатъ въ душата и сърцето на българина.

В. Коларовъ: Тамъ е въпросътъ.

С. Костурковъ: И това е собствено главната задача, основната мисъль на законопроекта: Ние не виждаме 19 февруарий, освобождението на България. Защо? Защото напомнюва нѣкаква-си руска политика. Господи Боже, какво значи туй? Неужели затуй, защото воюваме съ руската държава, ние трѣбва да скжсаме всички исторически връзки съ ония събития, които създадоха днешна България? Ами че кждѣ щѣхте да бждете вие министри, г. г. министри отъ днешния кабинетъ, ако не бѣше датата 19 февруарий? Ами ние всички, както и азъ, щѣхме да бждемъ роби на нашата нещастна съ кръвь облѣна земя.

П. Даскаловъ: Не се знае.

С. Костурковъ: Роби щѣхме да бждемъ, бждете увѣрени.

П. Даскаловъ: Не е вѣрно.

С. Костурковъ: Защото онця, които пѣеха, както криво прѣдава г. Кабакчиевъ мисъльта, че свободата не ще екзархъ, а иска Караджата, и тѣ запѣха тази пѣсень, когато бѣше врѣме, но по-напрѣдъ свободата искаше екзархъ, на тогава поиска Караджата. Народитѣ въ своето освободително движение прѣживѣватъ етапи. Прогресътъ на човѣчеството, извоюването на неговитѣ свободи и всички духовни блага, не става лесно. Не търпи, както знаете, никакви скокове. Самитѣ революции не сж нищо друго, освѣнъ по-значителна крачка отъ еволюцията, обозначена по-силно, по-ярко подчертана; тя е по-голѣма брънка отъ еволюцията на народа, на дадена държава. Та най-напрѣдъ нашето освободително движение искаше екзархъ, на дойде врѣме, когато екзархъ не ще, иска Караджата. Най-напрѣдъ то поиска духовното освобождение. Защо? Защото, безъ националното самосъзнание да се кристализира до извѣстна степень, не бѣше възможно да се мисли и говори за нѣкакво политическо национално освобождение на България. И нашата църква изигра, както знаете, велика роля въ миналото. Нашиятъ свещеникъ, заедно съ нашиятъ учитель ржка подъ ржка бѣха първитѣ борци за духовното освобождение на България и по-послѣ за политическото възраждане и освобождение. Ние нѣмаме тукъ западноевропейската църква съ своето потисничество. Трѣбва да правимъ строга разлика между двѣтѣ църкви, и затуй трѣбва да държимъ за нашата православна църква да се не мѣси въ римо-католическата дотогава, докогато народътъ не наложи това, или народътъ не каже, какво църквата не му е потрѣбна. Нашата църква не е била потисническа никога, откакъ България е покръстена.

Д-ръ П. Табурновъ: Ами гръцката?

С. Костурковъ: Българската църква, българското духовенство не сж били единичкиятъ ободрител, единичкиятъ утѣшитель на падналитѣ духомъ, на изнемощѣлия икономически българския селянинъ или гражданинъ въ мрачното далечно или близко минало.

Г. Димовъ: Въ всѣки случай, не е църквата, а властьта.

С. Костурковъ: Тази църква съ нашитѣ училища бѣха единственитѣ лжчи, които пробиваха като копие мрачината въ българската земя и които подготвиха националното възраждане, освобождението религиозно — църковно noправо — и политическо на България. Е добрѣ, дойде свободата на България съ помощьта на дълги, голѣми борби, епични борби, въ които българското племе записа имената на славни борци. Българското племе даде всичко туй, що можеше, то даде най-скжпи жертви, най-скжпитѣ свои синове прѣдъ олтара на своята политическа свобода. Но това не бѣше достатъчно. Трѣбваше много повече кръвь да се пролѣе по такива или други подбуди, по такива или други държавни съображения на руската държава, за да се освободи България. И България се освободи. 19 февруарий е символътъ на българското освобождение, 19 февруарий е празникътъ, който наравно се чествува и празнува навсѣкждѣ въ България досега, както 11 май, празникътъ на Св. св. Кирилъ и Методий, основателитѣ на българската просвѣта. И днесъ слѣдъ 40-годишно почти празднуване вие, г. г. министри, искате да изчовъркате изъ душата, да издълбаете изъ сърдцето на българина всички спомени за този день. Това не може и не бива да го сторите. Азъ съмъ убѣденъ, че, ако вие днесъ го сторите, утрѣ дълбоко, горчиво ще се разкайвате.

Вие виждате, прочее, че вашиятъ законопроектъ, отъ която страна да се разглежда, той прѣдставлява едно парче книга, той е съвършено слабо обмисленъ, неиздържащъ ни най-малка критика. Вие виждате, че тукъ не е въпросътъ само за промѣна на календара. Безспорно, григориянскиятъ календаръ е по-правъ отъ юлиянскиятъ, но не е тамъ въпросътъ. Главниятъ въпросъ е, какво гоните съ това промѣняне и защо гоните тия цѣли, чисто политически и религиозни? Че вие по този начинъ, безъ да искате, ставате проводници на онази идея, която много отдавна се носи въ България отъ високия нейнъ факторъ, именно за приближаването на България къмъ унията. Не се смѣйте, г. Табур-

новъ. Азъ бихъ казалъ на всички ви, че днесъ не е врѣме да се занимаваме съ такива въпроси.

Д-ръ П. Табурновъ: Календарътъ ли е силата на православието? Язъкъ! Друга сила има православието, а не календара.

Д. Теневъ: Католицитѣ малко да приказватъ сега.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Най-послѣ азъ ще се спра съ нѣколко думи върху единъ послѣденъ въпросъ, той е въпросътъ за наврѣменностьта или ненаврѣменностьта на този законопроектъ. Споредъ моето разбиране, най-важниятъ въпросъ по този законопроектъ е въпросътъ за неговата наврѣменность или ненаврѣменность. Днесъ, когато всички българи и всички граждани на България въ селата и градоветѣ треперятъ за утрѣшния день, когато не знаемъ какъ утрѣ ще осъмнемъ на сѣвернитѣ или южнитѣ наши граници, когато не знаемъ какъ ще се свърши страшната кървава касапница, която унищожава Европа ето вече двѣ години, ние, вмѣсто да вземемъ мѣрки да цѣримъ онѣзи голѣми зинали рани на народното тѣло, вмѣсто да вземемъ мѣрки да задоволимъ онѣзи голѣми нужди, безъ задоволяването на които вие не можете да искате никакво спокойствие вътрѣ въ страната и тамъ на фронта — вмѣсто туй да правимъ, казвамъ, ние сме взели да се занимаваме съ нѣкакво промѣнение на календара. Това е горчива, жлъчна ирония. Г. министъръ-прѣдседательтъ напразно заявяваше завчера: „Азъ, казва, се измамихъ, като заявихъ по-рано, че опозицията не ми прави никакви прѣчки; обратно, опозицията захваща пакъ да държи своето старо поведение“. Какво искаше да каже г. министъръ-прѣдседательтъ? Че опозицията взе да критикува много строго, жестоко?

П. Даскаловъ: Да си показва рогата

С. Костурковъ: Да, разбира се. Че ние ли сме виновни, г-да, когато вие, вмѣсто да се занимавате съ нуждитѣ на страната, вмѣсто прѣди $2^{1/2}$ мѣсеца, щомъ се откри сегашната сесия, да ни внесете новъ законопроектъ за урегулирване въпроса за скъпотията, която е повдигнала ужасъ въ страната, която ще причини смутове въ края на краищата — бъдете увѣрени въ това — . . .

Министъръ Х. Г. Поповъ: Нѣма да стане това.

С. Костурковъ: . . . вмѣсто това да направите, вие ни занимавате съ дреболии, вие ни внасяте законопроектъ за прѣименуване църквата „Св. Александъръ Невски“ и за промѣна на календара. Е, когато вие постъпвате така, що да правимъ ние, членоветѣ на опозицията? Да си завържемъ устата и умоветѣ? Това не можемъ да направимъ, защото ще бъдемъ прѣстъпници спрѣмо своята съвѣсть, спрѣмо своя мандатъ, спрѣмо своята задача и спрѣмо интереситѣ на ония, които сж ни пратили тукъ. Ние нѣмаше да говоримъ това, което говорихме, ние щѣхме да се задоволяваме винаги съ своитѣ декларации, както правихме извѣстно врѣме, ако вие, г. г. министри, бѣхте по-благоразумни, ако вие не ни давахте такива поводи, ако не позвѣхте такива прѣдизвикателства съ такива необмислени законопроекти. Вие, вмѣсто да ни дадете нѣщо сериозно, което засѣга отблизо живота, кожата на българския селянинъ и гражданинъ, който се чуди какъ да свърже двата края, вмѣсто такива законодателни прѣдложения да ни дадете, вмѣсто такива мѣроприятия да ни внасяте, вие внасяте такива въпроси: за прѣименуване църквата „Св. Александъръ Невски“ и за календара. Е, какво да направимъ? Да мълчимъ ли? Да не излѣземъ ли да ви кажемъ, че това е ирония съ днешната сждба на българина въ селото и града? Вие се скжпите да направите помощьта на войнишкитѣ сѣмейства отъ 35 ст. на 50 или 60 ст., а не се скжпите да ни отнемете два дена само по единъ календаренъ въпросъ. И ако направите смѣтка, ще видите, че ние, които сме тукъ, изядохме хлѣба на хиляди дѣца и сирачи на войнишкитѣ сѣмейства.

Нѣкой отъ дѣсницата: Защото приказвате по два часа.

С. Костурковъ: Тази елементарна смѣтка я правятъ хората и ние сме длъжни да я правимъ, да се не занимаваме съ такива празни въпроси.

Нѣкой отъ дѣсницата: Щомъ е празенъ, защо говорите?

С. Костурковъ: Това е празенъ въпросъ. Този въпросъ ще добие своята важность тогава, когато се нормализира положението на България. Тогава и ние, слѣдъ като урѣдите разпрата по този въпросъ между правителството и църквата, ще гласуваме за замѣняването на календара, но днесъ, когато има други сждбоносни въпроси за обсжждане, за разглеждане и рѣшаване, ние да се занимаваме съ такива дреболии, това е да се подигравате съ себе си, съ мандата си, да се подигравате и съ гладуващето население въ България. И днесъ, когато вие мислите, че всичко стои благополучно, и днесъ хората стоятъ безъ освѣтление въ кжщи; и днесъ се чудятъ началници на отдѣления въ София какъ да свържатъ двата края. Началникъ на отдѣление, дългогодишенъ приятель на правителството, прѣдъ мене прѣди двѣ недѣли казва: „Не зная какъ ще живѣя, не е възможенъ животътъ“.

Нѣкой отъ дѣсницата: Кой е той?

С. Костурковъ: Това го казва единъ човѣкъ, който получава една голѣма заплата. Г. г. народни прѣдставители! Какво е положението на ония, които иматъ по 30 л. или по 15—20 л. мѣсеченъ приходъ и които иматъ по нѣколко члена сѣмейство? Това положение е ужасно, мизерия невъзможна, а вие знаете, че мизерията, гладътъ, това сж най-лошитѣ съвѣтници на човѣка. Искате ли, прочее, единство въ Парламента, което да се разнесе по всички краища на боймитѣ полета, искате ли въодушевление, искате ли братска ржка, не ни давайте да се занимаваме съ такива празни за момента въпроси, а ни занимайте съ ония въпроси, които се касаятъ до подобрѣние участьта, живота на населението вътрѣ въ страната, до подобрѣние на положението на ония, които съ пушка въ ржка бранятъ днешнитѣ граници на България, и тогава ние не само нѣма да ви осждимъ, не само нѣма да се дразнимъ, ние ще ви похвалимъ, ние ще ви ржкоплѣскаме, защото ще заслужите похвалитѣ, ще заслужите ржкоплѣсканията. (Възражение отъ дѣсницата)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

С. Костурковъ: А днесъ, когато вие, вмѣсто това, излизате да ни занимавате съ такива несвоеврѣменни и пикантни въпроси, не само че не ви ржкоплѣскаме, не само че не ви похваляваме, но ние високо протестираме за иронията, която отправяте и къмъ насъ, която отправяте и къмъ населението и къмъ воюващитѣ на нашитѣ граници. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата и лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Стоянъ Даневъ.

Д-ръ С. Даневъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ се намирамъ въ недоумѣние, какво поведение да държа прѣдъ внесеното прѣдложение. Недоумѣнието произхожда отъ това, че текстътъ на внесеното прѣдложение заедно съ придружающитѣ го мотиви гласятъ едно, а снощи отъ тази маса чухме изявления, които като да сочатъ, че министерството не усвоява всецѣло становището на законопроекта. За жалость, изявленията на г. министра на правосждието не бѣха изявления на компетентния министъръ, на министра на външнитѣ работи и на изповѣданията.

П. Даскаловъ: И компетентниятъ министъръ даде сжщитѣ изявления, но въ това врѣме вие не бѣхте тукъ, а защищавахте дѣлото по шпионажа.

Т. Ноевъ: Отъ тебе по-голѣмъ шпионинъ нѣма.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д-ръ С. Даневъ: Азъ бѣхъ тукъ, когато г. министрътъ даваше своитѣ обяснения, но шумътъ бѣше толкова голѣмъ, щото не можа да се разбере какво въ сжщность той искаше да каже. Ние нѣколко пжти го поканихме да стане и съ нѣколко думи да заяви, че всичко онова въ законопроекта, което засѣга църковнитѣ празници, се оттегля, и ние бѣхме готови да се откажемъ да вземаме думата по законопроекта. За голѣмо съжаление, такива изявления отъ негова страна не се направиха, и ето защо азъ казвамъ, че се намирамъ въ недоумѣние какъ да гледамъ на прѣдложението.

Ако се спра на текста и на мотивитѣ, които придружаватъ законопроекта, азъ не мога да не възстана противъ

него, защото явно е, че съ внесеното прѣдложение се цѣли унищожението на църковнитѣ празници помимо наредбитѣ на църквата. Както се види и отъ мотивитѣ на законопроекта, има се предъ видъ да се обособи нашата църква отъ православнитѣ, да се вземе актъ отъ случайното съвпадение празнуването на Великдень тази година заедно съ католическата църква, за да може оттамъ нататъкъ, занапрѣдъ, при календарната реформа, това празнуване да става заедно. Това е, което всѣки единъ ще разбере. Ако азъ се заблуждавамъ, толкова по-добрѣ. Азъ съвсѣмъ не съмъ се качилъ на тази трибуна да се ровя изъ кюшетата на законопроекта само и само да критикувамъ. Напротивъ, ако тукъ се заяви отъ компетентния министъръ въ края на дебатитѣ, че всичко онова, което се отнася до църковнитѣ празници, се оттегля, още по-добрѣ. Онова, което ще остане, то сжщо така, може би, ще бжде прѣдметъ на обсжждане, но не ще прѣдставлява нѣкой особенъ интересъ. Вие виждате колко и въ редоветѣ на опозицията сж готови да държатъ смѣтка за ония цѣли, похвални иначе, които отъ тукъ се подчертаваха, за обединение на врѣмеброенето между България и нѣкои наши съсѣдни държави. Но и отъ туй гледище, ако искаме да бждемъ безпристрастни, трѣбва да изтъкнемъ, че, щомъ законопроектътъ не се докосва до църковнитѣ празници, или съ други думи, щомъ се прѣдостави на църквата да си има своитѣ празници по юлиянския календаръ, тогава отъ желание да се приближимъ по въпроситѣ за нашитѣ сношения, икономически или културни, съ западнитѣ държави, ние ще създадемъ въ България два календари и ще имаме очевидно единъ конфликтъ вжтрѣ въ страната, който, трѣбва да призная, не би билъ желателенъ. И ако би имало какво да се каже, то е само отъ това гледище, че въ една и сжща държава ще имаме два календари. Но азъ признавамъ, че неудобството не е отъ такъвъ характеръ, щото да ни застави да гласуваме по принципъ противъ законопроекта, стига само г. министърътъ на изповѣданията да стане да ни заяви, както казахъ, че всичко онова, което се отнася до църковнитѣ празници, ще бжде оттеглено отъ законопроекта, т. е. че на второто четене тази часть ще отпадне. Въ такъвъ случай не ще има нужда да говоримъ нито за конституция, нито за принципа за свободата на вѣроизповѣданието, нито за народната църква, нито да правимъ алюзии на нашитѣ връзки съ вънншнитѣ държави, нито за онѣзи исторически спомени, които имаме общи съ тѣхъ, защото всичкитѣ тѣзи въпроси ще станатъ вече безпрѣдметни. А вѣрвайте ме, че въ днешно врѣме, колкото повече сждѣйствуваме да се избѣгне всичко, по което може да има разногласие, толкова по-добрѣ, защото ние ще се прѣдставляваме по-сплотени, по-неразделени, а това не може да не прави впечатление навънъ. Ние, отъ друга страна, съ това не затрудняваме пжтя на прѣговарянията, на споразумѣнията тогава, когато ще настжпи моментътъ.

Ето накжсо думитѣ, които азъ исках да кажа. Ще бжде крайно желателно, за да се тури край на недоумѣнията, въ които се намираме, г. първиятъ министъръ да вземе думата и ясно и положително да изкаже становището на кабинета слѣдъ дебатитѣ, които станаха. И ако той повтори туй, което азъ вчера не чухъ добрѣ и не можахъ да разбера, въ смисълъ, че всички църковни празници оставатъ по старому. . .

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Не съмъ говорилъ още.

Д-ръ С. Даневъ: Г. Даскаловъ казваше, че г. министъръ-прѣдседательтъ направилъ изявления. Ето г. първиятъ министъръ каза, че не е говорилъ.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Не съмъ говорилъ още.

Д-ръ С. Даневъ: Азъ свършвамъ съ единъ апелъ къмъ г. първия министъръ: като държи смѣтка за изказанитѣ мнѣния отъ опозицията и за общото мнѣние въобще по този въпросъ, да направи една декларация по въпроса, която да тури край на разногласията, за да може онуй, което той внася като реформа, да посрѣщне по възможность единодушното одобрѣние на цѣлата Камара.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Петъръ Даскаловъ.

(Председателското мѣсто заема прѣдседательтъ)

П. Даскаловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато прѣди 40 години България се освободи. . .

С. Момчевъ: Много отдалечъ захвана.

Д-ръ П. Табурковъ: А Вие отидохте до Юлий Цезаръ.

П. Даскаловъ: Да, отъ много далечъ, защото трѣбва отъ далечъ да захвана, за да дойда до днесъ. — Когато прѣди 40 години България се освободи, на България се даде едно управление, за което мнозина въ учрѣдителното Събрание, много добри българи и патриоти, повдигнаха въпросъ, дали българскиятъ народъ, току-що излѣзълъ отъ едно робство, не живѣлъ и не видѣлъ никога конституционно управление, никога не почиталъ и не се радвалъ на свободата, би могълъ да живѣе при онази конституция, която му се даде. Имаше хора убѣдени, които даже се борѣха да попрѣчатъ на въвеждането на конституцията, въ името на която нѣколко души днесь и всѣки день сж говорили и има да слушаме да говорятъ, имаше, казвамъ, мнозина, които съ много по-голѣма убѣдителность говорѣха и поддържаха, че българскиятъ народъ ще се покваси, ще се развали, нѣма да може да постигне никакви успѣхи при тази голѣма свобода, която му даваше нашата конституция. Тѣзи хора се измамиха, защото въ продължение на 40 години ние живѣхме подъ управлението на една конституция, която, наистина, много пжти се тжпка, много пжти се унищожава, но пакъ възкръсва. Въ всѣки случай грѣшкитѣ, които направихме и правимъ прѣзъ това врѣме на конституционно управление, все пакъ сж по-малки и по-простими, отколкото грѣшкитѣ, послѣдствията на които бихме теглили и до днесъ, ако не се наложеше на българския народъ току-що влѣзалъ въ политическия животъ, една конституция и се наложеше едно управление по-друго, отколкото това, което имаме. Наистина, тоя народъ, отведнъжъ като влѣзе въ новъ животъ, съ много нови работи трѣбваше да се срѣща и свиква. Нищо ново отъ онуй, което въ продължение на 40 години е влизало въ живота на този народъ, не е възприемано току-тъй, съ лека ржка, а всичко е било възприемано съ една опозиция, нѣкой пжть по-силна, другъ пжть по-слаба, но всѣкога съ опозиция. Тогава, когато аршинътъ и лакътътъ се измѣниха въ метровата система, когато оката и драмоветѣ се измѣниха въ килограми и грамове, имаше хора, които най-жестоко се борѣха и които казваха, че въ България не ще свикнатъ на това, имаше хора, които дълбоко бѣха убѣдени, че, ако се прѣмахне оката, драмътъ, лакътьтъ, парата, България ще загине не, но ще тръгне нѣкакъ си по кривия пжть, или ще се тласне въ единъ много кривъ пжть, вслѣдствие на тия нововъведения, които днесъ за насъ не сж отъ никакво значение, които нѣматъ никакви лоши послѣдствия, защото влѣзоха въ обикновения животъ на народа полека-лека и народътъ свикна съ тѣхъ. Днесъ даже има много кжтове въ България, кждѣто, макаръ и несвикнали хората съ тѣхъ, при все туй тѣ сж установени навсѣкждѣ, на изтокъ и на западъ, на сѣверъ и на югъ, въ цѣлото наше отечество. Би било много интересно, ако вземѣхъ да цитирамъ всичката онази жестока опозиция, която е правена и на най-малкитѣ реформи отъ такъвъ характеръ, които сж били въвеждани, щѣхте да чуете твърдѣ интересни и смѣшни сцени за днешния день, но понеже това е история, а отъ тукъ азъ не мога да правя аудитория, да разправямъ исторически работи, ще мина всичко това, като прѣдоставя на всички, които се интересуватъ отъ нашето минало и отъ нововъведенията, които сж правени, да отидатъ да се ровятъ и да видятъ, какъ българскиятъ народъ, постепенно-постепенно е расълъ и какъ, въпрѣки голѣмото суевѣрие и прѣдразсждъцитѣ, които като всѣки народъ е ималъ и има и днесъ, все пакъ се е издигналъ до едно положение, което, за негова честь, може да се каже, че му дава едно почетно мѣсто между народитѣ въ Европа. Защо? Защото една реформа въ България всѣкога може по-лесно да се въведе, отколкото кждѣто и да е другадѣ. Вие си задавате въпросъ и питате: защо правителството иде съ една календарна реформа въ днешнитѣ врѣмена? Едни прѣдричатъ опасноститѣ за бждащето, други искатъ да кажатъ: „Вие правите тази реформа, но народътъ нѣма да я възприеме, ще се обяви противъ нея“. Всѣкога тѣзи хора се прѣдставятъ като по-добри познавачи на психологията на народа и всѣкога, когато се прави крачка напрѣдъ, идватъ съ такива прокобвания, идватъ даже съ едно прѣдричане, съ което едвали не искатъ да кажатъ: „Вие внасяте една реформа въ календара, но пазете се, ще се свърши войната, ще се вдигне цензурата и тогава ще ви-

димъ какво ще ви направи печатътъ, народътъ и обществото". А вие ще видите, че ще се свърши войната, ще се вдигне цензурата, ще има свобода на печата и календарната реформа, ако се възприеме отъ народното прѣдставителство, азъ съмъ убѣденъ, че ще се възприеме, защото трѣбва да се възприеме отъ цѣлия народъ, и вие, които най-много викате отъ тукъ, ще пишете, щете не щете, писмата си и ще правите смѣткитѣ си и всичко по новия стилъ. Та, найдобра почва за реформи отъ всички държави, безъ съмнѣние, има България, защото е държава най-нова и защото нашиятъ народъ ассъ е повече пригоденъ за реформи, отколкото кой да е другъ народъ. Ние възприехме въ нашия политически животъ такива реформи, които въ Западна Европа държави, които сѫ живѣли съ столѣтия политически животъ, не можеха да ги възприематъ и до днесъ, борятъ се още и пакъ не могатъ да ги възприематъ. Какъ можахме да възприемемъ пропорционалната система, благодарение на която виждаме тукъ хора отъ всички партии, които при друга система никога не биха могли да прекрачатъ оградата на Народното събрание? А виждаме ги въ тая ограда, благодарение на тая система, която е една отъ най-напредналитѣ системи, поне една отъ тѣзи системи, които най-напрѣднали умове на политическата наука, на държавния животъ въ Европа сѫ могли да дадатъ. И при все туй, тая реформа имаше своитѣ опозиционери и своитѣ борци противъ нея.

С. Момчевъ: Това бѣхте Вие.

П. Даскаловъ: Азъ не съмъ билъ противъ тая система, защото, споредъ мене, не сѫ системитѣ, които могатъ да тикнатъ народитѣ напрѣдъ. — Азъ казвамъ, че имаше опозиция и противъ тази система и при все туй тя се одобри отъ всички, даже отъ ония, които сѫ били противъ нея, които по-послѣ казваха по-добрѣ да остане тази система. Защо? Защото, г-да, безспорно е, че въ тази область не сме ние, които ще правимъ изнамѣрвания; тѣхъ ще ги търсимъ въ по-просвѣтенитѣ държави и отъ тамъ всѣкога ще ги вземаме.

Г. Кирковъ: Тукъ не можеше да се измисли барутътъ.

П. Даскаловъ: Не може, защото има хора, които сѫ го вече измислили. Когато правителството иде днесъ съ една календарна реформа, то иде, защото иска да тури насъ и държавата ни наредъ въ пѫтя и въ кръга на онѣзи цивилизовани държави, които по-напрѣдъ угадиха научната истина и които се приспособиха къмъ нея, къмъ научната истина. Вие, обаче, търсите въ тая реформа политика. Азъ не търся никаква политика.

Н. Харлаковъ: Ба, ба!

П. Даскаловъ: Може би този смисълъ да дойде отъ само себе си, може би самиятъ политически животъ, който днесъ прѣкарваме, да й даде политически смисълъ. Но правителството съ тая реформа какво иска да направи? Вие, които днесъ искате да се борите противъ въвеждането на тая реформа, като-че-ли искате да отидете толкова далече, да се издигнете толкова високо и да скочите, че да уловите слънцето и да го спрете: „Стой. Тринадесеть дена не се мърдай, за да дойдемъ съ тебе".

Д-ръ П. Табурновъ: То не се мърда

П. Даскаловъ: Нѣма да го спремъ, слънцето нѣма да дойде съ насъ, а ние ще вървимъ съ него. И г. Бобчевъ, който ни държа една рѣчь за канонитѣ, и г. Гиргиновъ, и всички други, които говорихте, признахте, че, що се отнася до научната истина, безспорно е, че григорянскиятъ календаръ е по-наученъ, по-точенъ съ врѣмето, и ако вие, казваха ни тѣ, не бутате празницитѣ, нѣмаме нищо противъ това нѣщо. Обаче, за да се създаде една почва за опозиция противъ законопроекта — понеже виждаме, че противъ всичко, което се прѣдлага отъ правителството, по инстинктъ вие трѣбва да му направите опозиция, даже тогава, когато виждате, че е необходимо и наложително да се приеме — вие почвате да дирите задни страни. А тѣзи задни страни всякога ги има у васъ, защото имате не само задни планове, но имате и задни мисли за всичко. Вие не можете да си помислите, че може да се върши нѣщо съ желание, да се извърши едно сериозно и умно дѣло. За васъ всѣкога, когато правителството прѣдприеме нѣкое дѣло, като-че-ли то има задна мисъль да оцети интереситѣ на държавата, да оцети религията, да оцети народната съвѣсть. И за да отидете въ този пѫть на критика докрай, вие идете тукъ да говорите такива нѣща, които не сѫ съгласни нито съ парламентарното управление, нито съ конституционния животъ, нито съ конст...ията, която имаме, както това направи г. Костурковъ, който отиде дотамъ, че като се обръщаше къмъ социалиститѣ казваше: „Азъ съмъ съ васъ, но като народенъ прѣдставитель какъ ще дойда да гласувамъ за този календаръ, когато имамъ мои избиратели, които сѫ противъ него"? Нима единъ народенъ прѣдставитель трѣбва да прѣдставлява невѣжеството на своитѣ избиратели, нима нѣма толкозъ умъ, ако неговитѣ 20 хиляди избиратели сѫ въ погрѣшенъ пѫть, да помисли, че той трѣбва да отиде да ги научи и да имъ каже, че грѣшатъ, съ рискъ даже да имъ стане неприятенъ? Защо е народенъ прѣдставитель? За да прѣдставлява това ли, което въ народа е невѣжество, което е безумие, това, което една Куртеза прави? Нека тогава напусне трибуната въ Народното събрание и да отиде да играе ролята на Куртеза, а не да заема една роль по-висока, ролята на народенъ прѣдставитель. Народниятъ прѣдставитель трѣбва да бѫде водитель, трѣбва да бѫде съвѣтникъ на народа. И най-сетнѣ и споредъ конституцията трѣбва да имате прѣдъ видъ, г. Костурковъ, че депутатътъ въ никой случай не е длъженъ — конституцията запрѣщава това — да слуша заповѣдитѣ на своитѣ избиратели.

С. Костурковъ: Не съмъ говорилъ тия работи.

П. Даскаловъ: Ако сте говорили друго, значи изпадате въ противорѣчие и говорите само отъ желание да правите опозиция на правителството. Азъ не бихъ желалъ да излиза отъ тая трибуна единъ народенъ прѣдставитель отъ опозицията да прави опозиция, само отъ желание да прави такава опозиция. Излѣзте съ вашия разумъ, излѣзте съ вашитѣ възгледи по извѣстни въпроси, кажете ни, като, не ще съмнѣние, вие можете да държите смѣтка за чувствата на вашитѣ избиратели. Но прѣди да попитате чувствата на вашитѣ избиратели, по-напрѣдъ попитайте вашия разумъ, кѫдѣ ви сочи пѫтя, а не да говорите и да влизате въ споръ съ тѣснитѣ социалисти за една работа, по която, безспорно, тѣ иматъ повече права. И тѣ ще ви подигравать затуй, защото тѣзи мисли, които вие изнасяте, не можете да излѣзете да ги поддържате прѣдъ сериозни хора.

С. Костурковъ: Говорите така, защото тѣснитѣ ви поддържатъ.

В. Коларовъ: Това е най-силниятъ Ви аргументъ противъ социалъ-демокрацията. (Прѣрѣкания между С. Костурковъ и В. Коларовъ)

П. Даскаловъ: Но нма друго нѣщо, т. г. народни прѣдставители. Забѣлѣзано е, г-да, че всички реформи, които се въвеждатъ, отъ какъвто и да било характеръ, щомъ се признаятъ за реформи полезни, прави, единственитѣ партии, на които е моралenъ дългъ да ги възприематъ сѫ тѣзи отъ демократическитѣ течения. И у насъ, тъкмо по такава една реформа, която въ сѫщностьта си е права, азъ бѣхъ убѣденъ и мислѣхъ, че Демократическата партия и Радикалната, която е съ една крачка ужъ по-далечъ отъ демократическата, ще бѫдатъ първитѣ, които ще дойдатъ да кажатъ: „Ние не вървимъ противъ науката, ние искаме да вървимъ съ науката; и макаръ реформата да се внася отъ едно правителство, противъ което се боримъ, ние ще я приемемъ". А тѣ идватъ и повече, отколкото партиитѣ на реакцията у насъ, служатъ на реакцията. Това е едно такова противорѣчие въ политическия и вѫтрѣшния животъ на тия партии, което ме очудва. Сир., очудва ме привидно, защото въ сѫщность, азъ зная, че у насъ партиитѣ на тъй наречената демокрация, сѫ партии на етикета, понеже тѣ иматъ етикетъ „демокрация", но въ сѫщность приличатъ на онова шише, което носи етикетъ: „Cognac fin Champagne", а въ сѫщность съдържатъ нѣкакъвъ си най-обикновенъ гръцки конякъ, който не може да се пие даже. Това сѫ тѣзи „демократически" партии! Когато се появи въпросъ, дѣто би трѣбвало да имаме поддръжката на демократическитѣ партии, тѣ се явяватъ противници, хора, които ще турятъ прѣчка на тѣзи реформи.

Явиха се още — и мисля, отъ демагогски съображения, а не отъ други — като защитници на нѣкаква въображаемо заплашвана църква отъ нѣкого. Какъ можете да изливате, вие тукъ и да туряте въ желанието на правителството и въ законопроекта работи, които ги нѣма? Какъ можете вие да излизате и се борите съ жаръ, съ остървление противъ пра-

вителството и да защищавате една страна, на която никой не е искалъ да отвори война и да я напада? Вие искате да защищавате църквата? Но и ние я защищаваме. Вие говорите за църквата, но говорите за нея въ днешно врѣме, не като единъ религиозенъ институтъ само, но въ тоя моментъ разбирате църквата като едно срѣдство за вашата бѫдаща борба. Азъ разбирамъ това. И тамъ е прѣстѫпното, ако щете, въ вашитѣ тукъ проповѣди, въ вашитѣ рѣчи, които държахте тукъ, защото искате да настроите църквата противъ правителството, противъ либералнитѣ партии, като искате да ги прѣдставите като партии, които сѫ се опълчили противъ църквата. Можете ли вие да допуснете, че и въ църквата има толкова глупави хора, или хора, които толкова да се водятъ отъ вашитѣ чувства, които толкова да се увлѣкатъ отъ вашитѣ приказки? Най-сетнѣ, новиятъ календаръ, като се въведе, ще го види цѣлъ свѣтъ, ще го видятъ и тѣ. Впрочемъ, тѣ го знаятъ, тѣ сѫ убѣдени въ нуждата отъ тая реформа

И не мислете, г-да, че у насъ църквата, въ лицето на своя Синодъ, въ лицето на своитѣ владици, въ лицето на своитѣ високи сановници, въ лицето на своитѣ духовни князе, недѣйте мисли, че тази църква е служителка на мрака и на невѣжеството. Църквата, и тя е проникната — убѣденъ съмъ въ това — отъ съзнанието да служи на народа и да върви наредъ съ науката. И азъ зная много добрѣ, че имаме иерарси, които не се посвѣниха да заявятъ: „Нима църквата ще искате да турите въ реда на мракобѣсницитѣ? Ние ли сме, които ще отидемъ да възспираме слънцето, и да го тикаме назадъ или напрѣдъ?“ Нашата църква, специално, никога не се е рѫководила отъ тѣзи мракобѣсни и невѣжествени заблуждения, които се пръскатъ въ масата отъ заинтересовани хора. И за честьта на нашата църква, азъ съмъ убѣденъ, че по тоя въпросъ, за календара, тя нѣма да поиска да служи на тъмната кауза на тогозъ или оногозъ, за да може въ бѫдаще да се постигнатъ извѣстни цѣли, съ които църквата нѣма и не може да има нищо общо.

Истината е — което казахъ нѣколко пѫти и го повториха нѣкои оратори — че нашата църква прѣзъ цѣлото врѣме на своето сѫществуване, може да се каже, и главно отъ 30-тѣ и 40-тѣ години насамъ, когато се започна вече църковната борба, е живѣла съ народа, е живѣла съ неговитѣ желания, съ неговитѣ болки, съ неговитѣ надежди. У насъ църквата, е служила винаги на този народъ, не само защото свещеникътъ е носилъ расо, но затуй, защото прѣзъ всичкото врѣме на турското робство той е билъ единственъ прѣдставитель на българския народъ — „булгаръ милети“ — прѣдъ турскитѣ власти, улеснявалъ е участьта на българина, помагалъ му е въ нещастието, и му е бивалъ полезенъ. И затуй виждаме още отъ врѣмето на църковната борба най-виднитѣ българи, онѣзи, които свършваха въ Гърция, Русия или другадѣ нѣкѫдѣ, когато се връщаха, не отиваха да ставатъ чиновници на Високата порта въ различнитѣ вилаети, да заематъ вилаетски и други служби — тѣ можеха да го направятъ, както го правѣха гърцитѣ — а се посвещаваха повече на духовното звание, затуй, защото знаеха, че чрѣзъ него ще могатъ да служатъ на тоя народъ, и да му служатъ тъй, както тѣ разбиратъ, като български патриоти. Иларионъ Макариополски, който толкова страдания изнесе върху себе си въ тая борба, въ едно отъ своитѣ писма до търновски първенци въ борбата за получаване български владици въ извѣстни български градове и епархии, въ едно отъ своитѣ писма, казвамъ — който е запознатъ съ нашата църковна история, ще знае — така опредѣляше своето звание: „Азъ служа на българския народъ; званието ми „духовникъ“ е затуй, за да служа на народа въ днешнитѣ най-тежки за него врѣмена“. И дѣйствително го правѣше. Азъ съмъ ималъ случай не веднъжъ да говоря съ покойния екзархъ Йосифъ, и не веднъжъ той е повтарялъ: „Азъ съмъ, прѣди всичко, юристъ“. Какво искаше да каже съ това? Той искаше да каже: „Ако азъ стоя тукъ на това високо мѣсто, ако заемамъ най-високия духовенъ санъ, отъ 30 и толкова години насамъ, при всички мѫки, особено прѣзъ врѣме на възстанията, когато султанътъ ме заплашваше и пращаше своя първъ секретарь или своя адютантъ да ме кара насила да напиша едно официално послание до моето паство въ цѣла Македония, да се обяви противъ революционеритѣ, а азъ категорически отказахъ — ако стоя на това високо мѣсто, при всичкитѣ нещастия и несгоди, които съмъ прѣживѣлъ прѣзъ всичкото мое екзархуване, азъ го правя — искаше да каже той — защото съмъ прѣди всичко българинъ, защото съмъ, прѣди всичко, юристъ, защото гледахъ на политическата страна на работата, защото подъ расото, за мене имаше български народъ подъ турската империя, единъ милионъ хора, за които трѣбваше да се грижа не само духовно, но и политически да го запазя“. Въ туй се изчерпва аслѫ цѣлата борба на нашитѣ духовници отъ прѣдосвободителната епоха.

Слѣдъ освобождението, не ще съмнѣние, за насъ, въ България, ролята на духовенството въ това поле изчезна. Даже мога да кажа нѣщо повече: ако искате да знаете, даже ролята, която учительтъ играеше въ турско врѣме, заедно съ свещеника, слѣдъ освобождението тази роль прѣстана да има онова грамадно и изключително значение, което имаше по-прѣди. И затуй вече ролята на свещеничеството се ограничи само, изключително въ църквата.

Никой нѣма желание да прѣчи на нашето духовенство да си изпълнява своята роль. Нѣщо повече: ние искаме да си я изпълнява то тъкмо тъй, както Исусъ Христосъ му е казалъ. Защото, ако говоримъ за църквата и църковнитѣ работи, ние можемъ да повдигнемъ нѣкои въпроси, било въпроса за голѣмия съборъ, кѫдѣто трѣбва да влизатъ и свѣтски лица, било други въпроси, които, по политически и други съображения, прѣзъ живота на екзарха не сѫ се повдигнали отъ него или отъ Синода. Въ всѣки случай, отъ насъ не може да се иска повече отъ туй: да желаемъ дѣйствително служителитѣ на черквата да бѫдатъ истински служители на православието.

Какъ може да се твърди, че ние сме противъ всѣкакво православие, когато ние даваме тѣзи увѣрения, че ние не сме противъ черквата, че не сме противъ православието? И затуй, защото се внасялъ единъ законопроектъ за новъ календаръ, щѣли сме да прѣгърнемъ унията, да станемъ униати! Кой ви казва това? Ами че турцитѣ въ Мала-Азия станаха ли униати, като прѣгърнаха този календаръ? Никой не е станалъ униатъ и нѣма да стане. Нима въ Япония, която принадлежи въ по-голѣмата си часть къмъ една езическа религия, като се въведе този календаръ, станаха католици? Ами 90 милиона народъ въ Сѫединенитѣ щати сѫ протестанти, и иматъ новия календаръ; уния ли направиха? Сетнѣ, какво ми говорите вие за страхъ отъ това, че ще станемъ униати? Едно врѣме у насъ въпросътъ за унията се повдигна — знаете отъ кого — пакъ съ политическа цѣль. Нима дѣдо Цанковъ, като го повдигна, дѣйствително бѣше убѣденъ, че папата е наслѣдникъ на Исуса Христа и затова българскиятъ народъ трѣбва да възприеме унията? Не, и той отъ политически съображения, като мислѣше, че всички други срѣдства да се помогне на българския народъ сѫ изгубени, „чакайте, каза, да опитаме и това срѣдство“. Една несполучлива идея — и заради това умрѣ, не даде резултати. Тя можеше да се прокара, обаче пропадна.

Въ всѣки случай, нѣма никаква опасность, не прѣдстои никаква опасность, и недѣйте я изтъква тукъ, защото вършите прѣстѫпление спрѣмо нашия народъ, религия и духовенство, като изтъквате една несѫществующа опасность за него, че ще вървимъ къмъ уния. Нѣма кой да върви къмъ уния. За съединението на черквата питайте свещеницитѣ. Вие, които тукъ говорите за черквата, може би никога не сте ходили въ черква. (Смѣхъ въ дѣсницата) Идете въ черква и ще видите, че нашето духовенство всѣки недѣлечъ день се моли за единението на църквата. Единението на черквата е единъ черковенъ идеалъ. За него дѣйствуватъ въ Англия протестантскитѣ владици и пастори, за него дѣйствува папата, за него дѣйствува и патриархътъ. Но понеже тукъ има традиция, има минало, има, може би, въпросъ отъ принципиаленъ и частенъ характеръ, това е единъ въпросъ, който нѣма да рѣшаваме, не се мѣсимъ въ него, най-сетнѣ, не искаме да се мѣсимъ.

Та всички тия въпроси, г-да, които тукъ бѣха повдигнати, сѫ въпроси, които, споредъ мене, не само си нѣмаха мѣстото, но, като измѣстватъ въпроса, сѫ отъ друга страна пакостни за насъ. Защото въ туй врѣме, когато вие излизате да говорите съ такова озлобление срѣщу правителството — единъ отъ прѣждеговорившитѣ го спомена — вие, които искате единството на българския народъ, вие хвърляте сѣмето на разединението.

В. モлловъ: Вие внасяте законопроекта.

П. Даскаловъ: Защо го хвърляте вие, а не ние? Защото, когато ние отиваме да ви посочваме, че вървите въ кривъ пѫть, вие казвате: „Не“ — както г. Даневъ направи, по поводъ на моята рѣчь, по отговора на тронното слово — „вие съ това внасяте единъ дисакордъ въ общественото мнѣние, една дисхармония въ оная хармония, която трѣбва да сѫ-

шествува". Не сме ние, които внасяме тази дисхармония, но това сте вие. Защото вие се намървате прѣдъ единъ фактъ, прѣдъ факта, че България е въ съюзъ съ Германия и Австро-Унгария, вие се намѣрвате прѣдъ резултатитѣ на тая политика, която правителството е усвоило; слѣдователно, вие трѣбва да имате прѣдъ видъ, когато излизате и говорите тукъ, да не влизате въ конфликтъ съ тая политика, която дава своитѣ резултати, отъ която се надѣваме да получимъ още по-голѣми резултати, но върху която, благодарение на вашитѣ критики, на вашитѣ интриги, благодарение на това, че може да се изтълкува, че този народъ не е усвоилъ тая правителствена политика, би могло да се хвърли едно съмнѣние. Това, разбира се, не може да бъде и нѣма да стане, защото свѣтътъ знае, че вие не прѣдставяте истинскитѣ чувства на българския народъ. (Нѣкои отъ дѣсницата ржкоплѣскатъ)

Отъ лѣвицата: Ей-и!

П. Дэскаловъ: Вие излизате да говорите и намѣсвате друго едно нѣщо. Това, което изтъквате, то е все Русия. И г. Костурковъ, както и другитѣ господа, които досега говориха, като говорѣха, съ туй все искаха да ни кажатъ: „Вашата цѣль ние виждаме каква е — вие искате да отстраните българския народъ отъ Русия". Ние искаме да сближимъ — казваме пъкъ ние — българския народъ съ науката, съ истината. Цѣлиятъ европейски свѣтъ е възприелъ една система, възприемаме я и ние, като права. Вие идете да ни казвате, че съ това искаме да скжсаме връзкитѣ си съ Русия. Но азъ ви питамъ: за какви връзки съ Русия можете вие да говорите днесъ и кой ви опълномощава васъ да говорите всѣки день за Русия? Днесъ, когато българинътъ се бие противъ Русия — защото и тя е противъ насъ — днесъ, когато този народъ е изправенъ като стѣна съ оржжие на сѣверъ противъ Русия, опълномощени ли сте отъ този народъ да говорите въ полза на Русия? (Ржкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Никой не ви е опълномощилъ. Вие вършите едно прѣстжпление срѣщу интереситѣ на тази страна, когато на нѣколко пжти вече въ тѣзи врѣмена излизате да говорите отъ тая гледна точка. Вие нѣмате право, г-да, да говорите по този въпросъ и въ тоя духъ, тъй, както излизате да говорите, защото, казвамъ, вие принасяте голѣма врѣда, вие правите мечешка услуга на България — ако искате да помагате на тѣзи, които служатъ на България — когато, отъ извѣстно врѣме, отъ 7—8 деня, всѣки моментъ излизате да говорите за връзки съ Русия, несжществуващи вече, споредъ мене, и когато г. Костурковъ иде да ни говори за човъркане въ сърдцето на народа чувството на любовь къмъ Русия. Безъ да човъркаме това чувство на любовь къмъ Русия — нашитѣ нокти не сж така направени, че да могатъ да човъркатъ въ сърдцето на българския народъ — това чувство на любовь къмъ Русия не сжществува у българския народъ. Разберете го! Защото, ако това чувство сжществуваше, ние, може би, и бѣхме да се намѣримъ при други условия, ние щѣхме да се ...демъ, може би, въ едно съвсѣмъ друго положение.

И когато вие излизате да правите такава хвала на 19 февруарий, вие правите една голѣма грѣшка. И ето защо. Не че 19 февруарий не е единъ день знаменитъ за България и за българското освобождение. Това нѣма кой да отрича. Ние всѣка година сме го празнували, 40 години вече, като единъ знаменитъ день за България. Но дали е празнуванъ 19 февруарий, защото българскиятъ народъ, както го казвате вие, всички оратори отъ опозицията, на 19 февруарий е билъ освободенъ? Какъ? Бѣше ли освободенъ българскиятъ народъ на 19 февруарий? Вие не само историята отричате съ това, но и дѣйствителнитѣ, живитѣ факти отричате. Вие знаете много добрѣ, че на 19 февруарий цѣлиятъ български народъ не бѣше освободенъ. Истина е, че на 19 февруарий русскитѣ войски дойдоха до Санъ-Стефано и се склочи единъ прелиминаренъ миръ, за който и Русия, когато го подписваше, знаеше, че е осжденъ да умре, защото Русия имаше отъ по-рано сключено съглашение въ Райхщадъ съ Австро-Унгария. Русия много добрѣ знаеше, че отъ България оставаше, най-много, едно княжество и Източна-Румелия — всичко друго оставаше на Турция. Българскиятъ народъ, слѣдователно, не бѣше освободенъ, а на българския народъ на 19 февруарий се турна тукъ едно гнѣздо, въ което той почна да живѣе и да се развива. И вече се възложи на насъ, ние сами въ бждаще да се боримъ за нашето единство, за нашето обединение. Г. г. народни прѣдставители! Всѣкога 19 февруарий е билъ единъ день, който ни е сочилъ бждащето. 19 февруарий, споредъ мене, никога не е билъ день, който да ни е сочилъ миналото. Българскиятъ народъ знаеше това, и празнуваше 19 февруарий като единъ день на надежда, като день на изпълнение въ бждаще неговитѣ идеали, неговото обединение. Ето какво бѣше 19 февруарий за българския народъ, и ето защо той го е празнувалъ.

И наистина, българската държава добрѣ схвана тази своя задача, тази своя мисъль. Защото, даже въ Русия е имало хора, които сж гледали твърдѣ трѣзво на работитѣ, въпрѣки нейната обща ржководяща политика, която се води, и сж ни казвали: „Вие българитѣ, които имате вече една самостоятелна държава, които имате единъ князъ, които имате една армия, които имате едно Външно министерство за да водите самостоятелна външна политика, които вече се борите за вашето обединение, и за вашето бждаще, въ деня, въ който ще чуете и ще видите, че ние ще се биемъ заради васъ, да знаете, че ние ще се боримъ за насъ, а не за васъ". Азъ съмъ чувалъ тѣзи думи отъ руски държавници, компетентни хора, съ които съмъ се срѣщалъ и говорилъ. И тѣ сж говорили въ нашъ интересъ, защото сж ни обичали. Въ всички врѣмена въ България е имало държавници, демагози, които сж искали да експлоатиратъ съ чувствата на масата, както, напр., г. Костурковъ, който казваше: „Ще слушаме, ще се съгласяваме, ще се приравняваме къмъ масата на народа". Имало е държавници, които сж учили народа всѣки день, че намъ не трѣбва войска, защото има кой да мисли за насъ — Русия е, която мисли за насъ. А това бѣше фактъ — имаше партии, както бѣше демократическата, цанковистката и народняшката, които по отношение на нашитѣ военни бюджети всѣкога сж изтъквали нуждата отъ намалението имъ, защото споредъ тѣхъ имало една държава, която се грижила за насъ — това е Русия. Ние никога не сме сподѣляли, г-да, тая политика, никога не сме се солидаризирвали съ тая политика, защото сме знаели, че тая политика може само да руинира страната, само да я съсипе, но не да я процъвти. И затуй тѣзи, за които говорите, че сж националисти, че сж прѣдставители на националния духъ въ България, всѣкога сж поддържали и проповѣдвали на тоя народъ, въпрѣки суевѣрието на русофилството, което е разпространено въ България, идеята, че България сама трѣбва да се погрижи за постигането на своя идеалъ — обединението си, за което е създадена. И наистина, ние виждаме, че въ разстояние на редъ години държавата се подготовляваше за тоя идеалъ. И най-сетнѣ, като стжпихме сами на собственитѣ си крака, ние можахме да направимъ туй, което е най-многото отъ онова, което би могло да се направи. Г. г. народни прѣдставители! Днешното освобождение на Македония е освобождение, което се дължи само на българското оржжие, на българската мощь, а не на чуждо оржжие. (Ржкоплѣскане въ дѣсницата) Ние можемъ днесъ съ гордость да кажемъ на нашитѣ братя оттатъкъ, които освободихме: ние изпълнихме нашия братски дългъ къмъ васъ, тъй като бѣхме длъжни да направимъ това; ние дадохме жертвитѣ, които трѣбваше да дадемъ, и вашата свобода е сжщеврѣменно и наша свобода, и безъ да сочимъ чужди паметници, чужди държави и чужди имена. Историята ще пише имена на наши държавници и военоначалници, имена на наши българи, на които ще се въздигатъ паметници, на имената на които ще се наименоватъ улици и имената на които ще се възпѣватъ въ Македония, защото даже мнозина отъ тия борци, които се отличиха, сж родени въ Македония. И днесъ, когато освободиха Македония, тѣ съ радость влизаха въ роднитѣ си градове, за да ги посрещне онова население, което вижда въ тѣхъ свои братя, и свои освободители. Азъ не мога да ви посоча по-голѣма гордость за единъ народъ, който е изпълнилъ своята работа, своята длъжность спрѣмо своя братъ. И заради туй, недѣйте да бждете тъй страстни въ своитѣ филипики противъ политиката на правителството. Вие, г. г. опозиционери, трѣбва да влѣете малко повече вода въ вашето вино, защото това е необходимо да направите, защото това ви диктуватъ събитията, това ви диктуватъ фактитѣ. (Възражения отъ лѣвицата)

Както ви казахъ по-напрѣдъ, календарътъ, за който ще гласувамъ, за който цѣлото болшинство ще гласува и който ще се възприеме отъ цѣлия народъ, ще си остане въ бждаще, а вмѣсто онѣя заплашвания, за които вие тукъ прѣдричахте че ще настжпятъ слѣдъ като се вдигне цензурата; ще остане въ бждаще да се чудятъ хората какъ въ българската Камара е имало български партии, особено демократически партии, които сж се противопоставяли на една реформа, осветена отъ науката, призната отъ цѣлия наученъ свѣтъ, най-сетнѣ наложена отъ слънцето, което изгрѣва сутринь и залѣзва вечерь.

В. Молловъ: Не сте разбрали работата

П. Даскаловъ: Азъ разбрахъ много хубаво работата, защото когато ви направихме резервата, че празницитѣ нѣма да се мѣстятъ, че никой нѣма нищо противъ религията, пакъ излѣзоха оратори да защищаватъ църквата отъ една въобразяема опасность. Даже нѣщо повече. Азъ се радвамъ на едно нѣщо, че отъ страна на тѣснитѣ социалисти излѣзе единъ депутатъ да каже, че ще гласува за едно наше прѣдложение. Безъ съмнѣние, това сближение, което става въ случая между крайнята лѣвица и дѣсницата, не е сближение на политически учения, нито сж нѣкакви симпатии, но това е едно сближение, което доказва науката. Тѣ не могатъ да се обявятъ противъ науката. И заради туй щѣше да бжде най-голѣмъ анахронизъмъ да чуемъ и днесъ, че и тѣ сж дошли да ни заплашватъ. Но азъ искамъ да отбѣлѣжа тукъ, че когато се говорѣше отъ тѣхния ораторъ за тая реформа, и той даже я свърза нѣкакъ-си съ религията, защото той отиде да поиска нѣщо повече отъ насъ — поиска да раздѣлимъ църквата отъ държавата.

В. Колъровъ: Съвсѣмъ да ги раздѣлимъ.

П. Даскаловъ: Църквата у насъ и тъй по много работи си е отдѣлена отъ държавата. Църквата никога не е имала въ политическия ни животъ отъ освобождението насамъ онова влияние, което тя има въ Франция, дѣто има политически партии съ клерикаленъ боя, обликъ или както въ Австрия и другадѣ. Черквата у насъ не е играла тая роля. Даже социалиститѣ не могатъ да прѣдставятъ черквата като опасность за нашия политически животъ; никой отъ черквата не е дошелъ да ни каже, че духовенството е противъ конституционния строй у насъ, противъ свободитѣ, които има българскиятъ народъ. Такава борба не сме видѣли, и азъ съмъ убѣденъ, че нѣма да видимъ. Но ако г. Кабакчиевъ, както каза, е наистина убѣденъ, че щомъ стане едно раздѣляне на черквата отъ държавата по законодателенъ начинъ, черквата ще умрѣ и православието ще се изгуби, той пада въ една голѣма грѣшка. Защото азъ зная държави като Съединенитѣ щати, дѣто въ 30 и толкова държави черквата и държавата съвсѣмъ сж отдѣлени, но между туй азъ не видѣхъ накждѣ религиозното чувство на единъ народъ да е тъй силно, както у гражданитѣ на Съединенитѣ щати, и тъй силно, че отива дори до лицемѣрие. (Смѣхъ въ крайната лѣвица) Изглежда ми, че вие, които идете тукъ и искате да защитимъ черквата, безъ да имате пълномощно отъ нея, като-че-ли не знаете чувствата на българския народъ. Българскиятъ народъ си е религиозенъ, но неговата религиозность не отива до фанатизъмъ. Има едно друго нѣщо, което трѣбва да се отбѣлѣжи, когато се говори за българския народъ. Българскиятъ народъ не обича да му се говори противъ религията, затова не му закачайте религията! Не ще съмнѣние, религиозното чувство у българския народъ, който замѣни езичеството съ християнството, сжществува отъ вѣкове, и то сжществува не само у нашия народъ, но и въ всички народи. Но, обаче въ нашия народъ то е останало, бихъ го казалъ, въ своята най-чиста форма, защото въ своето вѣрване въ Бога въ християнството, нашиятъ народъ отива до тамъ, доколкото позволява сърдцето му, да вѣрва вжтрѣ въ душата си въ едно божество, въ постановленията, въ канонитѣ, въ допуитѣ на черквата и въ редъ други обояди, които сж установени. Обаче вие не можете да подтикнете този народъ да прави нѣкакви религиозни борби, както мислите. Защото, отъ друга страна, нито единъ отъ нашитѣ държавници не е ималъ туй желание.

В. Молловъ: Толкозъ по-добрѣ.

П. Даскаловъ: Ако признавате, че е толкозъ по-добрѣ, защо излизате да говорите тукъ два часа за нѣкакво прѣнебрѣгване на религията и на Св. синодъ, за нѣкаква борба противъ църквата? Защо бѣха тѣзи смѣтки за изгубени часове, които прави г. Костурковъ: „Ние изгубихме два дена, каза той, които струватъ на държавата 300 хиляди лева, напр. за спорове по маловажни въпроси". Маловажни, а по два часа говорятъ тукъ всички! Ако вие правите такива смѣтки, че това струва 50 хиляди или 100 хиляди лева, затворете Народното събрание, правете си смѣтки у васъ, изказвайте си мнѣнията. Съ такива смѣтки, г. Костурковъ, нѣма да отидемъ далечъ. Народното събрание ще струва толкозъ, колкото струва, но то е длъжно да се занимава съ всички въпроси, които му прѣдлага правителството, и да ги обсжжда. Но помнете едно — казвамъ туй специално на васъ радикалъ-демократитѣ, вие, хората ужъ на напрѣдничавитѣ течения у насъ, на които реакционерството блѣсна по-добрѣ при дебатитѣ по прѣименуването на църквата „Св. Александъръ Невски" и сега по календарния въпросъ — въ тѣзи ваши борби, които вие изнасяте тукъ, недѣйте никога се покланя прѣдъ онѣзи ваши избиратели, които прѣдставляватъ отъ себе си невѣжеството! Недѣйте излиза никога отъ трибуната като прѣдставители на невѣжеството, и вие можете да бждете силни и горди даже, и когато цѣлото болшинство би било противъ васъ, вие ще бждете посилни и отъ болшинството, когато излѣзете съ здрави аргументи, когато излѣзете въ името на науката, на истината. Но когато излизате да говорите тукъ, каточе ли за да защищавате една Куртеза, за която спомѣнахъ и апострофирахъ оратора по-напрѣдъ и която — срамота е да го гледаме — влачи тълпитѣ, нека не оставимъ тълпитѣ да бждатъ влачени въ името на тѣхнитѣ заблуждения, но да се мжчимъ да ги въведемъ въ нашето политическо вѣрую и да ги издигнемъ до насъ, и, тогава да бждемъ горди, че сме изпълнили нашия дългъ не само като народни прѣдставители, но и като български граждани, защото само тогава може да се оправдае дѣйностьта на единъ общественъ дѣятель.

С. Костурковъ: Сами си съчинявате положения, които послѣ оборвате.

Прѣдседательтъ: Има думата г. И. Януловъ.

И. Януловъ: Г. г. народни прѣдставители! Този въпросъ е съвършено спорень, и затуй намирамъ за нуждно да говоря отъ името на нашата група. Въпросътъ става спорень заради туй, защото се намѣсиха въ него спорни елементи: за православието, за църквата, за намѣрението на правителството да продължи своята реформа въ тая область. И щомъ това е така, нека да не се злоказва, че дебатитѣ сж се продължили два дена. Никой не караше правителството сега именно да ни занимава съ въпроса за календара. Въ Русия, въ Франция, въ Англия и другадѣ се занимаватъ съ този въпросъ въ продължение на десетки години. Знае се, напр., че въ Русия засѣдава комисия, смѣнявайки се нейнитѣ членове, 40 години по този въпросъ. Макаръ ние да не желаемъ да се базираме на дѣятелностьта на Русия, все пакъ трѣбва да кажемъ, че науката тамъ е отишла много напрѣдъ въ сравнение съ България и, слѣдователно, ние можемъ да се вземемъ въ нейния примѣръ. Въ България вие назначавате началника на отдѣла за религиитѣ въ Министерството на външнитѣ работи, и директора на Метеорологията, както и единъ човѣкъ отъ Касацията да съставятъ законопроектъ за промѣнението на календара. На кой календаръ? На гражданския ли? — да се разберемъ; на религиозния ли? — на търговския ли? — да се разберемъ. На кой календаръ, г-да? Става стѣснително, когато намираме несъобразности, да не кажа абсурди, въ единъ законопроектъ. Азъ не мисля, че за това непрѣмѣнно е отговоренъ г. министърътъ. Възможно е той да не го е дажо челъ, . . .

Министъръ-председатель д-ръ В. Радославовъ: Възможно е, ние не знаемъ да четемъ. (Общъ смѣхъ)

И. Януловъ: . . . но ние плащаме по 10 хиляди лева на кодификатори, ние плащаме въ сжщото време на комисии, тѣ би трѣбвало да направятъ необходимата, добрата, научната редакция. „Ние не знаемъ да четемъ", каза министъръ-прѣдседательтъ, като иска да направи единъ намекъ, че и тѣ сж прочели своя законопроектъ. Е добрѣ, стѣснително ми е — но той ме прѣдизвиква да го кажа; г. Радославовъ, ако Вие сте чели законопроекта, какъ разбирате чл. 6? Прѣдседательтъ на комисията ми каза, че го разбира въ противоположенъ смисълъ на това, което вие разбирате. И който българинъ да го чете буквално, ще го разбере въ противоположенъ смисълъ, по слѣдующия начинъ: „Гергьовъ-день ще се празнува на 23 априлъ по новъ стилъ. Прѣдседателствующиятъ г. Момчиловъ възрази на втория интерпреторъ, на министъра на правосждието, и каза: „Дѣйствително, на 23 априлъ новъ стилъ ще се празнува". Значи, ние нѣма да го празнуваме заедно съ цѣлото православие; Христосъ ще се роди по-напрѣдъ за насъ, отколкото за останалото православно християнство. Е добрѣ, г. министърътъ заяви вчера — и това бѣше едно хубаво заявление — ако той бѣше го направилъ като една официална декларация, увѣренъ съмъ, че още снощи дебатитѣ щѣха да се свършатъ — че че е така, че тукъ има една грѣшка въ текста, че онѣзи, които сж написали този текстъ,

не че сѫ подозирали, какво г. министърътъ не знае да чете, или сѫ се отучили да пишатъ правилно — което азъ не допущамъ за тия високи магистрати — ами тѣ сѫ имали друга мисъль въ бързината, да угодятъ твърде много нѣкому, и заради туй сѫ прокарали единъ подобенъ текстъ. Питамъ азъ, дѣ е истината по чл. 6? Прѣди всичко, тукъ имате народни прѣдставители, тукъ, най-сетнѣ, не е една гимназия на ученици да можете да поднесете нѣщо и да го заучатъ. Вие искате прокарването на григорияненския календаръ. Но дѣ е необходимостьта отъ това, станалъ ли е единъ отъ васъ да ни каже? И заради туй ние чуваме възражения, нѣкои отъ които сѫ доста значителни, но азъ бихъ казалъ, неиздържани научно; напр., възражението, че григорияненскиятъ календаръ билъ силно критикуванъ отъ нѣкои люде на астрономията е съвсѣмъ несъстоятелно, ще ми позволите да кажа, както и възражението, че този календаръ имало значението на една поправка отъ 13 минути, е сѫщо несъстоятелно възражение; възражението, че той въ търговско отношение нѣма значение, е сѫщо несъстоятелно и, слѣдователно, би трѣбвало по този въпросъ да се разберемъ. Но нека туй бѫдатъ недостатъцитѣ — ние ще можемъ да се разберемъ по тѣхъ. Обаче остава другиятъ, голѣмиятъ въпросъ, религиозниятъ въпросъ, азъ бихъ го нарекълъ социално-религиозния въпросъ, бихъ го нарекълъ народния-календарски въпросъ, въпросътъ за подвижнитѣ празници, за неподвижнитѣ празници и за официалнитѣ празници. По тѣхъ ще чакаме да чуемъ декларацията на почитаемото правителство. Инакъ ние не можемъ да прокараме съ тая скорость, съ която се иска, една реформа, при която можемъ да попаднемъ въ голѣми грѣшки. Азъ съвсѣмъ не одобрявамъ партизанскитѣ намеци, които се правятъ отъ едната и другата страна по тоя въпросъ. Трѣбва, г. г. народни прѣдставители, да признаемъ, че онуй, което исторически характеризира завършването на тази сесия на Народното събрание, то е увеличеното съмнѣние на едната страна спрѣмо другата, на русофилитѣ спрѣмо германофилитѣ и на германофилитѣ спрѣмо русофилитѣ, едно подозрѣние, което се взема като една законна презумпция. Всичко, което иде отъ тамъ (Сочи дѣсницата) прѣдполага се, че то е непрѣмѣнно диктувано или отъ германския императоръ, или отъ папата или направо се върши отъ българския царь, или пъкъ е угодничество, чрѣзвичайно прѣклоняне къмъ нѣкого отъ тѣхъ. Всичко, което иде отъ тукъ (Сочи лѣвицата), казва се, че това е непрѣмѣнно една отживѣлица, това е русофилство, това сѫ възгледитѣ на господата, които рѫководиха славянскитѣ събори, това сѫ приятелитѣ на Сазонова и, ако си послужа съ израза на г. Даскаловъ, тукъ нѣма изразъ на народно чувство, изразътъ на народното чувство е тамъ (Сочи дѣсницата), а отъ тукъ ще кажатъ, че отъ тамъ се изразяватъ германски чувства. Всичко това е, защото имаме увлѣчение отъ едната и другата страна. Намъ ни послужи даже календарътъ да откриемъ тия голѣми дебати. Нека бѫде голѣмо прѣдпазването отъ увлѣчения на правителството. Русофилитѣ достатъчно пострадаха отъ увлѣчения. Тѣ замѣстиха политическата доктрина съ политическото заблуждение, и тѣхната догма, че ние не правимъ политика съ Русия, ги удари вече по главата. Нека този страшенъ примѣръ на историята да послужи, на противната страна да не се стрѣми къмъ едно угодничество до такава степень, за каквато има вече симптоми. Напр., ние посочваме въ една статия услугитѣ, които България направи на Турция съ намѣсването въ войната. Вие я заличавате, но това е въ интереса на България, макаръ да е писана въ в. „Народъ". Ние излизаме и казваме на правителството, че вашиятъ чл. 6 е погрѣшенъ, вие бихте могли да освѣтлите общественото мнѣние по този въпросъ много по-рано, или пъкъ вие можете да не бързате толкова. Въведете прѣзъ октомврий вашия календаръ, защо непрѣмѣнно прѣзъ априлъ; нека въпросътъ се изучи. Но това не се прави. Отъ тамъ (Сочи дѣсницата) се каза: трѣбва да се въведе. Тукъ има едно „трѣбва", което нѣма мѣсто въ политика, основана на една абсолютна добросъвѣстность, на едно желание да се разбератъ. Това взаимно съмнѣние може да внесе смутъ въ редоветѣ на гражданитѣ и на военнитѣ. За да можемъ да застанемъ на нужната висота, необходимо е да изтъкнемъ непартизански аргументитѣ за тази теза и противъ тази теза. Инакъ ние създаваме елементи на съмнѣние. Вие мислите, че една рѣчь, въ която се казва, че Гергьовденъ, Великденъ и Коледа трѣбва да се прѣмѣстватъ, и да се измѣнятъ народнитѣ традиции, ще подѣйствува на насъ? Не, на насъ нѣма да подѣйствува; но тя може да подѣйствува на народа. Ако не поправите редакцията на чл. 6, това ще подѣйствува на българитѣ и въ освободенитѣ, и въ неосвободенитѣ земи. Нѣма съмнѣние, че то не противорѣчи на православието; това ще докажатъ хора даже отъ Св. Синодъ, защото и тамъ има извѣстно несъгласие. Нѣма нарушение на постановленията на Никейския съборъ — това е установено канонически, но за този народъ, тамъ долу, за този народъ, който ще казва: а, вие ще възкресите Христа по-рано, вие ще ликувате на Великденъ, когато наближава Христосъ да бѫде разпъванъ, вие бързате да бѫде роденъ Христосъ, когато не е роденъ — за този народъ и за тия чувства трѣбва да се мисли.

П. Даскаловъ: Това сѫ легенди.

И. Януловъ: Това не сѫ легенди, това ви го казва единъ социалъ-демократъ. Азъ съмъ ималъ случай да изучвамъ наука въ продължение на години, и азъ казвамъ, че, макаръ да съмъ дълбокъ атеистъ, при все това чувствувамъ, че има социални фактори, които не трѣбва по този начинъ да се третиратъ.

Ю. Юрдановъ: То е заблуждение.

П. Даскаловъ: За какъвъ атеизъмъ говорите Вие?

И. Януловъ: Сложете въпроса за православието, тогава може да ме прѣкѫсвате и да кажете, това е заблуждение, тогава ще дебатираме. То е заблуждение за Васъ, г. Юрдановъ, но азъ питамъ, дали е заблуждение за 4-милионенъ народъ?

П. Даскаловъ: Кажете си думата за календара, а за разпятието на Христа не говорете, защото Вие сте социалисти. Не смѣете да си кажете думата. Хермафродититѣ сѫ винаги такива, (Смѣхъ въ дѣсницата) защото вие сте хермафродити като политическа група.

И. Януловъ: Кой, ние?

П. Даскаловъ: Вие, широкитѣ социалисти, турени между тѣснитѣ социалисти и демократитѣ.

И. Януловъ: Да простите.

Прѣдседательтъ: (Звъни)

И. Януловъ: Ние не сме русофили или русофоби, а вие искате да станемъ привърженици на едно заблуждение. Ние не сме хермафродити ни въ външната политика, кѫдѣто ви говорихме за сближение на балканскитѣ народи, . . .

П. Даскаловъ: Чухме го.

И. Януловъ: . . . а по вѫтрѣшнитѣ въпроси ние ви говоримъ противъ спекулацията, говоримъ Ви, г. Даскаловъ, че на 28 августъ, като сте били толкова увлѣчени въ общественото благо, вие сте се занимавали съ концесия за захарна фабрика, . . .

П. Даскаловъ: Говорете днесъ за календара.

И. Януловъ: . . . какъ да изнасяте жито, когато народътъ се храни съ корени. Ние не сме хермафродити, ние имаме реална политическа програма и въ името на тази политическа програма ние сме хора активни и слагаме въпроситѣ практически. Е добрѣ, щомъ е така, щомъ голѣмиятъ въпросъ за православието или пъкъ въпроситѣ за църквата не сѫ поставени на дневенъ редъ, да се дебатиратъ, това трѣбва да отвори очитѣ на правителството, за да види, че съ този законопроектъ или не трѣбва толкозъ да се бърза, или трѣбва да се направятъ нѣкои поправки чрѣзъ една декларация, сега или въ комисията, за да може по този начинъ да имате ясность въ съзнанието и тукъ, и въ народа. Друго е когато този народъ каже: „Тѣ промѣнятъ гражданския календаръ". Той е промѣненъ въ желѣзницитѣ, той е промѣненъ въ извѣстна степень въ пощитѣ и телеграфитѣ, той е промѣненъ до извѣстна степень въ банкитѣ и сега това се разширява въ търговията и въ цѣлия граждански животъ. Това е другъ въпросъ. И другъ въпросъ е, когато вие въ стотини хиляди екземпляра на вѣстницитѣ печатате и казвате, че Великденъ ще се празнува наведнъжъ съ Георгьовденъ. Слѣдъ като говорихъ съ членоветѣ на комисията и съ нашитѣ астрономи по тоя въпросъ, единъ день рѣкохъ да поговоря съ непосрѣдственитѣ прѣдставители на нашитѣ земледѣлци. Въ тѣхната глава се рисува цѣлиятъ хаосъ. Това е една Ваша грѣшка,

г. Даскаловъ, грѣшка на другата страна и за тази грѣшка вие дължите да отговаряте.

Нашата група е за въвеждането на григориянския календаръ въ гражданско отношение. Ние намираме, че сега вие можехте да не ни занимавате съ подобни въпроси, а би трѣбвало да ни занимаете съ други въпроси. Когато г. Радославовъ казва: „Главата ми се обърна на брашно отъ този страшенъ въпросъ за скѫпотията", той самъ вижда, че има въпроси, които зависятъ отъ нашата воля, и ако тѣ не сѫ, прочее, въпроси, които сѫ вънъ отъ нашата воля, трѣбва да ги уредимъ. По въпроса за скѫпотията се иска малко повече да работимъ тука. Азъ питамъ, дѣ е законопроектътъ за прѣдвидливостьта? Дали се приготовлява, дали ще се внесе? А всичко това за стопанското и социално състояние на България въ свръзка съ войната е отъ по-голѣмо значение, г. г. министри, отколкото е въвеждането на гражданския календаръ. При все това не отказвамъ, че има значение гражданската реформа на календара. Достатъчно е, г. г. народни прѣдставители, да отидете въ Касацията и да видите, колко дѣла има за спорове относително датата на мѣнителницитѣ. Най-важното е, че ние нѣмаме изриченъ текстъ, какъвто има въ статия 35 на унгарския граждански законъ. Ако се справите съ г. Джидровъ и Селвели, авторитети по този въпросъ, вие ще видите, че у насъ тия въпроси сѫ спорни, че имаме маса недоразумѣния относително датата на мѣнителницитѣ, и слѣдователно, имаме чувствителна спънка въ търговскитѣ отношения. Нека правителството да каже, това не е тайна, че занапрѣдъ ще се намираме въ силни търговски сношения съ централнитѣ държави. Добрѣ или злѣ, това е тъй. Насъ ни интересува земледѣлието, търговията, индустрията и твърдѣ много ни интересуватъ, защото това сѫ мощни фактори въ страната. Единството на календара въ търговията и въ международнитѣ отношения е отъ сѫщата необходимость, отъ каквато е въ желѣзопѫтнитѣ и пощенски съобщения. Тъй сѫщо въвеждането на григориянския календаръ въ гражданскитѣ отношения е една необходимость. Заявява се тукъ, какво въ врѣмето на покойния Стоиловъ не е имало законопроектъ за календара. Азъ мога да заявя, доколкото разбрахъ отъ сѫщитѣ източници, отъ които черпи свѣденията си г. Бобчевъ, че такъвъ законопроектъ е имало и неговото спиране е станало, за да може да се създаде едно единство — все сѫщиятъ спорenъ въпросъ — да не се яви негодуване въ другитѣ християнски страни. Но още тогава, прѣди 20 години, се е съзнавало, че е съвършено необходимо въвеждането на този календаръ въ гражданскитѣ отношения. Въ научно отношение поправката не е само съ 13 минути. Ако въ 1582 г. въ врѣмето на папа Григорий XIII е станала тая рѣшителна поправка, то е било, защото грѣшката е била тогава десеть дни, а сега 13 дни. Вчера бѣше деньтъ на пролѣтното равноденствие и той се съвпадна съ разискванията за календара. Е, добрѣ, ние вчера си въобразявахме, че е деньтъ на пролѣтното равноденствие, той бѣше дошълъ вече прѣди! Това е една научна грѣшка, която България, напрѣднала извънредно много въ своитѣ обществени институти, не бива да търпи. У насъ бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение за примѣръ на цѣла Европа, иде втори по редъ слѣдъ военния бюджетъ — никѫдѣ, въ никоя страна това го нѣма. Една страна, въ която грамотностьта расте съ такава засиленость, не може, безсъмнѣно, да държи единъ календаръ, въ който има научни дефекти.

П. Даскаловъ: По равноденствието казахте глупости, за които ще Ви се смѣятъ ученицитѣ по астрономия и дѣцата. Равноденствието не е тъй, както го разправяте Вие. Криво сте разбрали своя учитель.

И. Януловъ: Азъ Ви съжалявамъ.

П. Даскаловъ: Недѣйте ме съжалява, защото равноденствието не е тъй, както казвате Вие. Недѣйте казва, че вчера е нѣмало равноденствие. Вчерашното равноденствие бѣше и за католицитѣ, и за православнитѣ. Какво говорите, че вчера нѣмахме равноденствие? И слънцето, което залѣзе, Ви се смѣе, и лампитѣ Ви се смѣятъ.

Прѣдседательтъ: (Звъни) Моля, г. Даскаловъ!

П. Даскаловъ: Какъ тъй, като говори научни глупости.

Прѣдседательтъ: Мнѣние е.

П. Даскаловъ: Науката не е мнѣние, тя има установени максими и тѣхъ трѣбва да знае, когато говори. Не може да каже, че часътъ е сега $2^1/_2$, когато е $6^1/_2$.

Прѣдседательтъ: Оставете, г. Даскаловъ!

П. Даскаловъ: Така е, когато не е за неговата уста лъжица.

Прѣдседательтъ: (Силно звъни) Ще вдигна засѣданието.

И. Януловъ: Не забравяйте, г. Даскаловъ, само едно нѣщо, че ако азъ се рѣшихъ да говоря по астрономическата страна на този въпросъ, то е, защото съмъ училъ четири години астрономия и съмъ свършилъ по нея.

П. Даскаловъ: Злѣ сте я учили. Язъкъ за паритѣ на баща Ви, ако Ви е издържалъ.

И. Януловъ: За да Ви успокоя, азъ ще Ви цитирамъ отъ своята книга: „12-тѣ движения на земята".

П. Даскаловъ: Недѣйте цитира себе си. Г. Бобчевъ цитира вчера единъ авторъ, който астрономията не признава за астрономъ.

Прѣдседательтъ: Тогава ще продължимъ засѣданието пакъ до 12 ч. Моля ви се, г-да, не прѣсичайте и пазете тишина.

К. Лулчевъ: Кажете на Даскалова да млъкне.

И. Януловъ: Може би г. Даскаловъ се поставя въ такова неловко положение, защото не знае, че азъ съмъ ималъ случай да се занимавамъ съ този въпросъ. . .

П. Даскаловъ: Тежко ти.

И. Януловъ: . . . и, слѣдователно, нѣмаше нужда съ такъвъ апломбъ да говори, та да изпадне въ такова неловко положение, въ каквото е той сега. Е добрѣ, азъ започнахъ съ това, че дѣйствително ние извършваме по този начинъ една рѣшителна поправка въ нашия календаръ, която е отъ голѣмо значение отъ гледището на астрономията. Ако г. Даскаловъ и почитаемото правителство не се интересуватъ отъ научната страна на този въпросъ, оставямъ тѣ сами да си отговарятъ. Но когато въ Парламента може да се говорятъ класически глупости по календара . . .

П. Даскаловъ: Като Васъ.

И. Януловъ: . . . каквито говори г. Даскаловъ . . .

П. Даскаловъ: Мълчете тамъ.

И. Януловъ: Ако азъ досега не вземахъ думата, . . .

П. Даскаловъ: Азъ знамъ защо вземахте думата. Не ща да Ви го кажа, защото ще се зачервите.

И. Януловъ: Кажете, това е смѣшно!

П. Даскаловъ: Ще се зачервите, ако Ви кажа защо вземахте думата. Срамота е да казвамъ.

Прѣдседательтъ: (Звъни)

К. Лулчевъ: Той е лудъ човѣкъ, изхвърлете го.

Прѣдседательтъ: Ще бѫда принуденъ да прѣустановя засѣданието.

И. Януловъ: Цѣлата полемика съ г. Даскалова бѣше съвършено излишна, и прѣкѫсването бѣше съвсѣмъ неумѣстно, защото, ако обяснявамъ въпроса отъ научна страна, това не е голѣмъ грѣхъ.

Минавамъ по-нататъкъ. Тази поправка, която се внася, съ сегашното въвеждане на една нова дата, е внесена въ 1582 г. отъ папа Григорий XIII на 5 октомврий, като обяви този день за 15 октомврий, защото разликата тогава е била равна на 10 дни, и въ сѫщото врѣме обявява, че високоснитѣ години на края на столѣтията нѣма да се смѣтатъ

за високосни години, съ изключение на високосната година на всѣко четвърто столѣтие. Въ това се състои тази поправка. Вслѣдствие на това, че земята се завъртва около слънцето за 365 дни, 5 часа, 48 минути и 47 секунди, а сама около себе си за 24 часа, вслѣдствие на тази несъизмѣримость, която никой пжть не може да се направи, особено като вземете прѣдъ видъ всичката сложность на останалитѣ движения на земята, пакъ има грѣшка и въ този календаръ, но тя е единъ день на 3—4 хиляди години. Тая грѣшка е толкозъ по-малка отъ сегашната, та трѣбва да признаемъ, че България може да направи тази рѣшителна крачка. Вѣрно е, че Шокомбъ се опита да създаде една нова теория за календара, но дава прѣдпочитание на григорианския календаръ. Вѣрно е, че конференцията въ Парижъ, като се занимава съ този въпросъ, изказа мнѣние да се създаде единъ календаръ много по-солиденъ, който да надмине григорианския, да поправя и неговата грѣшка. Безъ съмнѣние, тази грѣшка, на 3 или 4 хиляди години единъ день, не може да ни интересува. Другитѣ поправки, които искаше конференцията да се направятъ въ продължителностьта на мѣсецитѣ, въ наименованието на мѣсецитѣ, тѣ сж работи, които могатъ да станатъ впослѣдствие. Ако ние сме съгласни отъ научна и гражданска страна, остава обществено-религиозната страна. Църквата заради насъ не е единъ институтъ, на който можемъ да махнемъ ржка. Ние не казваме подобно на г. Кабакчиевъ, че насъ „вашитѣ светии не ни интересуватъ". — Може би него да не го интересуватъ светиитѣ като светии, но вие много добрѣ знаете, че за едно малко различие въ религията между българската църква и гръцката и обявяването на българската въ схизматическа, 200 хиляди българи се обърнаха въ гъркомани. Съ такова заблуждение, каквото е схизмата, гърцитѣ можаха да вършатъ една истинска политическа пропаганда, такава пропаганда, каквато може да се върши утрѣ въ Добруджа, каквато може да се върши и въ други нѣкои земи. Е добрѣ, щомъ това е така, какъ вие рискувате да искате промѣняването религиозната страна на календара, безъ, обаче, този въпросъ да е достатъчно много проученъ? Азъ не държа за Св. Синодъ въ този случай; азъ бѣхъ този, който поддържахъ отъ тази трибуна, че г. министъръ-президентътъ не трѣбва да бърза толкозъ съ прѣкратяването анкетата върху смѣткитѣ на Св. Синодъ. Тя може и да не е прѣкратена напълно, но на всѣки случай г. министъръ-президентътъ . . .

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Азъ съ умрѣли хора нѣмамъ смѣтки, а съ живи. Разбирамъ защо ми говорите това, но разберете ме и Вие.

И. Януловъ: Както и да е.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Азъ ще видя отдѣ черпите тѣзи свѣдѣния. Азъ нищо не знамъ, а той ходи тамъ и събира свѣдѣния!

И. Януловъ: Ние бѣхме тукъ, които, освѣнъ дѣто не тъй симпатично се отнесохме къмъ смѣткитѣ на Св. Синодъ, но ние твърдимъ — нека го чуе Св. Синодъ — че тукъ той се поставя като една особена страна. Св. Синодъ при днешнитѣ усилия на българския народъ влага твърдѣ малко участие. Мене ме удивлява, че Рилскиятъ манастиръ изпраща едно прошение, съ което иска единственото бѣдно войнишко сѣмейство тамъ да се поддържа отъ фонда на държавата. Ние имъ казваме: „Имате само едно бѣдно сѣмейство, разпоредете се да го поддържате". Удивлява ме това, че Св. Синодъ, при тѣзи усилия на българския народъ, на самата държава, не влага отъ своя страна и нужнитѣ материални усилия. Ние имаме маса манастири, Св. Синодъ разполага съ достатъчно капитали. Кждѣ сж неговитѣ жертви? Азъ съмъ длъженъ да констатирамъ, че въ миналата война грижитѣ му бѣха много по-широки, отколкото въ тази война. Е добрѣ, той може да не е напълно съгласенъ съ извѣстни тенденции на правителството — и ние политически не сме съгласни — но въ този моментъ, когато има едни общи усилия на нацията, азъ питамъ: кждѣ сж усилията на Св. Синодъ, кждѣ сж усилията на владицитѣ, кждѣ сж усилията на цѣлата църква? Азъ не виждамъ тѣзи усилия. Азъ виждамъ само усилията на малкитѣ свещеници въ селата и градоветѣ, които влизатъ въ хигиеническитѣ съвѣти, въ комитетитѣ по раздаване на помощитѣ на войнишкитѣ сѣмейства, които работятъ неуморно съ населението, и не мислятъ да правятъ голѣма политика отгорѣ. Св. Синодъ има да се замисли върху този въпросъ, въ момента като сегашния да се издигне до положението на Христа и да каже: „Елате всички окаяни и бѣдни, за да ви помогна". Неговата помощь отъ 15—20—30 хиляди лева е смѣшна, това е една помощь, която ни кара да го поставимъ наредъ съ нѣколко души милионери у насъ, които не сж благоволили да отдѣлятъ нито една стотинка отъ своитѣ чисти печалби прѣзъ врѣме на войната, за да услужатъ на този устрѣмъ на нацията. Всичко това е тъй. Слѣдователно, съ тия думи, които казваме за църквата, съвсѣмъ не мислимъ да внасяме извѣстна защита на Св. Синодъ. Нека той да си изпълни своитѣ задължения, като едно върховно духовно началство. Ние имаме за принципъ свободата на църквата. Азъ нѣма да излагамъ сега мотивитѣ, по които поддържаме този принципъ. Ние поддържаме свободата на вѣроизповеданията въ цѣлата страна и този принципъ, вложенъ въ конституцията, е отъ грамадно значение за България. Той ни поставя наредъ съ най-напрѣдналитѣ държави въ културата, въ цивилизацията и най-малко ние можемъ да искаме, щото държавата съ законъ да наруши свободата на църквата. Друго бѣше, ако г. министъръ-президентътъ бѣше ни сезиралъ съ единъ законопроектъ, да кажемъ, за развода. Тамъ ще кажемъ на Св. Синодъ: това не е въпросъ за църквата, достатъчно сж вече злоупотрѣбленията съ единъ чисто юридически въпросъ. Друго бѣше, ако ни бѣше сондиралъ съ единъ законопроектъ за манастирскитѣ имоти, друго бѣше, ако бѣше ни сондиралъ съ въпроса за гражданския бракъ. Това сж въпроси отъ юридически характеръ. Обаче когато той ни сондирва по въпроса за празницитѣ, ние тамъ не можемъ да бждемъ съгласни. Ние казваме така: „Нека съ гражданската реформа, извършена въ календара, да не закачаме никакъ религиозната, църковната страна на въпроса". Тъкмо туй да ни служи за ржководно начало при поправката на чл. 6 и при редактирането на цѣлия законопроектъ, защото туй противорѣчие, което се изтъкна вчера отъ министерската маса съ текста на закона, е похвално за бързината въ схващанията на нѣкои отъ г. г. министритѣ, но то говори изобщо за една непохвална бързина при разрѣшението на единъ такъвъ извънредно деликатенъ въпросъ. Ако вие не сте разрѣшили още въпроса на коя основа ще поставите вашия законопроектъ, оттеглете го тогава. Приемете ли да го оставите на основата да оставите празницитѣ — говоря за неподвижнитѣ празници — на сжщитѣ дати, на които тѣ сж сега, Георгьовдень да бжде пакъ на 23 априлъ, Св. Симеонъ на 1 септемврий, Петровдень на 29 юний, споредъ новия стилъ, тогава ще празнуваме тѣзи празници въ различие отъ цѣлото православие; ако приемете другата основа, по която празницитѣ си оставатъ въ сжщитѣ дни, въ които ги празнува и останалото православие, т. е. да се празнуватъ отъ цѣлото православие въ единъ и сжщъ день, тогава вие промѣняте датитѣ: Гергьовдень, наместо на 23 априлъ, както е въ цѣлото православие, ще го празнуваме на 6 май; Петровдень тогава ще бжде на 11 юлий. Така че остава да прѣдпочетете едната или другата основа. Едната и другата иматъ своитѣ лоши страни. Обаче ако правителството не възнамѣрява да отложи този въпросъ за по-късно — това е въ ржцѣтѣ на правителството, то може да оттегли законопроекта, или да го изпрати въ комисията, дѣто да си остане — то трѣбва да рѣши и да ни отговори на коя хипотеза ще се поклони.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Кажете за 1 май.

И. Януловъ: Ако сте привърженици на възгледа, че трѣбва да стане поправка въ григорианския календаръ, обаче, безъ да се засѣгне ни религиозната, националната страна на календара, налага се тогава втората основа. Ние ще приучимъ нашето население да казва на Георгьовдень 6 май, на Коледа 7 януарий. То ще се приучи, слѣдователно, много по-лесно да празнува Коледа слѣдъ Нова година. Но то тогава ще знае, че цѣлото православие ще празнува въ единъ и сжщъ день. По този начинъ ние не засѣгаме абсолютно никакъ религиозно-националния въпросъ, който не е поставенъ на разискване и който не можемъ тъй случайно да поставяме на разискване, — защото той засѣга религиознитѣ чувства, отъ които ние можемъ да бждемъ еманципирани, но отъ които нацията не е еманципирана и които, по думитѣ на самия г. министъръ-президентъ, въ друга една негова рѣчь, когато говорѣше за духовнитѣ борби прѣди освобождението, служеха като единъ лостъ за освобождението на България. Отъ тия религиозни чувства народътъ не е еманципиранъ, а и г. Радо-

славовъ, като либералъ, не е напълно еманципиранъ. За населението това е важенъ въпросъ, то живѣе съ тия чувства, то не ще може да се помири съ мисъльта, че вие празнувате рождението на Христа по-напрѣдъ отъ цѣлата православна църква, която ще го празнува по-послѣ, а особено, ако това се направи за Великдена. Недейте забравя, че ако се поклоните на първата хипотеза, трѣбва да направите и втора крачка. Въ Германия се спори твърдѣ много за установяването на Великдена, а именно да се установи той на първата недѣля отъ мѣсецъ априлъ, съ съгласието, разбира се, на папата, взето за тая цѣль; спора се какво би станало, ако Великденьтъ станѣше единъ неподвиженъ празникъ. Въ Германия има всички съображения и то чисто стопанствени, въ полза на това, тъй като на Великдена правятъ голѣмитѣ панаири и пазари. Великденьтъ може да бъде отъ 25 мартъ чакъ до 26 априлъ съгласно съ Пасхалиитѣ. Ние трѣбва да се пазимъ отъ такава реформа. Нашиятъ календаръ нека си бъде особенъ български календаръ. Той ще се отличава отъ католическия календаръ по това, че католицитѣ ще празнуватъ Коледа на 25 декемврий, ще празнуватъ Св. Силвестъръ на 31 декемврий — тѣ сѫ праздници, заковани съ гвоздейчета въ календара имъ — обаче ние ще празнуваме Коледата на 7 януарий. Така ще бъде нашето празнуване.

Нѣкой отъ крайната лѣвица: Либерално празнуване.

И. Януловъ: Либерално го кажете, но то ще бъде специфично българско. Това е за прѣдпочитане, отколкото да мѣстимъ празницитѣ. И азъ ходатайствувамъ да стане измѣнение въ редакцията на чл. 6. Ако правителството смѣта да не оттегля законопроекта, ако смѣта, че трѣбва да се прокара сега, по извѣстни съображения, нека стане тая поправка. Ние имаме прѣсенъ примѣръ въ завоюванитѣ части на Сърбия отъ страна на австрийцитѣ. Тѣ веднага въведоха гражданския григориянски календаръ, обаче оставиха православния. Ние имаме старъ примѣръ въ смисъла смисъль въ Унгария и Австрия. Щомъ това е тъй, би могло да се достигне извѣстно съгласие въ Народното събрание и всичкитѣ тѣзи дебати, съ всички горчевини, които се размѣниха тукъ, биха се скратили, ако имаше малко по-голѣма ясность въ поставянето на проекта. Нека въ края на края, г. министъръ-президентътъ стане и каже, че въ тази смисъль ще бъде измѣненъ календарътъ. (Рѫкоплѣскане въ крайната лѣвица)

Прѣдседательтъ: Понеже всички групи се изказаха и нѣма други записани, дебатитѣ обявявамъ за прѣкратени.
Има думата г. министъръ-прѣдседательтъ.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: По настоящия законопроектъ, както бѣше и по законопроекта за църквата „Александъръ Невски", опозицията изпълни своя дългъ, защото тя по принципъ винаги трѣбва да оборва това, което ние прѣдлагаме. Разлика сега прави само въ туй отношение, че въ своитѣ възражения и оборвания тя тури до извѣстна степень материялъ отъ настоящето. По прѣименуването на църквата „Александъръ Невски" каза ни се, че ние изпълняваме едно дѣло на светѣйшия папа; сѫщото ни се говори горѣ-долу и сега за календара. Г. г. народни прѣдставители! Нѣма да бъде чудно за никого, ако законопроектътъ за щавенитѣ опинци, който бихме внесли въ Събранието, отдеше оборванъ отъ лѣвицата съ аргументи, че ние го внасяме затуй, защото нѣмцитѣ повече обичатъ щавенитѣ опинци. Убѣденъ съмъ, че и тамъ ще намѣрятъ мотиви, че трѣбва да останатъ само нещавенитѣ царвули, а не щавенитѣ. За чудо, и въ първия законопроектъ, и въ втория, правителството се прѣдставлява като чуждо орѫдие и съ голѣма бързина. Кой знае защо. Може би, за да не стане късно и да не взематъ други нѣкои плодоветѣ. А забравятъ, че ние сме казали още въ началото, че ще внесемъ извѣстни реформи съ онзи куражъ, съ който само ние сме въ положение да го направимъ. (Рѫкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Въ 1896 г. достатъчно бѣше да се каже на Стоиловъ само една дума, че Негово Блаженство и Руския синодъ не сѫ съгласни, и той да сложи орѫжието. И тогава искаха да направятъ тази реформа, но никакъвъ куражъ не сѫ имали и не можеха да иматъ.

Нѣкои отъ лѣвицата: Кой искаше?

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Искаше Стоиловъ, защото той бѣше единъ отъ просвѣтенитѣ българи, съ когото имахъ честьта да работя и знамъ какво искаше. Искаме го и ние, защото желаемъ да не останемъ по-назадъ отъ свѣта, който е напрѣдналъ и защото, ако продължаваме така, религията ще ни задържи да останемъ най-назадъ, между най-реакционнитѣ и много закъснѣли народи. Въпросътъ за реформи интересува не само либералнитѣ елементи въ България, интересува и духовенството, защото има много отъ владицитѣ и отъ свещеницитѣ въ България, които мислятъ за реформи въ православната вѣра.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Браво! (Бурни и продължителни рѫкоплѣскания)

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се разискваше проектътъ за църквата „Александъръ Невски", който сега е законъ и който законъ се одобрява отъ църквата, азъ мимоходомъ казахъ, че и по закона за календара ще стане сѫщото отъ страна на опозицията въ Събранието. Но азъ тогава споменахъ, че не се надѣвамъ демократитѣ и радикалъ-демократитѣ да се съгласятъ съ онѣзи реакционери, които имаме тукъ, и да плачатъ за вѣрата тогазъ, когато самитѣ служители на църквата мълчатъ. Но както винаги и по този въпросъ се дебатира несполучливо. Даже Ляпчевъ бѣше много заналителенъ въ нападкитѣ си, само че атакуваше вѣтъра. Законопроектътъ за въвеждането въ България на единъ научень календаръ е реформа, която заслужава похвала за България. Азъ съжалявамъ, че календарътъ се мѣси съ религията.

А. Ляпчевъ: Вие ще имате два календара, г. министре.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Може да имаме и три. Въ Русия има 99 секти, каквито у насъ нѣма, и все пакъ юлиянскиятъ календаръ е господствующъ. У насъ ще бъде григориянскиятъ. Обаче, когато Никейскиятъ съборъ се е събиралъ и рѣшавалъ, три вѣка подиръ Христа, да се уреди единъ календаръ, нареченъ юлиянски, нито българитѣ, нито руситѣ сѫ били православни, и руситѣ трѣбваше да чакатъ още хиляда години, да дойде българскиятъ народъ, да приеме православието, да имъ даде православната вѣра и да имъ даде нашата писменость. (Продължителни рѫкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Азъ мога да ви кажа, че ако вие се съгласите съ правителството по този законопроектъ и приемете григориянския календаръ, който е думата на науката — много отъ нашитѣ православни съсѣди ще направятъ сѫщото. Ние и въ този случай ще услужимъ на много отъ православнитѣ, които не смѣятъ да пишатъ, защото сѫ вързани, по едни или други съображения, съ една голѣма православна държава. Отсега знаемъ, че такъвъ единъ законопроектъ ще бъде внесенъ и въ съсѣднитѣ ни православни държави, защото тамъ не могатъ да прѣглътнатъ това: българитѣ да бъдатъ по-напрѣдничави, да се турятъ наредъ съ цивилизованитѣ народи, а тѣ да останатъ подиръ българитѣ.

Какво споримъ тукъ? За астрономия. Тукъ ли трѣбва да споримъ за нея? Прѣди насъ сѫ спорили ония, които сѫ се занимавали изключително съ астрономията, и сѫ дошли до едно заключение, опрѣдѣлили сѫ григориянския календаръ. „Но ние не трѣбва да го приемаме, затуй защото католицитѣ го иматъ", ни се казва. Моля ви се, г. г. народни прѣдставители, това възражение не е сериозно, . . .

Д-ръ Н. Джидровъ: Не е истинско.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: . . . не е истинско затуй, защото не сѫ само католицитѣ, които иматъ този календаръ. Въ една държава има и католици, и православни, има и разни други религии, разни други вѣроизповѣдания.

Но григориянскиятъ календаръ е господствующиятъ, който урегулирва всичкитѣ правни отношения въ държавата. Това искаме ние. Противъ това ли възставате?

Д-ръ Н. Джидровъ: Не. И лафъ да не става.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Щомъ е така, трѣбваше да го кажете, а не да критикувате мотивитѣ на законопроекта, да намѣрите, че мотивитѣ били неграмотни, и пр. Това е смѣшно! Обаче и въ тѣзи мотиви

не може да се намѣри нѣщо, като това, което искаше да намѣри г. Костурковъ. „Вносъ-износъ, не знамъ каква политика"! Разбира се, и вносъ-износъ има, и политика има, и наука, и смисълъ има. Тая реформа е назрѣла и трѣбва да се реализира у насъ.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Браво! (Ржкоплѣскане)

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Не ставаме орждие никому. Правимъ едно дѣло, което мислимъ, че трѣбва да се направи. Защото сега въ България, велика както е, повтарямъ, ние трѣбва да направимъ и други реформи, за да бждемъ наредъ съ образования свѣтъ.

Нѣма защо ние да слушаме какво ще кажатъ извѣстни граждански или духовни лица, че тукъ се мѣсила и религията. Азъ пакъ казвамъ, съжалявамъ, че религията се е заплѣла въ календара, който е едно лѣтоброение, и при всичко, че празницитѣ въ календаря сж второстепенна работа, споредъ мене. Може църквата да намѣри, че ще празднува на 1 януарий еди-какъвъ праздникъ, и слѣдующата година да го измѣни — такива случаи имаме много.

Д-ръ П. Джидровъ: Оставете на църквата тази работа.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Но вие говорихте за църквата. Оставете и мене да кажа нѣщо за нея. Не забравяйте, че азъ съмъ министъръ на изповѣданията и имамъ право повече, отколкото г. Януловъ, да говоря за църквата. — Така щото, празницитѣ сж една, повтарямъ, второстепенна прибавка къмъ календара. Но понеже духовнитѣ сж били, които сж се занимавали и съ науката нѣкога, то виждаме, че и въ календаря сж прокарали нѣщо отъ догмитѣ на църквата. И ако ние казваме въ нашитѣ мотиви, че нѣма нищо общо календарьтъ съ догмитѣ, духовнитѣ отъ Св. Синодъ казватъ: „Напротивъ, именно календарьтъ е отъ догмитѣ на православната църква". За мене това е спорно. Азъ не признавамъ, че календарьтъ, както го прѣдлагаме, има нѣщо общо съ догмитѣ на православната църква.

Д-ръ П. Табурновъ: Разбира се, хичъ не е.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Но Никейски съборъ имало, послание нѣкакво си имало, постановено отъ него, което ни цитира г. Бобчевъ тукъ съ благоговѣние; слѣдователно, това било par excellence отъ черковнитѣ догми, и ние не трѣбвало да ги бараме, защото имало и конституция, която ни забранявала това. Тогазъ, когато се смѣняваха праздницитѣ отъ демократическата Камара, когато се закриваха празници, когато се казваше на българския народъ: „Вие нѣма да се боите вече отъ св. Илия, отъ гърмотевицата, нѣма да празнувате този празникъ", когато се казваше на българския православенъ народъ: „Вие нѣма да се страхувате отъ вълнитѣ на развълнуваното море и нѣма да празнувате „Св. Николай Чудотворецъ" — тогава нѣмаше догми, тогава имаше само едно гражданско управление, имаше само Народно събрание. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

А. Ляпчевъ: На народа не е забранено да празнува, а на чиновницитѣ е заповѣдано да работятъ. (Възражение отъ дѣсницата. Глъчка)

Прѣдседательтъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Но тукъ г. Костурковъ каза: „Добрѣ, ама вие се мѣсите въ суевѣрията на народа, въ неговата религия, вие настжпвате на най-милото на българския народъ, като му казвате, че сега ще имаме григориянски календаръ, вмѣсто юлиянски". Увѣрявамъ ви, че за народа нито юлиянски, нито григориянски календаръ е извѣстенъ. Той си има и свои празници. Г. Костурковъ много пжтува по селата, и може да е видѣлъ много пжти, като отиде въ едно село, че всички работятъ, като си погледне въ календарчето, вижда единъ голѣмъ неприсжтственъ день.

С. Момчевъ: Селянитѣ работятъ само въ царски празникъ, а не и въ другъ празникъ.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Но селянитѣ си празнуватъ по-добрѣ „Св. Игнатий", да нѣма змии; тѣ празнуватъ и горещници, вълчи празници и т. н. и т. н., отколкото тѣзи, които ги има въ юлиянския календаръ. Искамъ да кажа, че не е вѣрно вашето твърдение, че ние настжпваме на най-светото за българския народъ, като въвеждаме, или искаме да въведемъ за всичкия праженъ животъ въ България единъ календаръ, който, отъ научна точка зрѣние, е повече изправенъ.

Въпросътъ за празницитѣ много малко ме интересува, г. г. народни прѣдставители. Вие може да сте по-православни, по-черковници отъ мене — признавамъ — но за празницитѣ е друга работа. Не се знае, кога ще иде полесно или по-скоро въ рая, дали когато празнувамъ единъ празникъ днесъ или утрѣ. Но, понеже у насъ нѣкои свързватъ и празницитѣ съ вѣрата, азъ мисля, че този въпросъ можемъ да го оставимъ на църквата.

А. Ляпчевъ: Двоенъ календаръ!

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: За празницитѣ ние нѣма защо да се караме тукъ. Така щото прѣдписанието или сждържанието на чл. 6 може да се изглади така, за да угодимъ и на ония, които милѣятъ за другия свѣтъ. Азъ още вчера, когато говорѣше г. Бобчевъ, казахъ: за Пасхалиитѣ нѣма да се караме. И сега заявявамъ, че нѣма да се караме за пасхалнитѣ празници. Но тѣзи пасхални празници, зависими отъ Пасхата, се изчисляватъ всѣка година отъ църквата. Вие сами виждате, прочее, че туй не е основателно, не е научно, но нали искате още да държимъ една тъмнина въ туй отношение, можемъ да се съгласимъ да остане това за извѣстно врѣме още, докато се разбере и отъ оная страна, която възстава противъ тази хубава реформа, че ние своеврѣменно сме искали да направимъ нѣщо, което бѣше и полезно, и научно, и необходимо за българския народъ.

Пасхалиитѣ ще запазимъ за Св. Синодъ. Нека му помогнемъ. Ние, г. г. народни прѣдставители, имаме наистина православна църква, която е часть отъ православието. Но другото православие насъ не ни признава, затуй защото въ 1870 г. сме имали дързостьта да поискаме самостоятелна българска народна църква, за което сж ни обявили за схизматици.

А. Ляпчевъ: Не е вѣрно. Другитѣ църкви не сж ни обявили за схизматици, а само гръцката, само патриаршията. (Възражение отъ дѣсницата)

Прѣдседательтъ: (Звъни)

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Никоя православна църква официално не е признала българската екзархия, българската народна църква. Това е вѣрното.

А. Ляпчевъ: Но не я е и обявила за схизматична.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Г. г. народни прѣдставители! Не дай, Боже, да продължи тая война нѣколко години, ние не ще можемъ да кръщаваме, вѣнчаваме, не ще имаме миропомазване, защото нѣмаме св. миро, такова ни се дава отъ руситѣ по контрабанденъ начинъ, което не ще може вече да става. Ще трѣбва още една реформа въ нашата народна църква. Мирото ще трѣбва да се приготвя въ България, по реда, който се знае отъ духовнитѣ. А това ще стане само съ помощьта на ония, които днесъ поддържатъ въвеждането на григориянския календаръ въ България. И въ това отношение ние ще подпомогнемъ Св. Синодъ да излѣзе отъ този неправиленъ пжть.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Комка ще му намѣримъ.

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Комка и св. миро ще му намѣримъ. Ние знаемъ какъ се приготвя мирото. Както го приготвятъ въ другитѣ православни държави, тъй ще се приготвя и въ България. Защото ние сме били по-напрѣдъ отъ другитѣ православни църкви и, може би, ние сме давали миро на другитѣ православни църкви, както бѣше сръбската и ромънската. Въ Ромъния, до прѣди 50 години сж чели на наши книги и сж писали съ буквитѣ на св. св. Кирилъ и Методий. Не само церковнитѣ книги въ Ромъния, но и всичкитѣ официални документи на ромънскитѣ князе, тѣхнитѣ грамоти сж писани съ наши букви. Значи, ние не сме отъ ония, които трѣбва да чакаме да ни се дава или не дава мирото отъ странство. Защото, въ каквито отношения сме ние сега, и да се свърши войната, мисля, ще ни се откаже това миро отъ Русия.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ бихъ искалъ да се гласува този законопроектъ и на второ четене. Но понеже става дума за чл. 6 отъ закона. проекта, по който ще стане нужда да се поговори напространно, азъ ще моля да го гласувате на първо четене, и въ комисията ще направимъ по тоя членъ нужното. (Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Прѣдседательтъ: Ще положа на гласуване разисквания законопроектъ. Които сж съгласни да се приеме на първо четене законопроектътъ за въвеждане григорианския календаръ въ царство България. да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ. (Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ дѣсницата, дѣсния центъръ и въ крайната лѣвица)

Министъръ-прѣдседатель д-ръ В. Радославовъ: Моля да се вдигне засѣданието.

Прѣдседательтъ: Има прѣдложение да се вдигне засѣданието. Които сж съгласни съ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Ще опрѣдѣлимъ дневния редъ за утрѣшното засѣдание.

На първо мѣсто ще имаме: трето четене на законопроекта за разрѣшаване да се изразходва отъ извънредния свръхсмѣтенъ кредитъ на сума 450.000.000 л., разрѣшенъ съ закона отъ 12 януарий 1916 г., сумата 500.000 л. за купуване на ордени, медали и кръстове за храбрость за награждаване отличилитѣ се въ войната, започната на 1 октомврий 1915 г.

Слѣдъ това ще слѣдватъ въпроситѣ, останали отъ днешния дневенъ редъ.

Ще поставимъ на дневенъ редъ още слѣднитѣ законопроекти, на първо четене: за измѣнение и допълнение чл. 13 отъ закона за реквизицията; и за прибавление втора алинея къмъ чл. 21 отъ закона за пенсиитѣ по гражданското и военното вѣдомства.

Заседанието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. 15 м. вечерьта)

Прѣдседатель: **Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ**

Подпрѣдседатель: **Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ**

Секретарь: **Д-ръ Ф. СИМЕОНОВЪ**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. ГЪЛЖБОВЪ**